

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

STUDII DE SECURITATE ȘI APĂRARE
Volumul 3

Autori: Dr. Grigore ALEXANDRESCU
Dr. Gheorghe VĂDUVA
Mihai-Ștefan DINU

Editura Universității Naționale de Apărare
București, 2005

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Studii de securitate și apărare / coord.: dr. Constantin Moștoflei, dr. Nicolae Dolghin. - București : Editura Universității Naționale de Apărare, 2005-
vol.
ISBN 973-663-146-X

Vol. 3/ Grigore Alexandrescu, Gheorghe Văduva, Mihai-Ștefan Dinu - 2005. – Bibliogr. - ISBN 973-663-189-3

I. Alexandrescu, Grigore
II. Văduva, Gheorghe
III. Dinu, Mihai

355.45(498)(075.8)

Toate drepturile sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare

*Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al
Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate.*

ISBN 973-663-146-X
ISBN 973-663-189-3 (Vol. 3)

CUPRINS

SURSE DE INSTABILITATE

Mihai-Ștefan DINU, Dr. Grigore ALEXANDRESCU	5
1. <i>Securitate și stabilitate</i>	<i>5</i>
2. <i>Sursele de instabilitate - natură și spații de manifestare</i>	<i>6</i>
3. <i>Posibile soluții de eliminare, evitare sau prevenire a apariției surselor de instabilitate</i>	<i>26</i>

TERORISMUL CONTEMPORAN – FACTOR DE RISC LA ADRESA SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII NAȚIONALE, ÎN CONDIȚIILE STATUTULUI ROMÂNIEI DE MEMBRU NATO

Dr. Gheorghe VĂDUVA	31
1. <i>Pericole și amenințări teroriste la început de secol</i>	<i>32</i>
2. <i>Structura și dinamica terorismului în zonele de interes pentru NATO și în zonele de interes ale României</i>	<i>54</i>
3. <i>Specificul atacurilor, contraatacurilor și reacțiilor de tip terorist în zonele de interese ale NATO și ale României ..</i>	<i>66</i>
4. <i>Strategii de combatere a terorismului</i>	<i>72</i>
5. <i>Rolul României, ca membru NATO, în combaterea terorismului</i>	<i>78</i>

REAȚIA RAPIDĂ ÎN OPERAȚIA MILITARĂ

Dr. Gheorghe VĂDUVA, Dr. Grigore ALEXANDRESCU	87
1. <i>Caracteristici ale acțiunii și reacției rapide</i>	<i>88</i>
2. <i>Acțiunea rapidă și reacția rapidă în diferite forme de conflicte militare</i>	<i>111</i>
3. <i>Acțiunea și reacția rapidă în diferite tipuri de operații militare</i>	<i>122</i>
4. <i>Concluzii și propuneri</i>	<i>131</i>

ACȚIUNI MILITARE POSTCONFLICT

Dr. Grigore ALEXANDRESCU, Dr. Gheorghe VĂDUVA

	135
1. <i>Preconflict, conflict, postconflict</i>	<i>136</i>
2. <i>Fizionomia etapei postconflict</i>	<i>139</i>
3. <i>Acțiuni militare postconflict</i>	<i>147</i>
4. <i>Încheiere</i>	<i>160</i>
5. <i>Concluzii și propuneri</i>	<i>161</i>

SURSE DE INSTABILITATE

Mihai-Ștefan DINU
Dr. Grigore ALEXANDRESCU

1. Securitate și stabilitate

În ciuda încercărilor unui număr mare de specialiști de a găsi o formulare clară, precisă și cuprinzătoare a conceptului de securitate, majoritatea definițiilor acceptate la nivel internațional scot în evidență diverse caracteristici ale securității naționale, în special, cum ar fi valorile naționale, durata și intensitatea amenințărilor, lipsa războiului, modul de viață acceptabil ș.a. Una dintre definițiile ce ne-au atras atenția este cea dată de Jozef Balazs¹: „*Securitatea internațională este determinată în fond de securitatea internă și externă a diferitelor sisteme sociale, de măsura în care, în general, identitatea sistemului depinde de circumstanțele externe. Experții definesc în general securitatea socială ca pe securitatea internă. Funcția ei esențială este aceea de a asigura puterea politică și economică a clasei conducătoare date sau supraviețuirea sistemului social și un grad adecvat de securitate publică.*” Departe de a încerca reducerea securității la descrierea simplistă de sisteme și relații, putem afirma că, într-o lume în curs de globalizare, siguranța furnizată de existența unei stări de securitate, la nivel național, sau lipsa acesteia, afectează într-o oarecare măsură starea de stabilitate la nivel global.

Starea de securitate a colectivităților umane depinde de parametrii factorilor ce se manifestă în cadrul dimensiunilor majore ale securității:

- politic;
- economic;
- militar;
- cultural;
- de mediu ș.a.

Pentru ca parametrii să corespundă unei stări de securitate solide, factorii aflați la nivelul fiecărei dimensiuni a securității trebuie să îndeplinească o condiție de bază, și anume, să se manifeste în direcția realizării unei stabilități organizaționale la nivel statal sau guvernamental – *stabilitate politică*; unei *stabilități economice* prin realizarea accesului la resurse și piețe de desfacere pentru a susține un nivel adecvat de bunăstare și putere a statului; crearea condițiilor necesare evoluției culturale (limbă, tradiții, religie) care să nu favorizeze apariția de stări conflictuale ce ar genera instabilitate având la origine surse etnice sau religioase. Securitatea mediului este importantă, referindu-se la menținerea mediului înconjurător local, regional și global, fiind cadrul de manifestare a tuturor acțiunilor umane.

Realizarea stabilității necesare unei stări de securitate solide nu se înfăptuiește, însă, doar prin acțiunea singulară a factorilor aparținând unei dimensiuni, ci prin acțiunea întrețesută a diferiților factori ce se manifestă în toate dimensiunile securității.

2. Sursele de instabilitate - natură și spații de manifestare

Literatura de specialitate consideră mediul de securitate drept un ansamblu de sisteme: forțe și actori politici, procese și reguli de funcționare și reglare. Respectând regula oricărui sistem, acesta este caracterizat de stabilitate sau instabilitate, stare dată de absența/prezența factorilor de risc în ansamblul său.

¹ Definiția este citată de Barry BUZAN în lucrarea sa **Popoarele, statele și teama**, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p.28.

2.1. Mediul internațional de securitate

Sursa majoră de instabilitate cu cel mai mare potențial beligen se află în dezechilibrele create de labilitatea sistemică a societății omenești, într-o perioadă de transformări profunde. Manifestându-se disparat și indistinct, de multe ori, alături în mod evident, acestea creează imaginea mediului internațional de securitate ale cărui principale caracteristici sunt:

1. sfârșitul bipolarității – prin fereastra de oportunitate creată pentru reorganizarea centrelor de putere;

2. proliferarea actorilor – dezintegrarea unor state federale în ultimele două decenii a dus la creșterea numărului de țări. Multitudinea problemelor regionale și mondiale, pe care statele și le-au propus să le rezolve, a condus la sporirea numărului organizațiilor internaționale. Efect al globalizării, legăturile economice s-au înmulțit și diversificat, au apărut noi piețe de desfacere, ceea ce a dus la creșterea numărului companiilor multinaționale și a dorinței lor de afirmare ca actori cu valoare internațională. Interesul pentru protecția ființei umane a devenit din ce în ce mai vizibil, ceea ce a determinat sporirea și diversificarea organizațiilor neguvernamentale umanitare. Terorismul, prin modul său de manifestare, în ultima perioadă, s-a transformat într-un actor global;

3. expansiunea democrației – tot mai multe țări au îmbrățișat o etică politică democratică. Acest fapt nu înseamnă automat și adoptarea acelorași tradiții sau moduri de funcționare ale instituțiilor. Respectarea în continuare a sistemului piramidal de conducere lasă puține șanse implementării principiilor democratice la nivelul instituțiilor.

4. accesul diferențiat al statelor la resurse afectează relațiile dintre acestea;

5. prăbușirea unor state, condițiile economice precare, tulburările sociale, sau, mai grav, combinații ale acestora, fac ca unele țări să nu fie capabile să se susțină ca entitate politică,

mai ales în cazul statelor al căror comportament este dirijat de motive politico-ideologice, culturale sau religioase (Afghanistan). În vacuumul creat pot interveni alte state sau organizații, nu neapărat de securitate și stabilitate sau umanitare – cum este cazul multor organizații teroriste care profită din plin de „ospitalitatea” unor astfel de state;

6. răspândirea conflictelor de tip etnico-religios. Ultimele decenii au arătat că tendința spre conflicte ce au la origine pretențiile teritoriale a scăzut, în schimb, s-au amplificat și diversificat modalitățile de rezolvare prin forță a divergențelor de natură etnică sau religioasă;

7. creșterea performanțelor tehnicii militare și proliferarea mai accentuată a acesteia. Progresele științei și tehnicii, precum și răspândirea mijloacelor IT&C tot mai sofisticate au oferit multor actori (statali sau nonstatali) posibilitatea de achiziționare și deținere a unor arme, uneori disproporționate în raport cu nevoile de apărare, puterea și resursele proprii.

Caracteristicile mediului de securitate ne indică principalele probleme cu care se confruntă actorii internaționali și pentru care desfășoară acțiuni individuale sau de grup, conform intereselor lor. În ciuda creșterii importanței rolului unor actori nonstatali pe scena internațională, statul rămâne, totuși, entitatea de referință în inițiativa de identificare a factorilor de risc, a căror prezență sau absență indică nivelul de stabilitate/instabilitate al mediului de securitate. Natura surselor de instabilitate poate fi clasică, adică situată la nivelul individual al unor dimensiuni ale securității (politică, economică, militară, culturală, de mediu ș.a.). În schimb, panoplia surselor de insecuritate s-a îmbogățit în ultimii ani cu noi elemente care ce își au originea în fenomene ca:

- terorismul;
- proliferarea armelor de distrugere în masă și a tehnologiilor pentru arme de distrugere în

masă, a materialelor fuzionabile și a celor chimice și biologice;

- traficul cu arme, droguri și persoane;
- imigrația ilegală, ca urmare a creșterii populației și a efectelor la nivel politico-social ce decurg de aici.

Demn de remarcat este faptul că, spre deosebire de sursele de instabilitate care se manifestă în cadrul palierului clasic, cele enumerate mai sus prezintă o caracteristică specială, dată de faptul că urmările lor nu sunt limitate la un nivel anume (de exemplu: politic, economic, social ș.a.), ele sunt resimțite la toate nivelurile, ceea ce le face să fie considerate surse majore de instabilitate, cu repercusiuni atât asupra securității naționale, cât și a celei regionale și, implicit, globale.

Starea de stabilitate este caracterizată de dinamism, având în vedere că poate fi afectată de orice factor de la nivelul dimensiunilor securității. Provocările la adresa securității pot crea o serie întreagă de instabilități ce pot avea ca punct de pornire percepții greșite sau neînțelegerea realităților politice, economice, militare, tehnice ș.a. Problemele politice, reale sau percepute deformat, în special cele de sorginte politico-militară și diplomatică, dinamica politicii interne, a promovării cu obstință a diverselor valori naționale, precum și strategiile în privința asumării riscurilor, pot afecta stabilitatea pe arii impresionant de mari.

2.2. Surse de instabilitate de natură socio-politică

Foarte cunoscută, accețiunea că economia este motorul progresului a fost îmbrățișată de școlile politico-economice din întreaga lume. Acestea consideră că direcția dezvoltării este dată de doi factori importanți: starea de stabilitate/instabilitate politică și dinamica demografică.

La nivelul relației dezvoltare-stabilitate/instabilitate politică s-au impus două curente: unii specialiști sprijină ideea conform căreia instabilitatea politică stânjenește activitățile productive crescând nesiguranța – astfel este încurajată acumularea de capital în detrimentul ratei de creștere economică; alți specialiști în economie susțin că dezvoltarea economică duce la o creștere a instabilității politice, deoarece dezvoltarea economică implică schimbări structurale ce conduc la destrămarea coalițiilor politice producând reasezări ale balanței de putere între diferitele grupuri de interese.

Principalele moduri de manifestare a instabilității socio-politice sunt:

- proteste, pașnice sau violente;
- greve generale;
- revolte;
- demonstrații antiguvernamentale;
- tulburări interne violente;
- lovituri de stat;
- revoluții.

Modul de manifestare a instabilității politice este important, în măsura în care este cel ce ne poate furniza un alt factor cu rol major în aprecierea stării de stabilitate/instabilitate politică, și anume probabilitatea de schimbare a regimului, și modul în care se face transferul de putere. Astfel, schimbarea regimului se poate realiza:

- normal – transferul constituțional al puterii;
- anormal/forțat – transferul puterii se face în mod neconstituțional. Schimbarea anormală e valabilă de la înlocuirea elitelor conducătoare, până la o schimbare totală a sistemului politic, inclusiv instituții importante și ideologie.

Frecvența revoluțiilor, loviturilor de stat, războaielor influențează în mod negativ creșterea economică. Apreciate drept manifestări ce pot avea ca urmare haosul, dezordinea

socială, acestea conduc la reducerea ritmului de dezvoltare a statelor, la diminuarea drastică a nivelului de trai, la pauperizarea maselor, cu consecințele ce decurg de aici: generalizarea corupției, creșterea criminalității, dezvoltarea pieței negre ș.a. Totodată, în ecuația stabilității, la nivelul relației politică-economie, există o serie de variabile printre care: gradul de independență al băncii centrale, deficitele bugetare, creditele externe, rata de schimb etc.

Starea de stabilitate socio-politică este caracterizată de o participare politică competitivă și legiferată, un sistem deschis de recrutare a aparatului executiv, independența legală (de jure) și operațională (de facto) a executivului. Aceasta oferă credibilitate statului, fapt ce atrage investiții private autohtone și străine, ca sursă de dezvoltare economică.

Pentru că actorii și procesele din sfera politică suferă reglări sistematice, acestea se pot constitui într-un foarte eficient set de indicatori, capabili de a surprinde schimbări subtile ale stării politice. Cu cât sunt mai puțin supuse procesului de reglare atât procesele, cât și actorii, cu atât este mai mare potențialul unor schimbări politice și sociale.

Un factor important ce poate afecta performanțele economice în mod direct sau indirect (prin schimbarea politicilor), în funcție de nivelul de stabilitate politică internă, este existența unei stări de instabilitate politică externă. Situația geopolitică contribuie la aprecierea dezvoltării economice a actorilor internaționali. Numeroase și prestigioase instituții specializate folosesc această relație drept criteriu în stabilirea punctelor de rating.

Rezultă, deci, că instabilitatea politică, măsurată prin schimbări frecvente ale regimului, prin tulburări și violențe, este percepută ca o sursă contraproductivă în dezvoltarea unui stat. La aceasta se adaugă și fenomenul **corupției** care, nu de puține ori, a alimentat instabilitatea politică, majorând riscul unei schimbări de regim.

Pornind de la caracterizarea corupției făcută de J.M. Coicoud prin care aceasta este o sursă majoră de instabilitate politică pentru că duce la scăderea veniturilor cetățeanului, provocând totodată pierderea încrederii în politică, putem constata o ierarhizare a sferelor ei de manifestare:

- *politică* sau *marea corupție*. De regulă, aceasta se desfășoară la nivelul personalităților (politice, economice, sociale ș.a.) care, prin poziția lor socială, urmăresc interese personale sau ale grupului căruia îi aparțin. În multe din cazuri, după cum relevă majoritatea studiilor în domeniu, corupția politică apare a fi strâns legată de veniturile necesare campaniilor electorale²;

- *birocratică* sau *mica corupție*. Se manifestă la nivelul cetățeanului interesat ca funcționarii publici să grăbească procesul birocratic. Analizat în mod individual, acest tip de corupție nu afectează sfera politică. Privit însă ca un fenomen de masă, el poate prejudicia economia și imaginea statului.

Urmările sociale ale instabilității politice și impactul acestora diferă de la un stat la altul, în funcție de o serie de factori, printre care și dinamica demografică. Aceasta poate constitui, de asemenea, o sursă de instabilitate, în special în plan național (suprapopularea zonelor urbane), dar și regional și chiar global. Politicile demografice inadecvate pot afecta echilibrul unor spații întinse de conviețuire umană, din cauza relaționării directe cu alocarea resurselor.

Evoluția dinamicii demografice, cu potențial generator de instabilitate, prezintă câteva tendințe majore.

La nivel național, creșterea populației într-un ritm alert, care nu poate fi susținut de o creștere economică cu un ritm similar, generează dezechilibre în modul de alocare a resurselor, ceea ce duce la cereri către autoritate (guverne). Caracterul slab al unei astfel de autorități, dat de lipsa unui

² SCHULTZE, G., URSPRUNG, H., *The Political Economy of International Trade and Environment*, 2004.

instrumentar care să îi permită gestionarea unei astfel de situații, poate fi sursa unei stări de instabilitate de natură socio-politică.

Una din cele mai frecvente tendințe la nivel național este migrarea populației dinspre mediul rural spre cel urban. Acest fenomen are consecințe însemnate asupra stabilității socio-politice, producându-se o suprapopulare a zonelor urbane, deci o suprasaturare a pieței forței de muncă. Aceasta conduce la creșterea ratei șomajului, deprecierea valorii reale a forței de muncă, cu repercusiuni directe asupra nivelului de trai. În acest timp, zonele rurale se depopulează, forța de muncă din agricultură și zootehnie se reduce în mod dramatic, fapt ce conduce la scăderea producției agricole, principala sursă de aprovizionare a zonelor urbane.

Se mai poate adăuga și o creștere diferențiată a populației, ca sursă de instabilitate ce le poate amplifica pe cele prezentate anterior. Atunci când diferențierea se face la nivel etnico-religios (o etnie sau grup religios prezintă o rată de creștere mai mare decât altele, în același spațiu) se pot declanșa rivalități etnico-religioase având ca punct de pornire problema alocării resurselor (spațiul fostei Iugoslavii, Irlanda de Nord, India-Pakistan etc.). Același principiu se respectă și în cazul criteriului de vârstă, conflictul apărând ca urmare a dezechilibrării balanței forței de muncă și, implicit, a sărăciei resurselor bugetare.

Generarea instabilității politico-sociale sau a conflictelor interetnice, ca rezultat al tendințelor demografice prezente la nivel național, are urmări negative asupra stabilității regionale, din cauza fenomenului migrării sau refugierii, ambele cu efecte imediate asupra statelor învecinate zonelor de instabilitate.

Tocmai de aceea, politicile ce au în vedere mișcările de populație sunt îndelung dezbătute și atent elaborate, în parlamentele SUA și ale statelor europene (Franța, Germania,

Marea Britanie ș.a.), căutându-se cele mai adecvate soluții pentru a preîntâmpina schimbările bruște ale dinamicii demografice, cu repercusiuni dramatice asupra securității naționale și internaționale.

2.3. Surse de instabilitate de natură militară

Evoluția societății omenești, a forțelor și structurilor sale de la etapa bipolarității la o alta, denumită de analiști de marcă „uni-multi-polaritate”³, „unipolaritate”⁴ sau „multipolaritate”⁵ este o expresie importantă a proceselor de coagulare ce au loc în cadrul desemnat de fenomenul globalizării.

Progresele economice remarcabile, accesul la informații și puternicul transfer de tehnologii au condus la amplificarea ritmului evoluției sistemelor de arme dar și la **creșterea disparităților de potențial militar între state.**

Deși în această etapă s-a intensificat dialogul dintre actorii internaționali, iar rezultatele au fost pe măsură, statele au continuat să-și prezerve interesele naționale și să le promoveze asigurându-le credibilitatea și cu potențialul militar.

Dispariția sistemului bipolar odată cu căderea „Cortinei de fier” a creat o sursă de instabilitate majoră prin favorizarea redeşptării unor ambiții naționale, etnice și religioase care, nu de puține ori, au degenerat în conflicte sângeroase.

Totodată, apariția armatelor naționale în statele rezultate din destrucționarea unor federații a dus la schimbarea raporturilor de forțe la nivel subregional, creând disconfort strategic.

³ Samuel P. HUNTINGTON, *The Lonely Superpower*, în Foreign Affairs, martie/aprilie 1999, p. 8.

⁴ William PFAFF, *The Question of Hegemony*, în Foreign Affairs, ianuarie/februarie 2001, p. 224.

⁵ Jacques DELORS, *Et Notre Europe, Comment nous voyons le nouvel ordre international*, în Le Monde, 28 mai 2003.

Mai mult, lipsa de înțelegere manifestată în retragerea forțelor militare străine de pe teritoriul noilor state conduce la inflamarea problemelor istorice rămase deschise. În pofida dezbaterilor, conferințelor și angajamentelor asumate în cadrul OSCE, UE și NATO, a devenit evident că Rusia nu intenționează să-și retragă patrimoniul militar din Transnistria.

Indiferent de pretextul invocat de Moscova, situația îi neliniștește în cea mai mare măsură pe basarabeni care își văd libertatea știrbită în mod grosolan, dar și pe central-europeni care văd o sursă de instabilitate crescândă, odată cu mutarea frontierei NATO pe Prut.

Fereastra de oportunitate creată după încetarea Războiului Rece a oferit posibilitatea unor state cu veleități de lideri regionali să acționeze concurențial.

Capabilitățile militare au constituit mijloacele principale de susținere a pretențiilor, aceasta cu atât mai mult, cu cât recesiunea economică prelungită nu oferea o alternativă credibilă.

Pentru aceasta, virtualii lideri au făcut eforturi materiale considerabile pentru modernizarea și operaționalizarea armatelor, fapt ce a creat temeri de îngrijorare pentru celelalte state⁶.

Ultimul deceniu al mileniului trecut a constituit începutul unei perioade a cărei principală caracteristică a reprezentat-o faptul că nici o altă putere din lume, fie ea și nucleară, nu a putut lua inițiative politico-militare sau economice de anvergură fără asentimentul și chiar asistența SUA. Astăzi, SUA au o poziție absolut hegemonică în lume.⁷

Intervențiile din fosta Iugoslavie și războaiele din Golf și Afghanistan au dovedit cu prisosință că ponderea mașinii de

⁶ Ivan ELAND, *Is Chinese Military Modernization a Threat to the United States?*, în *Policy Analysis*, nr. 465, 23 ianuarie 2003, pp.11-12.

⁷ Gl. mr. dr. Vasile PAUL, col. dr. Ion COȘCODARU, *Centre de putere: De la unipolaritate la multipolaritate*, în ziarul **Ziua** nr. 256, 3 mai 2003, p. 1.

război americane a fost de peste 80%. Tehnologia, armamentul și logistica utilizate au fost atât de moderne și costisitoare, încât nici un aliat nu și le putea permite. „*America are și intenționează să mențină o putere militară capabilă să nu poată fi contestată*”⁸, a afirmat președintele SUA, George W. Bush.

Disproporția de potențial militar existentă în lume este de natură să neliniștească unele state sau grupări de state importante. Opoziția activă și criticile virulente, în special ale Germaniei, Franței și Belgiei, la care s-au adăugat cele ale Rusiei și Chinei față de decizia SUA de a interveni militar în Irak, reprezintă o reacție specifică la emergența unei surse de instabilitate cu rezonanță mondială.

Domeniul nuclear nu a fost niciodată unul stabil, dovadă fiind cursa pentru **deținerea și dezvoltarea arsenalului nuclear**.

Strategia nucleară a unei țări poate avea atât consecințe previzibile, cât și imprevizibile. Istoria recentă indică faptul că securitatea construită pe deținerea de arme nucleare nu poate rezista. Deținerea armei nucleare de către SUA a făcut ca URSS și Marea Britanie să-și dezvolte arsenale nucleare. Au urmat, previzibil, Franța și China. Forța nucleară a Chinei a făcut ca India să-și dezvolte propriul arsenal nuclear, urmată de Pakistan. Israelul a decis dezvoltarea forței nucleare pentru a avea un avantaj asupra vecinilor ostili. Acest fapt i-a furnizat lui Saddam Hussein pretextul de a dezvolta capacitatea nucleară a Irakului. Există, însă, bănuieli, că și Iranul încearcă același lucru.

Momentan, SUA încearcă introducerea planului național de apărare împotriva rachetelor balistice, care să realizeze protecția antirachetă a teritoriului său, a aliaților și a zonelor în care sunt desfășurate trupe americane. Acesta se va realiza printr-un sistem de vectori lansați de pe sol, mare, sau din

⁸ Apud Ibidem.

cosmos, care vor putea lovi rachetele inamice, imediat după lansarea lor⁹. Pe cale de consecință, dacă se respectă algoritmul prezentat anterior, situația poate regenera cursa înarmărilor, cu toată starea de instabilitate care o însoțește. Este adevărat că SUA caută să își reducă cât mai mult posibil vulnerabilitățile, dar introducerea unui sistem de apărare mult mai eficient din care nu vor lipsi ogivele nucleare va modifica, pentru a câta oară, structura sistemului nuclear global. Este suficient demonstrat că securitatea bazată pe deținerea de arme nucleare nu poate rezista în timp. Datorită progresului remarcabil făcut în domeniul tehnologiei, este doar o chestiune de timp ca dispozitivelor actuale de apărare, extrem de sofisticate să li se opună mijloace similare, mult mai perfecționate, destinate scopurilor ofensive.

Faptele au demonstrat că deținerea de arme nucleare nu garantează securitatea ci, mai degrabă, îi alterează starea. Singura posibilitate de reducere a oricărui risc de atac nuclear pare a sta mai degrabă în eliminarea armelor nucleare, așa cum a fost prevăzut în Tratatul de Neoproliferare și reiterat (în 2000) la Conferința de revizuire a acestui tratat, pentru că introducerea rachetelor balistice ar putea crește instabilitatea globală.

2.4. Surse de instabilitate de natură ecologică

Securitatea mediului este un concept folosit pentru a puncta relația dintre condițiile de mediu și interesele de securitate. Securitatea mediului este un factor de control al stabilității socio-politice, în sensul distribuirii resurselor naturale. Deși există un spectru extrem de larg al factorilor ce se combină în relația umanitate-mediu este important de precizat că stabilitatea socială, economică și politică sunt

⁹ *Pentagon awards fast interceptor missile deal*, în Jane's defence weekly, 10 septembrie 2003, p.5.

influențate în mod direct de starea mediului. Astfel, o comunitate, regiune sau stat, pot fi caracterizate de prezența unei stări de insecuritate la nivelul căreia instabilitatea socială și degradarea mediului să coincidă, dar aceasta din urmă să nu fie implicit cauza primeia; sau, poate exista situația inversă, când inegalitățile între grupuri (etnice, religioase), dinamica populației sunt cauza degradării mediului local sau regional, ca efect al sărăcirii resurselor naturale.

Transformările în mediu generează instabilitate, cu implicații directe la nivelul rațiunilor de securitate. Starea de insecuritate a individului sau grupului poate fi afectată de transformări precum: lipsa surselor de hrană sau a apei, poluarea aerului, efectul de seră ș.a. Conform rezoluției ONU 2200/XXI/16.12.1966, statele au dreptul suveran de a-și exploata propriile resurse din teritoriul național, în funcție de politica națională în domeniul mediului înconjurător, și au datoria de a se asigura ca activitățile exercitate în limitele jurisdicției lor să nu provoace daune mediului înconjurător din alte state¹⁰. Caracterul transfrontalier al poluării, care reprezintă una dintre cele mai actuale surse de instabilitate, impune necesitatea respectării principiilor de drept internațional statuate. În caz contrar, aceasta poate degenera în conflict.

Date fiind efectele directe și indirecte ale diferitelor transformări de mediu, cu cauze naturale, sau din cauza intervenției umane, se impune tratarea acestui subiect în politicile de securitate adoptate pe viitor la nivel regional și global. Implementarea și dezvoltarea acestora trebuie să asigure speranța că națiunile își vor asocia eforturile înainte ca Terra să devină o planetă nelocuibilă.

¹⁰ cf. *European Community Environment Legislation*, vol. 3, *Chemicals, Industrial Risks and Biotechnology*, Office for Official Publications of the E.C. Luxemburg, 1992.

2.5. Surse de instabilitate de natură culturală

Deși omenirea traversează o perioadă ale cărei fenomene constructive determinante sunt regionalizarea și globalizarea, elementele etnice și religioase constituie, încă, puternice repere de definire a comunităților umane. Personalizarea diferitelor areale civilizatoare s-a făcut, pe lângă mulțimea de componente ideologice și culturale, prin bazele lor etnico-religioase. Solidele rădăcini ce-și au baza în tradiție și religie formează identitatea comunităților.

Este cunoscut faptul că acțiunea factorilor de risc la adresa statului, ca actor de bază pe scena internațională, are loc la nivel de teritoriu, de populație și de identitate. La acest ultim nivel, al identității, se pot ivi crize de integrare, de participare sau de distribuție, identitatea fiind un element definitoriu în ceea ce privește interesele, fiind baza articulării lor. Astfel de crize capătă un caracter multidimensional, cu implicații economice și socio-politice. Se poate ajunge la slăbirea instituțiilor sociale și economice, concomitent cu existența unor influențe externe cauzate de nivelul avansat de interconectivitate la nivel regional și global, creându-se, astfel, o presiune puternică asupra schimbărilor sociale și culturale. Acestea pot provoca reacții diferite și complexe, strâns legate de aria de civilizație în interiorul căreia se manifestă. În ultimele decenii, astfel de crize au avut loc în special în zonele unde au existat puternice relații sociale, tribale și de clan, cu niveluri slabe ale dezvoltării economice, coroborate cu rate înalte de creștere demografică.

Factorii care generează, stimulează și agravează conflictele de natură culturală, etnice sau religioase sunt:

- instituțiile politico-administrative slabe, ineficiente, corupte, nefuncționale;
- slăbiciunile regimului democratic, ale societății civile și anemica dezvoltare a spiritului public;

- gradul redus de materializare a coerenței social-economice (decalaje sociale periculoase, grefate pe tribalism, regionalism, antagonisme etnico-culturale și religioase);
- diferențele de status;
- gradul sporit de inamicitate între grupările etnico-religioase între frontierele unui stat sau între state ori între provincii din state diferite;
- orizonturi de așteptare lipsite de realism ale unor grupuri religioase ori etnico-culturale și religioase, cu percepții nejuste ale oportunităților și amenințărilor;
- degradarea sau prăbușirea așteptărilor unor grupuri etnico-culturale și religioase;
- intervențiile externe (armate, politice, religioase, teroriste, fundamentaliste în state sau complexe regionale de securitate);
- tradiția istorică;
- voința de conflict etc.

Văzută drept o caracteristică a mediului internațional de securitate, creșterea numărului de conflicte cu natură etnico-religioasă din ultimele decenii a dus la o abordare mai atentă a acestui domeniu. Desfășurarea unor astfel de conflicte a dus la însușirea de către comunitatea internațională a unor „lecții învățate”, ceea ce a permis dezvoltarea unor strategii care să aibă ca obiect rezolvarea conflictelor existente, dar și îndepărtarea cauzelor ce duc la apariția stărilor de instabilitate de origine culturală. În acest sens, se derulează inițiative în ceea ce privește identitatea culturală a grupurilor etnice și religioase, la nivel regional și internațional, prin împărtășirea valorilor comune, pentru a se forma o bază solidă care să ajute la construirea unei culturi a toleranței, atât de necesară promovării unui climat de stabilitate.

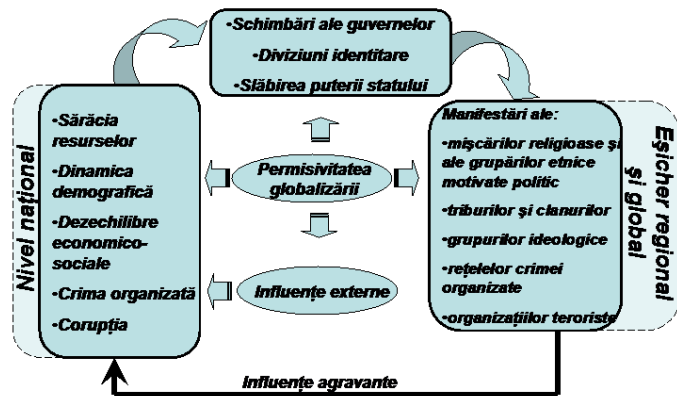

Figura 1. Spații de manifestare a factorilor de instabilitate

Fiecare dintre sursele de instabilitate menționate anterior prezintă caracteristici specifice, ceea ce, după cum am precizat în fiecare caz, le face să producă efecte particulare în funcție de spațiul de manifestare, național, regional sau global (figura 1). Există, însă, vreun factor ce poate acționa, cu implicații majore, în toate trei? Dacă da, care sunt elementele ce îi favorizează acțiunile și cum pot fi împiedicate acestea? Studiul de caz realizat în continuare va încerca să dea câteva răspunsuri la aceste întrebări.

2.6. Terorismul - un actor polivalent (studiu de caz)

Considerat drept un actor nou pe scena internațională, terorismul, prin consecințele acțiunilor sale, atrage atenția majorității specialiștilor în domeniul apărării și securității, eradicarea sa constituind o prioritate pe agenda principalilor actori, state sau organizații regionale și internaționale. Această atenție este justificată, în mare măsură, de lărgirea spațiului de manifestare a acestuia, de diversificarea mijloacelor și

procedurilor necesare pregătirii și desfășurării acțiunilor teroriste.

Nu există, la nivel internațional, o definiție¹¹ completă, unanim acceptată, a terorismului¹². Ceea ce este unanim acceptat, însă, este faptul că terorismul este un ansamblu de acțiuni întreprinse de forțe nonstatale, pentru a influența politica, inclusiv prin mijloace violente îndreptate, cu precădere, împotriva populației civile. Prin urmare, terorismul implică mijloace militare pentru a-și realiza scopurile multiple, majoritatea presupunând radicalism religios și politic, prin paralizarea capacității guvernelor de a menține siguranța populației.

Ciocnirile dintre teroriști și forțele de ordine sunt sporadice, uneori spectaculoase, desfășurate în prezența și cu sacrificiul populației pașnice. Armamentul folosit este un amestec de cibernetică, tehnică de ultimă oră și mijloace artisanale. Progresul tehnologic a pus în mâna unor indivizi sau grupuri de indivizi capacități distructive care, altădată, erau destinate doar guvernelor și armatelor. Aceasta constituie o sursă de instabilitate majoră, pe care comunitatea internațională nu este deocamdată capabilă să o elimine, fiind cu atât mai gravă cu cât majoritatea organizațiilor teroriste acționează la nivel internațional pentru a-și realiza obiectivele, multe dintre acestea fiind reflexe ale angoaselor sau revendicărilor de grup generate de probleme interne din statul de origine. Este cunoscut faptul că terorismul prosperă în țări slabe și decăzute, unde nu există un control efectiv al statului asupra teritoriului intern. Această stare de fapt a fost creată prin specularea și

¹¹ Cf. *Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului*, Colectiv - CSSS, Ed. AISM, București 2002, p.24.

¹² cf. col. dr. Grigore ALEXANDRESCU, *Terorismul – amenințare neconvențională la adresa securității naționale și internaționale*, în Revista Forțelor Terestre nr. 2/2001, p. 6.

amplificarea sistemică a unor lipsuri reale. Sistemul internațional prezintă o serie de „goluri” provenite din faptul că dispune de unele caracteristici externe ale statului – prezență sau recunoaștere internațională – dar nu și caracteristicile interne ale unui stat – control intern asupra unui teritoriu, ceea ce permite teroriștilor să acționeze nestingheriți.

Astfel, organizațiile teroriste se pot pregăti și activa beneficiind de libertate mare de acțiune. Este cazul organizației teroriste Al Qaeda, ce a reușit să organizeze tabere de antrenament în Afghanistan fără a se teme de interferențe din partea statului. Iar exemplele pot continua: provinciile de la frontiera de nord a Pakistanului, unde exista un control guvernamental limitat în regiunile pashtune; Yemen, unde puterea guvernului central este slabă în comparație cu cea a triburilor; Cecenia, care a beneficiat de un control guvernamental limitat, în special în perioada dezintegrării URSS; Kosovo și Albania, slabe, frământate după criza iugoslavă, unde achiziționarea de arme era extrem de facilă, mai ales în perioada imediat următoare calmării crizei. Dezvoltarea organizațiilor teroriste a fost posibilă cu precădere în state cu o pronunțată stare de instabilitate, slab dezvoltate, dar există cazuri în care aceste organizații s-au desfășurat pe teritoriul unor state dezvoltate (IRA în Irlanda de Nord, ETA în Spania).

În ceea ce privește consecințele acțiunilor teroriste, pe lângă pierderile de vieți omenești și cele de ordin material, avem de-a face și cu deteriorarea păcii și a valorilor democrației. Terorismul reușește să transforme avantajele democrației (libera circulație a persoanelor și bunurilor, libertatea de gândire ș.a.) în vulnerabilități. Această transformare are două sensuri, ambele având implicații majore: 1) terorismul se folosește de instrumentele atât de necesare bunei desfășurări a proceselor democratice (mass-media, dreptul la exprimare, confidențialitatea bancară ș.a.); 2) de

cealaltă parte, statul, pentru a limita, până la eliminare, orice încercare de manifestare a acțiunilor teroriste, este nevoit să adopte măsuri de securitate sporite, ajungându-se până la constrângeri ale libertăților și drepturilor cetățenești.

Atunci când acționează asupra unor societăți deschise, cum sunt cele democratice, cu o mass-media liberă, terorismul acționează ca o armă de agresiune și intimidare, folosind media drept instrument publicitar. De aceea, pot fi impuse, din rațiuni de securitate, măsuri ce pot fi interpretate drept mijloace de împiedicare a dreptului la informare, prin blocarea anumitor informații sau de restrângere a libertății de exprimare, în scopul evitării propagării unor manifestări de panică care ar facilita eventuale acțiuni teroriste. În aceeași măsură, terorismul exploatează dreptul la confidențialitate acordat de sistemele bancare și financiare moderne și libera circulație în interiorul țărilor și între ele, folosindu-se de data aceasta de instrumente ale procesului de globalizare, proces perceput cel mai frecvent drept o forță integratoare la nivel global, dar care, concomitent, se dovedește un factor favorizant pregătirii și desfășurării acțiunilor teroriste.

Factori ce permit organizarea de tip transfrontalier:

- nivelul ridicat de interdependență existent între state, în contextul globalizării;
- mobilitatea relativ ridicată a membrilor organizațiilor teroriste¹³, favorizată de dreptul liberei circulații a individului, permițând plasarea rapidă în poziție a voluntarilor;
- comunicarea facilă, datorată performanțelor mijloacelor de comunicații;
- schimbul rapid de unitate monetară și informație financiară între țări, care a facilitat obținerea banilor de la „sponsori” ai fenomenului.

¹³vezi, col. (r) dr. Grigore ALEXANDRESCU, *Modele posibile ale Noului Război*, în *Impact Strategic* nr. 1-2/2003, pp.135-139.

Neavând o apartenență clară la o zonă geografică, o conducere după reguli și norme specifice, raportându-se la alte valori decât cele naționale, organizațiile teroriste tind să controleze și să gestioneze domeniile și sectoarele emblematice ale puterii: economia, finanțele, tehnologia de ultimă oră, resurse energetice ș.a.

Posibile soluții de eradicare a fenomenului

Pentru a realiza obiectivul declarat al războiului împotriva terorii, comunitatea internațională, în ansamblul ei, sprijinită de opinia publică și societatea civilă, dispune de câteva posibile soluții:

- clarificarea, la nivel internațional, a conceptului de „pierderi colaterale”, cu scopul delegitimizării atacurilor asupra civililor, pentru a nu servi ca o justificare pentru manifestări ale acțiunilor teroriste;
- intervenția comunității internaționale în statele decăzute, prin acțiuni combinate, inclusiv militare, pentru eradicarea organizațiilor teroriste (implică, însă, nerespectarea principiului suveranității);
- creșterea securității pentru a împiedica diferitele mișcări teroriste să profite de avantajele globalizării;
- controale riguroase la frontiere, asupra bunurilor și indivizilor;
- verificarea frecventă a transferurilor monetare;
- monitorizarea și controlul informațiilor;
- întărirea statului, a instituțiilor guvernamentale, prin alocarea de resurse bugetare pentru armată jandarmerie și poliție;
- reducerea stimulentei recurgerii la acte teroriste.

Succesul militar din Irak și bătăliile câștigate din Afghanistan, în lupta cu terorismul, sunt stimulative, însă aceste

reușite pot induce în eroare, pentru că istoria nu consemnează etapele intermediare, indiferent cât de mult le mediatizăm astăzi.

3. Posibile soluții de eliminare, evitare sau prevenire a apariției surselor de instabilitate

Complexitatea provocărilor la adresa securității, determinată de stările de instabilitate, indică o nevoie crescută de modificare a metodologiilor existente, în scopul unei cât mai eficiente gestionări a unor astfel de situații.

În cadrul complex al mediului internațional de securitate, supus unor schimbări importante în ultimul timp, atenția comunității internaționale este îndreptată spre punerea în practică a unei viziuni care să contribuie la o consolidare a păcii și securității mondiale, acest lucru însemnând reducerea stărilor conflictuale de orice natură, implicit, reducerea, până la eliminare, acolo unde este posibil, a cauzelor ce le generează. Această viziune presupune, în esență, identificarea la scară globală a vulnerabilităților, a posibilelor riscuri și amenințări ce ar putea conduce la apariția unor surse de instabilitate sau agravarea unora deja existente. Un element important este însoțirea procesului de identificare a acestora de către analize care să permită crearea de instrumente necesare realizării practice a acestui deziderat, oferind, astfel, soluții pentru menținerea, sau revenirea la starea de stabilitate a nivelului care a fost afectat (global, regional sau național) și să împiedice, totodată, apariția de surse noi de instabilitate.

Astfel, eforturile căutărilor comune se pot îndrepta în direcția generării unor soluții care să se bazeze pe:

- asistența internațională în procesele de instaurare a păcii și reconstrucție a statelor decăzute;

- implicarea instituțiilor financiare internaționale prin realizarea unor programe care să ducă la o situație economică solidă;
- intensificarea cooperării în scopul prevenirii și combaterii amenințărilor la adresa securității regionale;
- implicarea NATO și a UE, ca actori ce și-au dezvoltat instrumentele de prevenire a conflictelor și managementul crizelor;
- cooperarea organizațiilor internaționale și regionale de securitate (ONU, NATO, UE, OSCE) pentru dezvoltarea unor mecanisme de securitate și cooperare în operațiile de stabilitate;
- inițierea unor programe la nivel subregional, regional și mondial, pentru promovarea și respectarea drepturilor omului, cooperare socio-culturală și economică care să ducă la crearea unor areale de pace și stabilitate, bazate pe împărtășirea valorilor fundamentale comune;
- dezvoltarea de strategii care să conducă la folosirea rațională a resurselor naturale, nu numai în scopul ocrotirii și păstrării mediului, ci și în acela al prevenirii unor eventuale surse de instabilitate la nivel național sau regional.

Rezultatele acestor căutări se fac deja simțite, eforturile demonstrate în aceste zile de comunitatea internațională în scopul rezolvării situațiilor conflictuale din Orientul Mijlociu demonstrează cu prisosință acest lucru. Propunerea de realizare a proiectului „Marelui Orient Mijlociu” a arătat, în ciuda divergențelor de opinii – de altfel, normale avându-se în vedere obiectivul acestuia, și anume instaurarea păcii și stabilizarea Orientului Mijlociu și a zonelor limitrofe – că există deschiderea spre dialog și voința de concretizare. S-a realizat

astfel și identificarea unor aspecte prioritare: nevoia de clarificare a problemei islamului politic, astfel încât susținătorii acestuia să-și poată exprima convingerile și altfel, nu numai prin mijloace violente; sprijinirea proceselor de democratizare, atât de necesare în regiune, de către comunitatea internațională, prin programe adaptate specificului regional, și nu în ultimul rând, o cooperare solidă în lupta împotriva terorismului. În sensul realizării acestui ultim aspect, există deja inițiative serioase în Pakistan și Yemen.

Este de presupus că acest proces va căpăta anvergură atât în dimensiunea sa spațială, cât și în cea temporală, implicând resurse, strategii multiple și acțiuni diversificate, în concordanță cu natura surselor de instabilitate.

BIBLIOGRAFIE

Barry BUZAN – **Popoarele, statele și teama**, Editura Cartier, Chișinău, 2002.

Z. BRZEZINSKI – **Marea tablă de șah**, Editura Univers Enciclopedic, 1999, București.

Charles și Barbara JELAVICH – **Formarea statelor naționale balcanice – 1804-1920**, Editura Dacia, 2001, Cluj-Napoca.

George MALITA – **Zece mii de culturi, o singură civilizație**, Editura Nemira, 2001.

Giles FERREND – **Identitatea, cetățenia și legăturile sociale**, Polirom, 2000.

Ion ILIESCU – **Integrare și globalizare. O viziune românească**. Presa națională, București, 2003.

Nathan GARDELS – **Schimbarea Ordinii Globale**, Editura Antet, 1999.

Oliver ROY – **Noua Asie Centrală sau fabricarea națiunilor**, Editura Dacia, 2001, Cluj-Napoca.

Gl. bg. dr. Constantin ONIȘOR – **Arta strategică a securității și integrării europene**, Pitești, 2002.

Centrul de Studii Strategice de Securitate – **Integrarea Euro-Atlantică. Priorități post-Praga**, Editura AISM, București 2002.

Centrul de Studii Strategice de Securitate – **Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului**, Ed. AISM, București 2002.

Președintele României – **Strategia de securitate națională a României**, București, 2001.

Patterns of Global Terrorism 2002, Department of State, USA, 2003.

European Community Environment Legislation, vol. 3, *Chemicals, Industrial Risks and Biotechnology*, Office for Official Publications of the E.C. Luxemburg, 1992.

- www.aeaweb.org
- www.cacianalyst.org
- www.crisisweb.org
- www.globalsecurity.org
- www.novinite.com
- www.rand.org
- www.terrorismsanswers.com
- www.stratis.org
- www.worldbank.org
- www.unodc.org
- www.usaid.gov
- www.wri.org

TERORISMUL CONTEMPORAN – FACTOR DE RISC LA ADRESA SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII NAȚIONALE, ÎN CONDIȚIILE STATUTULUI ROMÂNIEI DE MEMBRU NATO

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Terorismul este o amenințare foarte gravă. Gravitatea ei constă în abilitatea rețelelor și organizațiilor teroriste de a surprinde, prin dificultatea evaluării terorismului, prin valul de incertitudini și de angoase care însoțesc acest fenomen, greu de înțeles și de explicat. Oricât de importante și de acute ar fi problemele care generează nedreptăți și nemulțumiri, ele nu explică fenomenul terorist.

Terorismul nu este, așa cum se încearcă uneori să se justifice, o reacție a celui slab împotriva celui puternic, ci o acțiune premeditată, punitivă și răzbunătoare, inumană, criminală – adesea sinucigașă și totdeauna feroce – care are ca obiectiv să distrugă, săucidă cu cruzime și să înspăimânte. Terorismul nu se justifică și nu se poate justifica în nici un fel, întrucât el nu se prezintă nici ca o modalitate de deblocare a unei situații strategice – așa cum se prezintă, în general, războiul – nici ca o simplă reacție de răzbunare împotriva unui dușman pe care nu-l poți lovi altfel, ci ca o agresiune intempestivă și criminală împotriva ființei umane, a civilizației și sistemelor de valori.

Dintotdeauna, acesta a fost rolul principal al terorismului și, probabil, totdeauna tot acesta va fi. Fenomenul terorist este și un rezultat al adâncirii faliilor strategice dintre civilizația democratică și civilizațiile nondemocratice, dintre civilizația de eprubetă și civilizația încremenită în subdezvoltare, prejudecăți și lipsă de mijloace.

De asemenea, lumea civilizată a creat un opus al său, care se dezvoltă chiar în interiorul ei, în sens negativ-distructiv,

ca un fel de cancer care-i cuprinde aproape toate structurile și funcțiunile, manifestându-se sub forma anomiei sociale, creșterii criminalității și inadapării, proliferării economiei subterane și terorismului identitar și patologic.

Cu cât aceste falii se adâncesc mai mult, cu atât pericolele, amenințările la adresa societății moderne, precum și vulnerabilitățile ei se înmulțesc. În această etapă de trecere la o societate a cunoașterii, de tip informațional, caracterizată printr-o serie de vulnerabilități de tranziție (care-și schimbă mereu configurația), terorismul găsește un loc propice de dezvoltare.

Terorismul nu a afectat, până acum, în mod direct, România, deși țara noastră se află pe unul dintre culoarele cele mai active ale traficantilor de droguri și de carne vie, ale rețelelor mafioate și ale crimei organizate, și în apropierea unor zone generatoare de conflicte și terorism (Caucaz, Balcani, zona kurdă, Orientul Apropiat). Însă, participarea efectivă la războiul antiterorist, intrarea în NATO și, în viitorul apropiat, în UE, proximitatea coridorului islamic, ca și schimbarea configurației economice, politice și sociale constituie premise ale unor posibile viitoare atacuri teroriste și asupra României.

1. Pericole și amenințări teroriste la început de secol

La început de secol, pericolele și amenințările teroriste sunt, după cele reprezentate de existența și posibilitatea folosirii armelor de distrugere în masă, cele mai mari și cel mai greu de înțeles, de acceptat și de gestionat. Lumea este înmărmurită în fața unor astfel de pericole și amenințări. Chiar și instituțiile însărcinate cu asigurarea securității și apărării persoanei, proprietății, ordinii și legii nu au găsit încă soluții pentru gestionarea fenomenului terorist. Este adevărat, acest fenomen face parte din tipologia crizelor politice, sociale, economice și militare din toate timpurile, dar el nu poate fi încă gestionat și dezamorsat. Oricât de mulți și importanți pași au fost făcuți din

2001 până în prezent în investigarea și combaterea acestui fenomen, inclusiv în România, prin elaborarea unei strategii naționale împotriva terorismului, el rămâne încă un mare pericol pentru ființa umană, pentru societate, pentru economie și instituții.

1.1. Noi vulnerabilități ale populațiilor, valorilor, statelor, instituțiilor, organizațiilor și organismelor naționale și internaționale

Totdeauna, vulnerabilitățile sunt legate de pericole și amenințări. Nimeni nu poate ști care anume sunt vulnerabilitățile unui sistem, decât în măsura în care cunoaște pericolele și amenințările care privesc sistemul respectiv. Or, pentru a identifica aceste pericole și amenințări și a depista vulnerabilitățile societății la acestea, este nevoie de o foarte bună cunoaștere a situației și a dinamicii acesteia. La această investigație trebuie să participe nemijlocit toată lumea, adică toate țările, indiferent că sunt sau nu afectate de terorism. Dar, cea mai mare vulnerabilitate este cea provocată de neputința de a investiga și evalua cu precizie un sistem dinamic complex, cu foarte multe evoluții periculoase, înstufate și imprevizibile.

1.1.1. Vulnerabilități de sistem

Vulnerabilitățile sunt direct proporționale cu pericolele și amenințările. Ele se asociază sistemelor amenințate sau care pot fi afectate de anumite pericole și devin caracteristici ale acestora. Sistemele sociale, economice, politice și militare evoluează spre integralitate și dinamism sporit. Cu cât crește gradul de integralitate, cu atât sporește și dinamismul sistemelor. Iar dacă sistemele sunt dinamice și vulnerabilitățile lor cunosc un dinamism specific. Din acest motiv, ele nu sunt ușor de identificat și de redus. Fiecare dintre aceste sisteme își are setul său de vulnerabilități. Toate sistemele, indiferent cât de complexe ar fi, sunt vulnerabile la terorism. Dintre aceste

vulnerabilități la terorism, cele mai importante se conturează a fi următoarele:

1. vulnerabilitățile *sistemelor politice democratice* pot fi identificate chiar în caracteristicile acestora, astfel :

- transparența – vulnerabilitate la infiltrare;
- respectul persoanei și al opiniei – vulnerabilitate la terorismul ideologic;
- respectarea drepturilor omului – vulnerabilități la terorismul patogen, la terorismul criminal, la terorismul psihologic și la alte forme de terorism la adresa persoanei, proprietății și instituțiilor;
- sistemul alegerilor democratice – vulnerabilitate la terorismul de rețea și la terorismul de sistem¹⁴;
- autonomia instituțiilor fundamentale ale statului – vulnerabilități la terorismul de diversiune, la terorismul de falie și la terorismul de rețea;
- pluripartidismul – vulnerabilitate la infiltrarea în sistem a unor grupări și organizații ale terorismului politic și chiar la crearea unui sistem paralel sau a unor rețele ale terorismului politic.

2. vulnerabilitățile *sistemelor economice și financiare* la terorism se ivesc, de regulă, în filosofia contradictorie și chiar conflictuală a intereselor, astfel:

- amploarea sistemelor economice și financiare favorizează vulnerabilitățile de macrosisteme și vulnerabilitățile de corporații la terorismul economic și financiar de falie, al cărui obiectiv este subminarea, ruperea și distrugerea structurilor-gigant, extrem de sensibile la diversiuni și atacuri punctuale (ele însele generează diversiuni și atitudini ofensive împotriva identităților economice mai slabe sau concurente);

¹⁴ Terorismul de sistem este acel terorism care se asociază tuturor elementelor și structurilor sistemului și vizează crearea de disfuncționalități, teamă, nesiguranță și neîncredere, prin care să se realizeze controlul și distrugerea acestuia.

- faliiile care se ivesc între interese generează vulnerabilități la terorismul politic, precum și la cel economic și financiar;

- strategiile de conspirativitate, atât de frecvente în lumea economică și financiară, generează vulnerabilități la terorismul criminal și la cel specific tranzacțiilor murdare;

- dinamismul economic și financiar favorizează apariția unor vulnerabilități de stabilitate cu implicații în domeniul terorismului anti-sistem.

3. vulnerabilitățile *comunităților sociale, religioase, culturale* sunt cele mai numeroase, cele mai dificil de gestionat și creează foarte multe probleme. Ele se înscriu, în general, în următorul spectru:

- spiritul identitar creează o stare continuă de tensiune, de unde rezultă o serie de vulnerabilități la terorismul identitar desfășurat de alte comunități sau grupuri de interese;

- anomia socială este cea mai mare vulnerabilitate la terorismul infracțional;

- rigiditatea și extremismul unor culte (secte, organizații fundamentaliste) generează vulnerabilități ale comunității respective la terorismul politic, la terorismul fundamentalist și la terorismul identitar.

4. vulnerabilitățile *instituțiilor publice și ale altor instituții* se generează și regenerează din incompatibilitățile de sistem, mai ales în perioadele când acestea devin birocratice sau ating pragul de incompetență.

Instituțiile și comunitățile sunt entitățile cele mai vulnerabile la terorismul de orice fel.

5. vulnerabilitățile *forțelor armate* la terorism sunt, în general, reduse, dar de aici nu rezultă că efectul lor este mai puțin important. Armatele sunt sisteme relativ integrate și foarte bine protejate. Totuși, nici ele nu sunt invulnerabile. Vulnerabilitățile de structură sau de sistem ale instituției militare se află, în general, în inflexibilitatea lor, în imobilitatea

unora dintre infrastructuri și în incapacitatea de a se adapta foarte rapid mediului anomic.

1.1.2. *Vulnerabilități de proces*

În societate, există sisteme de valori, care dau forță și stabilitate comunităților, dar și un dinamism complex, care le asigură acestor entități sociale, economice, politice, religioase etc. o continuă devenire. Însă, așa cum un om aflat în mișcare vede și percepe mai puține lucruri decât atunci când stă pe loc și observă sau pândește, fiind deci mult mai vulnerabil în timpul deplasării, și societățile omenești, în mișcare (ele se află în mișcare tot timpul), devin mai vulnerabile. Acestea sunt vulnerabilități de proces, pe care teroriștii le exploatează la maximum. Dacă fiecare om, pentru a se feri de terorism, s-ar afla într-un adăpost, protejat printr-un sistem complet de filtre și de scuturi de tot felul – de la cele informaționale, la cele împotriva glonțului și atacurilor cu CBRN – vulnerabilitatea lui la atacurile teroriste ar fi minimă. Dar așa ceva nu se poate. Nici omul și nici societatea în care trăiește nu se pot baricada în adăposturi antiteroriste. De aceea, întrucât toate comunitățile omenești și toți oamenii se află în mișcare, angajați în procese de producție, de creație, de realizare a unor scopuri și obiective specifice universului omenesc, ele sunt tot timpul vulnerabile la atacurile teroriste. Vulnerabilitățile de proces sunt cele mai mari și mai greu de înlăturat. Acestea nu sunt, în general, o continuare a vulnerabilităților de sistem, ci se afirmă ca un alt tip de vulnerabilități, complementare celor de sistem. Ele se înscriu în general în următorul perimetru:

- flexibilitatea și procesualitatea facilitează vulnerabilități la infiltrarea și proliferarea unor rețele teroriste în interiorul respectivelor comunități;

- procesul complicat al frontierelor (politice, economice, informaționale, culturale, științifice etc.) în mișcare (delimită-

rilor mișcătoare) generează vulnerabilități la terorismul trans-frontalier și la cel de falie;

- caracterul probabil și cel imprevizibil al unor evenimente lasă loc unor vulnerabilități la terorismul care generează terorism (terorismul generativ).

Dezvoltarea impetuoasă a societății, tehnologia de vârf, progresele din biologie, din chimie, numeroasele experimente de laborator creează unele vulnerabilități care ar putea genera un nou tip de terorism, mult mai periculos decât toate celelalte la un loc, *terorismul genetic*.

1.1.3 Vulnerabilități de disfuncții

Sistemele și procesele societății, în general, și comunicațiilor, în special, oricare ar fi acestea, cunosc o mulțime de disfuncții. Unele se înscriu într-o marjă acceptabilă, în limitele de toleranță ale sistemelor și proceselor respective, altele însă duc la crize, conflicte și chiar la războaie. Înseși disfuncționalitățile sunt vulnerabilități care nasc vulnerabilități și, de aceea, ele sunt de două ori mai periculoase. De unde rezultă că:

- disfuncționalitățile sociale, economice, politice și chiar culturale (îndeosebi, cele religioase), mișcările sociale de tot felul, crizele și conflictele generează vulnerabilități la toate categoriile și formele de terorism;

- faliile, conflictele și interferențele dintre anomia socială și rigidismul unor secte, culte și altor entități mai mult sau mai puțin cunoscute generează vulnerabilități căutate sau provocate de fenomenul terorist.

De aceea, disfuncționalitățile, dacă nu sunt gestionate în mod corespunzător, necesită un efort dublu pentru punerea lor sub control. Pe de o parte, trebuie înlăturate cauzele care le produc și, pe de altă parte, trebuie combătute efectele, inclusiv cele care se înscriu în sfera fenomenului terorist, ajutând fie la proliferarea lui, fie la propagarea lui.

1.2. Dinamica pericolelor și amenințărilor

O agresiune de mare amploare împotriva statelor europene, a Statelor Unite sau a altor state puternice este puțin probabilă, chiar imposibilă. Și împotriva statului român o astfel de agresiune este puțin probabilă. Există însă noi tipuri de amenințări, mai variate, mai puțin evidente și mai greu de prevăzut. Cea mai periculoasă dintre acestea este *amenințarea teroristă*.

Terorismul reprezintă o amenințare strategică, nu doar pentru Statele Unite ale Americii și pentru țările Uniunii Europene, ci și pentru Rusia, pentru China, pentru India și pentru foarte multe țări, inclusiv pentru România, angajate pe drumul modernizării economiei, informației, vieții sociale și culturii. Deși este dezavuat și atacat din toate părțile și prin toate mijloacele, terorismul dispune încă de resurse importante¹⁵, comunică prin rețele electronice și recurge la acțiuni din ce în ce mai violente. Mai mult, el se extinde la toate mediile și cuprinde aproape toate activitățile omenești, întrucât acest fenomen este anti-valoare și vizează distrugerea caracterului eficient al oricărei activități progresiste.

Terorismul contemporan are deja un caracter mondial. El se axează îndeosebi pe extremismul religios violent, pe extremismul politic și pe efectele dezrădăcinării. Cauzele acestuia sunt complexe. Ele se află în dinamica crizelor economice, culturale și sociale, în politica de alienare a tinerilor (îndeosebi musulmani) care trăiesc în străinătate, în reacțiile virulente la influențele intrinseci pe care le exercită civilizația occidentală asupra zonelor încremenite în fantasmă și prejudecăți, în recrudescența anomiei sociale, criminalității și traficantilor. De aici, o dialectică perversă a intereselor lumii interlope și ale unor structuri predominant violente, generate de

¹⁵ <http://www.iss-eu.org>, *Stratégie européenne de sécurité*, L'institut d'Etudes de l'Union Européenne, decembre, 2003, p.7.

adâncirea faliiilor strategice dintre lumea modernă și lumea rămasă în mizerie, subdezvoltare și neputință. Această lume chinată nu produce terorism, însă ciocnirea unora dintre entitățile ei cu interesele civilizației moderne generează și întreține fenomenul terorist.

Terorismul este extrem de periculos, datorită acțiunilor imprevizibile, în mozaic, îndeosebi asupra aglomerărilor urbane, locurilor publice și instituțiilor. Însă rareori el reușește să se transforme în război de gherilă sau în acțiuni armate de lungă durată și de o amploare mai mare. Desigur, pe de o parte, pentru că nu are forța și resursa necesară și, pe de altă parte, pentru că nu aceasta este fizionomia lui. Oricum, pe teritoriul statelor vizate de terorism, este extrem de dificil ca teroriștii să poată declanșa un război de gherilă. Nici pe teritoriul României nu este posibil un astfel de război declanșat de teroriști. Acest tip de război poate fi declanșat numai pe teritoriul statelor sfâșiate, în care există entități puternice aflate în relații de intoleranță și conflictualitate. Evenimentele actuale din Irak nu contrazic această afirmație, ci, dimpotrivă, o confirmă. Chiar dacă sunt surprinzătoare și produc numeroase victime, atacurile teroriste din Bagdad sunt doar acțiuni în disperare de cauză. Este însă posibil ca grupurile și rețelele teroriste să nu fie interesate în trecerea la un război de gherilă, întrucât nu au nici cum să-l conducă, nici cu ce să-l susțină. Un război de gherilă este altceva decât terorismul, chiar dacă apelează la mijloace și acțiuni de tip terorist. Este însă posibil ca rețelele și organizațiile teroriste să prefere atacuri scurte, dar numeroase, cu obiective limitate, de tipul celor de la Madrid, din 11 martie 2004, inclusiv pe teritoriul României, care să producă pierderi de vieți, distrugerea infrastructurilor și să creeze panică și nesiguranță. Trecerea la războiul de gherilă de sorginte teroristă reprezintă altceva, fie o etapă superioară a terorismului, fie un scop al acțiunilor teroriste, fie o asociere la acestea.

Cea mai mare amenințare potențială la adresa păcii și securității europene și mondiale o constituie însă *proliferarea armelor de distrugere în masă*. Este adevărat că sistemele de control, acordurile și tratatele de nonproliferație au încetinit cumva cursa înarmărilor nucleare, dar continuă dezvoltarea și perfecționarea acestei arme. Deocamdată, datorită tehnologiei sofisticate și dificultății realizării componentelor chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN), precum și a vectorilor de transport la țintă, aceste arme nu se află nici la îndemâna teroriștilor, nici a unor conducători de state care le-ar putea folosi fără să reflecteze prea mult asupra consecințelor. Teroriștii, în acest moment, nu au acces la asemenea arme. Atacul cu sarin efectuat de Secta AUM, în metroul de la Tokio, în 1995, care a produs 12 morți și câteva mii de răniți, și, doi ani mai târziu, împrăștierea sporilor de Antrax pe o stradă din capitala japoneză reprezintă una dintre puținele acțiuni de acest gen. Este însă posibil ca teroriștii să-și croiască drum spre asemenea arme, fie atacând silozurile și bazele militare care dispun de asemenea mijloace, fie procurându-le pe alte căi. Având în vedere nivelul de dezvoltare al chimiei, fizicii nucleare și cercetării științifice în domeniul biologiei și industriei farmaceutice atomice în România, precum și ușurința cu care pătrund unele firme străine în economia românească, este posibil ca teroriștii să încerce să procure sau să producă astfel de mijloace și în țara noastră. Aceasta reprezintă cel mai mare pericol și, totodată, cea mai mare posibilă amenințare la adresa securității omenirii, cu consecințe imprevizibile.

Nu trebuie să ne lăsăm convinși de propaganda grupurilor islamiste radicale, potrivit căreia ei ar merge din victorie în victorie. Realitatea este cu totul alta, mult mai nuanțată. În multe țări, în pofida activității lor, grupurile islamiste radicale sunt departe de a atinge stadiul de la care ar

putea genera mișcări de gherilă¹⁶. Nici grupurile islamice din țara noastră nu au aceste aptitudini, dar de aici nu rezultă că fundamentalismul islamic nu-și poate căuta și la noi un refugiu sau o bază de acțiune. Este posibil ca, în viziunea unor organizații și rețele teroriste, România să fie considerată un fel de spațiu în rezerva strategică pentru eventuale acțiuni de mare frecvență împotriva unor țări din UE, NATO, a Rusiei, a Ucrainei și a Turciei.

La aceste tipuri de amenințări se asociază *conflictele regionale, delicvența unor state și crima organizată*. Acestea apelează, de cele mai multe ori, la metode și procedee teroriste și este foarte greu să se facă distincție între ele.

În Statele Unite ale Americii, spre exemplu, amenințările teroriste erau cunoscute încă înainte de 1977. Existau temeri, în rândul înalților responsabili, de atentate teroriste cu bombe radioactive asupra marilor orașe, în timp ce companiile aeriene și apărătorii drepturilor cetățeanului reclamau excesul de constrângeri, mai ales din cauza atenției care se acorda americanilor și străinilor de origine arabă¹⁷. Robert Kupperman, director științific la Agenția de Control Armamente și Dezarmare (ACDA) avertiza că, dacă nu se iau măsuri, americanii vor continua să se afle pe marginea unei teribile prăpăstii. Potrivit raportului său, Comisia guvernamentală de luptă împotriva terorismului a lucrat mai bine de cinci ani la planul de protecție a Statelor Unite împotriva acestei amenințări. Această comisie a fost creată de Richard Nixon, în 1972, după asasinarea a 11 sportivi israelieni de către un comando palestinian la jocurile olimpice de la München. Experții acestei comisii s-au reunit de două ori pe lună, timp de cinci ani. La

¹⁶ http://www.terrorisme.net/p/article_142.shtml, *Colloque: réseaux de la terreur et réseaux contre la terreur*.

¹⁷ <http://www.edicom.ch/news/international/050124144947.mo.shtml>, Frank BASS, Randy HERSCHAFT, *Terrorisme: les menaces étaient connues depuis les années 1970*.

vremea aceea, președintele Statelor Unite a precizat că americanii „trebuie să fie gata să acționeze rapid și eficace în cazul în care, în pofida eforturilor preventive, s-ar produce totuși un act terorist împotriva americanilor, în interiorul Statelor Unite sau în afară”¹⁸. Însă, în lipsa unor atacuri teroriste majore, prioritățile guvernului american au devenit altele. Mai mult, ONU nu agreea ideea sancțiunilor internaționale împotriva țărilor care adăpostesc organizații teroriste, întrucât o astfel de afirmație este greu de demonstrat și lasă loc măsurilor arbitrare.

Trebuie însă subliniat că specialiștii americani, cu mai bine de 20 de ani înaintea atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, au identificat unele dintre amenințările teroriste importante, precum și vulnerabilitățile adiacente. Richard Kenedy arăta, în 1972, că bomba radiologică, denumită „bomba murdară” reprezenta o amenințare reală și nu una science-fiction, iar William Rogers, șeful diplomației, atrăgea atenția, pe la jumătatea anului 1973, că „substanțele atomice ar putea să le ofere teroriștilor posibilități inimaginabile”¹⁹. În același timp, Comisia a reliefat vulnerabilitățile companiilor aeriene la terorism și a propus, în 1972, întărirea controlului pasagerilor și bagajelor. Industria aeriană nu a ținut seama de aceste avertismente, iar companiile aeriene, în 1976, s-au opus acestor măsuri, pe motiv că, dacă le-ar respecta, ar intra în faliment. Experții au prevăzut atacuri teroriste cu rachete portabile asupra avioanelor civile, atacuri asupra altor obiective, inclusiv asupra rețelelor de transport, de comunicații, de alimentare cu apă, asupra centralelor nucleare și electrice etc. Ei au recomandat supravegherea străinilor care trăiesc sau tranzitează Statele Unite, îndeosebi a celor care provin din Orientul Mijlociu și a americanilor de origine arabă și au propus măsuri de protecție a diplomaților și oamenilor de afaceri americani care se aflau cu treburi în străinătate. Punctul

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

slab al dispozitivului antiterorist se afla, potrivit acestei Comisii, în sistemul de coordonare între CIA și FBI în legătură cu modul de obținere a datelor și informațiilor, așa cum avea să o constate și George Bush, după două decenii.

De aici rezultă dificultatea înțelegerii și evaluării fenomenului terorist și a punerii în aplicare a măsurilor de protecție a cetățenilor și instituțiilor, de prevenire a unor atacuri de acest fel și de combatere a organizațiilor și rețelelor teroriste. Terorismul este un fenomen atipic, frustrant, care nu are nici o logică și nici un fel de legătură cu civilizația modernă, în afară de faptul că este împotriva acesteia. El se prezintă ca un anacronism, ca un cancer care se infiltrează peste tot și nu poate fi controlat decât prin măsuri ferme, care nu sunt și nu pot fi agreate nici de societate, nici de firme, nici de instituții, nici de individ. De fapt, și acesta este unul dintre obiectivele terorismului: să creeze și să regenereze imposibilitatea controlării sale.

La rândul ei, și Rusia se confruntă cu numeroase amenințări teroriste, cele mai multe venind din zona caucaziană, dar nu numai. Rusia consideră că amenințarea teroristă cea mai directă, care afectează deopotrivă Rusia și Georgia, vine de pe teritoriul georgian. După opinia Moscovei, monitorizarea ei internațională s-a dovedit ineficace. De aceea, singura modalitate de a pune sub control și dezamorsa această amenințare o reprezintă o bună cooperare între serviciile secrete și departamentele de frontieră. Oficialii ruși consideră că aproximativ 250-300 de teroriști ceceni sunt prezenți în trecătorile Pankissi din Georgia, în timp ce oficialii din această țară afirmă contrariul. Realitatea este că teroriștii care se aflau în aceste locuri s-au dispersat de îndată ce au fost avertizați, după care au revenit în satele din zonă. După opinia rușilor, separatiștii ceceni se refugiază frecvent în trecătorile din munții Pankissi, care se află în proximitatea sectorului cecen de la frontiera ruso-georgiană. Tot prin aceste trecători se oferă

ajutoare separatiștilor ceceni. Oricât de multe lucruri ar ști oficialii ruși și forțele speciale despre teroriștii care acționează în spațiul de interes pentru Rusia, dar mai ales în marile orașe ale Rusiei sau în orașele de tip Beslan, este din ce în ce mai greu de anticipat, de supravegheat, de controlat, de gestionat și de anihilat acest fenomen. De regulă, terorismul contemporan (care, la această oră, este de esență fundamentalist islamică și separatist-etnică) afectează toate acele țări care, într-o formă sau alta, atacă acest fundamentalism și acest tip de identitarism bazat pe intoleranță etnică și religioasă.

1.2.1. Surse de generare

Principalele surse de generare a fenomenului terorist se află în configurația mereu schimbătoare și nesigură a societății actuale, în starea de haos pe care o parcurge omenirea. Nu întâmplător, desigur, atacurile teroriste se îndreaptă împotriva Statelor Unite și aliaților Americii, a Rusiei, Chinei, Indiei, Europei Occidentale și chiar împotriva unor țări islamice, considerate trădătoare, cum ar fi, spre exemplu, Turcia, care, într-o formă sau alta, sprijină lupta împotriva terorismului de acest tip. Printre principalele surse de generare a terorismului contemporan se situează și următoarele:

- efectele contradictorii și chiar conflictuale ale procesului de globalizare și regionalizare, îndeosebi asupra unor comunități încremenite sau conduse în mod dictatorial;
- starea de haos care s-a declanșat în urma spargerii bipolarității și efortului depus de marile puteri și de comunitatea internațională pentru stabilirea de noi echilibre, bazate pe alte principii decât cele ale forței armelor;
- progresul tehnologic imens realizat de Statele Unite și țările Uniunii Europene, adâncirea faliei strategice dintre spațiul euro-atlantic și restul lumii, concomitent cu influența pe care o are civilizația occidentală asupra întregii lumi;

- prezența unei mase mari de tineri musulmani în societățile occidentale și starea de alienare și disperare care se instalează în rândul acestora, ca urmare a faliei tot mai pronunțate dintre rigiditatea și inflexibilitatea culturii de origine și marea deschidere, pragmatismul și eficiența noii culturi tehnologice;

- efectele complexe, greu de controlat și de anticipat, ale culturii de piață;

- recrudescența spiritului identitar extremist, intolerant și agresiv, îndeosebi în rândul fundamentalistilor islamici răspândiți în țările occidentale;

- starea de mizerie și de înapoiere în care se află o mare parte a lumii (45.000.000 de milioane de oameni mor în fiecare an de foame și de malnutriție²⁰);

- conflictualitatea lumii (după 1990, aproape patru milioane de oameni, dintre care 90% civili, au murit în războaie, iar peste 18 milioane au fost nevoiți să se refugieze²¹).

1.2.2. Proliferarea și întreținerea surselor de instabilitate, pericole și amenințări

Sursele de instabilitate, pericole și amenințări sunt direct proporționale cu evoluția societății, cu efectele pozitive, dar și cu numeroasele efecte contradictorii, nocive și perverse ale acesteia. Cu cât evoluția este mai spectaculoasă, cu atât faliile dintre eșalonul întâi tehnologic și informațional și celelalte eșaloane ale lumii se măresc și se adâncesc, generând și regenerând fenomenul terorist. Interesant este că terorismul nu este un produs al unei civilizații sau al alteia, așa cum se dă uneori de înțeles, ci al degradării condiției umane, al răului care se dezvoltă din ce în ce mai mult în interiorul lumii.

²⁰ <http://www.iss-eu.org>, *Stratégie européenne de sécurité*, L'institut d'Etudes de l'Union Européenne, decembre, 2003, p.6.

²¹ Ibidem, p. 5.

România nu este generatoare de instabilitate, dar se află în vecinătatea unor astfel de zone (Transnistria, Balcani, Caucaz, Orientul Apropiat) și ar putea, în anumite condiții defavorabile, să suporte efectul acestora. Teritoriul românesc ar putea fi vizat, inițial, ca adăpost pentru unele grupări teroriste sau ca un nod de rețea, ulterior, ca bază de plecare pentru unele posibile atacuri împotriva unor țări din zonă aflate pe falia islamică: Turcia, Bulgaria, Bosnia-Herțegovina.

Islamul condamnă terorismul, dar atât

După atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 asupra Statelor Unite, capetele de acuzație pentru terorism s-au înmulțit: uciderea copiilor la Beslan, decapitarea ostaticilor în Irak, atentatele cu mașini-capcană în Indonezia și în Turcia, atentatele de la Madrid din 11 martie 2004, terorismul sinucigaș de peste tot etc. Toate acestea au creat îngrijorare în rândul intelectualilor musulmani, liderilor religioși și altor oameni importanți ai lumii islamice. Aceștia s-au hotărât să denunțe terorismul, în numele Islamului. Ziaristul Aziz Al Haj este foarte îngrijorat de faptul că majoritatea teroriștilor sunt musulmani. El scrie într-un cotidian care apare la Bagdad că teroriștii, în afara sângelui vărsat, oamenilor decapitați și cadavrelor calcinate, nu au altceva de oferit civilizației²². Condamnarea terorismului islamist nu vine însă numai din partea media și a intelectualilor laici din țările islamice sau din afara acestora. Cei mai cunoscuți gânditori ai islamului se pronunță categoric împotriva terorismului. Mohamed Sazyed Tantawi, unul dintre cei mai cunoscuți conducători religioși din Egipt, a declarat că, în islam, sharia²³ (cod moral rezultat din Coran) nu susține și nu întreține actele de agresiune împotriva

²² http://www.walf.sn/contributions/suite.php?rub=8&id_art=15703

²³ Sistem de legi și norme inspirate de Coran, Sunna, sisteme de legi arabe mai vechi, tradiții paralele și elemente ale activității musulmane în cursul primelor două secole de islam.

persoanei inocente, ci, dimpotrivă, propovăduiește protecția vieții și reprezintă o normă a securității și păcii. Există în Coran un pasaj care subliniază că Allah Atotputernicul a spus: a lua o viață (...) este ca și cum ai fi ucis întreaga lume. Revoltat de ceea ce se întâmplă în Irak, marele Ayatolah șeicul Mohamed Hussein Fadlalah, šiit libanez de primă mărime, care se pronunță totuși în favoarea fundamentalismului islamic, arată că islamul nu încurajează crima sau răpirea străinilor care lucrează în țările musulmane, ci, dimpotrivă, dorește ca ei să se simtă în siguranță²⁴. În cadrul jurămintelor de Ramadan, șeicul Salih-Al Luhaydan, președintele Înaltului Consiliu Juridic al Arabiei Saudite, a denunțat terorismul și i-a îndemnat pe toți musulmanii să se roage în mod regulat. Împotriva terorismului s-a pronunțat și secretarul general al Ligii Islamice Mondiale, dr. Abdallah Bin-Abd-Al-Muhsin Al Turki. El a denumit teroriștii „mâini negre“ ce murdăresc Mecca și Marea Moschee, pe care sharia îi condamnă și îi pedepsește foarte aspru. Islamul este o religie care proclamă pacea și care are oroare față de violență, iar musulmanii care-i atacă pe cei care nu-i atacă trebuie dezavuați – a subliniat dr. Abdul Lateef Adegbite, la cea de a 50-a aniversare a Societății Studenților Musulmani din Nigeria. Musulmanii din Italia, conduși de Mahmud Ibrahim Sheweit, imamul moscheii din Roma, au publicat un document intitulat „*Manifest împotriva terorismului și în favoarea vieții*“, iar Gabriel Madel Khan, un mistic al islamului, scrie că „*teroriștii nu sunt teroriști din cauza unui exces de islam, ci din cauza lipsei totale de islam*“. Coranul interzice crima și suicidul. Peste o mie de musulmani din Jakarta au protestat în centrul orașului împotriva atentatului criminal cu bombă efectuat de integriștii islamici în fața ambasadei Australiei din Indonezia, care a ucis 9 indonezieni și a rănit 180. Ei purtau pancarte pe care scria „Islamul împotriva terorismului“. Musulmanii din toată lumea au început să exercite presiuni

²⁴ Ibidem.

împotriva integriștilor pentru a-i determina să renunțe la ideologia opresiunii și a terorismului. Aceste acțiuni teroriste nu au nimic comun cu islamul.

Toate aceste manifestări și delimitări sunt firești. Islamul nu se poate identifica cu fundamentalismul islamic, cu integrismul, și cu atât mai puțin cu acțiunile teroriste. Musulmanii au înțeles că nu au decât de suferit de pe urma terorismului și simt din ce în ce mai mult nevoia de a-și exprima clar poziția. Războiul împotriva terorismului îi lovește, adesea, și pe ei, chiar dacă terorismul nu trebuie atribuit lumii islamice, ci doar extremismului islamic și, în ultimă instanță, extremismului de orice fel.

Acestea sunt, desigur, manifestări. Se așteaptă de la lumea islamică nu doar delimitări de acest fenomen, ci și analize serioase și profunde și acțiuni. *Dacă principalele acțiuni teroriste cu care se confruntă astăzi lumea provin din zona fundamentalismului islamic, apoi primii care trebuie să caute cauzele acestui fenomen și să acționeze pentru a-l pune sub control trebuie să fie islamiștii.* Este posibil ca, în viitor, islamismul să nu se mulțumească cu o simplă delimitare sau cu o simplă atitudine de condamnare, ci să participe efectiv la analiza, gestionarea și combaterea acestui fenomen. Astfel de acțiuni ar putea veni, deopotrivă, din lumea politică a țărilor islamice, din zona științifică și mai ales din zona religioasă. Deocamdată, astfel de analize făcute de islamiști nu există sau, dacă există, nu au efectul așteptat. De aici nu rezultă că islamul este solidar cu terorismul, ci doar concluzia că nu se implică suficient în cunoașterea și combaterea lui. Islamiștii din țara noastră s-au delimitat categoric față de terorism și nu avem nici un motiv să nu-i credem. Însă ei sunt extrem de vulnerabili la infiltrarea în rândul lor a unor teroriști sau grupuri teroriste. Cele câteva crime și reglări de conturi din lumea afacerilor arabo-musulmane de la noi sunt un avertisment pe care cei în drept trebuie să-l aibă în vedere.

Atentatele sinucigașe

În fața numeroaselor atentate sinucigașe, islamul trebuie să găsească deci un răspuns. Islamologul Navid Kermani, care trăiește în Germania (o vreme, cercetător la *Wissenschaftskolleg* din Berlin, deținător al premiului Fundației Helga și Edzard Reuter), în cartea „*Dynamit des Geistes*“ (Dinamita spiritului)²⁵, a făcut o analiză a terorismului sinucigaș, mai exact, a atentatelor sinucigașe. El face o legătură între tradiție și modernitate. Aceste acte se prezintă în hainele vechi ale tradiției, dar ele sunt, în realitate, de factură modernă și nu o întoarcere la perioada medievală²⁶, așa cum s-ar crede. El precizează că, în sunnism, a existat o tradiție a martiriului, dar s-a pierdut de-a lungul secolelor. În Coran, cuvântul *martir* nu are sensul pe care îl utilizăm noi azi, ci cu totul altul. În islam, comunitatea musulmană era o minoritate oprimată. Martiriul era un fel de a muri, de sacrificiu individual pentru credință, întrucât musulmanii refuzau să renunțe, sub tortură, la credința lor. Apoi, islamul s-a extins, a devenit puternic și asemenea practici au devenit inutile și caduce. A apărut un alt tip de martiriul, cel de război. Dar niciodată, în islam, martiriul nu a jucat un rol atât de important ca în creștinism. Iar în sunnism, și mai puțin. Deci nu există, practic, nici o legătură între tradiție și atentatele sinucigașe de azi. Primii islamiști, Frații Musulmani, au avut o oarecare legătură cu martirii care mureau sub tortură, mai ales în Egipt. Dar atât. În cultul șiiit al martirilor, există o experiență sumbră. În timpul războiului dintre Irak și Iran, șiiții trimiteau copii în câmpurile de mine inamice. Dar de aici nu rezultă că șiiții sunt sinucigași.

²⁵ Navid KERMANI, *Dynamit des Geistes. Martyrium, Islam und Nihilismus*, Göttingen, Wallstein, 2002.

²⁶ <http://www.islamische-zeitung.de/home/index.html>, Eren GÜVERCIN, *L'islam contemporain face aux attentats suicides - Entretien avec Navid Kermani*, 27 octombrie 2004.

În credința lor, nu există atentate sinucigașe. Primele atentate sinucigașe în lumea arabă n-au fost comise de șiiți, ci de persoane care proveneau din grupuri comuniste.

Cercetătorul islamolog demonstrează, în cartea sa, că atentatele sinucigașe nu sunt specifice islamului, nu fac parte din tradiția islamică, ci aparțin unei gândiri din epoca modernă. El face distincție între terorismul practicat de Al-Qaeda și terorismul palestinian, cel cecen și cel din alte zone. Terorismul palestinian funcționează încă după un model clasic: se urmărește impunerea, prin terorism, a unei soluții politice. Terorismul, în acest caz, este o formă a luptei politice. Terorismul sinucigaș este mai mult decât atât. Este nu doar un mod de a impune o soluție politică, ci și o expresie a unui nihilism, care înseamnă nu doar distrugere, ci și autodistrugere.

Cea de a treia dezvoltare – după islamologul Navid Kermani – este o combinație între celelalte două, așa cum s-au petrecut lucrurile la Beslan. Aceste atentate sunt un fel de disperare socială, de nebunie sinucigașă, care nu se întâlnește la Al Qaeda și la alte rețele teroriste. Acest tip de terorism vede un inamic pretutindeni și pretutindeni acționează. Este greu de găsit aici o soluție politică concretă. Îndeosebi în Asia Centrală, influența wahabismului este foarte mare, întrucât situația socială și economică a devenit catastrofală, iar societățile merg din dictatură în dictatură. Orice opoziție este calificată drept fundamentalism sau extremism și, în consecință, distrusă. În aceste condiții, își fac apariția grupurile wahabite, care au mulți bani, construiesc moschei, centre sociale etc. Societățile sunt bulversate, producându-se un fel de amestec între urmările reprimării religiei islamice de către regimul sovietic și recrudescența acestor grupuri wahabite, care atrag o parte din populație. Cine nu răspunde cerințelor wahabite este considerat eretic. Populațiile se află între două extremismisme: cea a dictaturii conducătorilor, care nu mai cedează puterea, și cea a grupurilor wahabite.

În lumea arabă, islamul este complet sclerosat, după opinia lui Kermani. Școlile superioare de teologie nu au nici o soluție. Islamul este neputincios, chiar vrednic de milă. Peste tot, ei văd doar comploturi, ca și cum toată lumea s-ar fi coalizat împotriva islamiștilor. Totdeauna, pentru ei, alții sunt vinovați. Islamul nu se ocupă de lucrurile concrete și, de aceea, se creează un vid ce nu poate fi umplut. În Occident, nu există un public islamic, o *entitate islamică*, ci turci, arabi, indonezieni etc. Se pare că islamismul nu mai este o forță unită și unitară, ci o forță sfărâmată. De aceea a și apărut fundamentalismul, pe această sfărâmare, probabil, pentru o suplini sau, mai exact, pentru a o folosi. Este posibil ca, în perioada următoare, islamismul să se reunească, în primul rând, pentru a se apăra împotriva terorismului, fundamentalismului și extremismului islamic. Aceste efecte se vor manifesta și în România, la fel ca în multe alte țări europene unde se află musulmani sau unde se instruiesc musulmani.

Deocamdată, poziția musulmanilor este extrem de diversificată, în funcție de locul unde se află și de influențele care se exercită asupra lor. Dar va veni destul de repede și ziua când ei se vor trezi și vor distruge zidurile, dar nu pe cele ale civilizației occidentale, cum amenința Bin Laden, ci pe cele ale extremismului și fundamentalismului care le îngreunează și le distrug religia și viața.

Unele dintre sursele de generare și regenerare a terorismului se află și pe teritoriul african. O parte din sursele financiare necesare terorismului provin din afacerile dubioase și spălarea banilor din Africa²⁷. Congo este unul din locurile unde se spală banii necesari în primul rând rețelelor teroriste din această țară. Pentru a rezolva această problemă deosebit de gravă, Banca Centrală din Congo, în cooperare cu Banca Mondială, a propus cinci etape importante: promulgarea de

²⁷<http://www.mdsiste.com/modules/news/article.php?storyid=358>, *Blanchissement de l'argent*.

decrete; realizarea dispozitivului național de luptă împotriva terorismului; implementarea *celulei naționale de informații financiare*; ratificarea principalelor instrumente juridice internaționale în materie; aderarea la un grup regional de luptă împotriva spălării banilor și finanțării terorismului. Acest grup este alcătuit din judecători, polițiști, vameși și alți specialiști în domeniu. Începând cu 19 iulie 2004, Congo dispune de o lege prin care se încriminează spălarea banilor și finanțarea terorismului și se fixează principiile și regulile de bază pentru prevenirea, pedepsirea și represiunea unor asemenea activități. S-a creat, pentru elaborarea legii și aplicarea ei, un Grup de reflecție asupra luptei împotriva spălării banilor. Primul dintre obiective este protecția spațiului economic congolez contra acestui flagel, atât de prezent în toată lumea și, mai ales, pe continentul african.

1.3. Riscuri posibile, riscuri asumate

Riscurile legate de fenomenul terorist sunt multiple și în mozaic. Apar din toate părțile și angajează toată lumea. Unele se asumă, altele se impun. Însă cel mai mare risc este acela de a ignora terorismul, de a diminua măsurile de protecție împotriva lui și, în consecință, a-l accepta sau a-l tolera.

Atitudinea de indiferență sau de favorizare (prin neimplicare) a fenomenului terorist reprezintă unul dintre cele mai mari riscuri ale acestui început de secol. Nimeni nu poate rămâne indiferent, azi, la fenomenul terorist, pe motiv că pe el nu-l afectează sau în speranța că, dacă are o atitudine indiferentă sau binevoitoare față de acest fenomen, va fi cruțat de atacuri teroriste. În fața terorismului, omenirea trebuie să fie solidară, deși însăși solidaritatea este un risc. Este însă un risc necesar, deopotrivă, asumat și impus.

1.3.1. *Dinamica riscurilor*

Riscul reprezintă o chestiune de atitudine și, în același timp, de acțiune. El este un pericol posibil, care poate fi cunoscut, prevăzut și, în consecință, asumat sau acceptat. Riscul unui pericol cunoscut sau posibil a fi prevăzut este, de regulă, asumat. Riscul unei amenințări este, de cele mai multe ori, impus, deci acceptat sau ocolit. Riscul înseamnă totdeauna conștientizarea pericolelor sau amenințărilor cărora li se asociază. În principiu, nu există riscuri date sau acceptate odată pentru totdeauna, așa cum, cu unele excepții, nu există nici pericole sau amenințări eterne. Toate se află într-o dinamică specială și într-o schimbare continuă. De aceea, dinamica riscurilor este greu de evaluat, de controlat și de gestionat.

1.3.2 *Asumarea riscurilor*

În ce constă asumarea riscurilor pe care le cere combaterea terorismului? Care sunt mecanismele de asumare? Cine și în ce mod hotărăște această asumare? Ce diferență există între asumare și impunere? Trebuie să pornim de la premisa că foarte puține lucruri sunt eterne pe lumea aceasta. Eternă este doar starea generală de pericol și chiar de amenințare și, prin urmare, cea de risc continuu impus, asumat și acceptat. Acest gen de pericole, de amenințări și de riscuri se referă, îndeosebi, la cele care țin de geofizica pământului, deci de cutremure și alte fenomene geofizice, de fenomene climatice, cosmice și chiar sociale. Într-un anume fel și acestea terorizează planeta. Este vorba de un „terorism natural“, pe care lumea trebuie să-l accepte și să-și asume riscurile adiacente. Dincolo de aceste fenomene, terorismul este un pericol produs al societății omenești, pe care omenirea, pe de o parte, îl respinge și îl combate și, pe de altă parte, îl acceptă, și-l asumă, îl regenerează și îl întreține, asumându-și, bineînțeles, toate riscurile care rezultă de aici.

Omenirea își asumă acele riscuri legate de terorismul-efect, de terorismul-produs al faliiilor, disfuncțiilor, tensiunilor, crizelor și conflictelor politice, economice, sociale, culturale, religioase, informaționale și militare, care au cauze complexe, greu de identificat și de înlăturat. Și le asumă, pentru că ele există, și nu pot fi ocolite sau ignorate.

Această asumare nu înseamnă însă, *ab initio*, și acceptare. Omenirea acceptă doar faptul că există terorism, dar niciodată nu poate accepta fenomenul ca atare. Își asumă doar riscul combaterii lui, acest risc fiind intrinsec, întrucât face parte din sistem, adică din modul nostru de viață.

2. *Structura și dinamica terorismului în zonele de interes pentru NATO și în zonele de interes ale României*

Noile amenințări – se precizează în documentul intitulat *Strategia europeană de securitate* – sunt dinamice. În epoca mondializării, amenințările cele mai îndepărtate din punct de vedere teritorial produc tot atâta îngrijorare, ca și cele apropiate. De aceea, zonele de interes pentru NATO și pentru Uniunea Europeană, ca și pentru oricare altă țară din cadrul acestor organizații, inclusiv pentru România, se extind, practic, la suprafața întregii planete. Teoria haosului atrage atenția că variația condițiilor inițiale, care se regăsește totdeauna în evoluția sistemelor și proceselor, nu cunoaște nici reguli, nici limite teritoriale, spațiale sau acționale. În această epocă a globalizării, totul capătă dimensiuni și implicații planetare. Totuși, în ceea ce privește stabilitatea și gestionarea situațiilor de criză, prioritare sunt zonele de pe primul cerc, adică cele de la contactul frontalier nemijlocit. Este unul dintre motivele pentru care UE dorește să se înconjoare de un cerc de securitate, fapt pentru care a realizat sau este în curs de a realiza, cu toți vecinii, acorduri de bună vecinătate sau

parteneriate strategice. Unul dintre obiectivele acestor acorduri și parteneriate îl reprezintă protecția împotriva atacurilor teroriste și, respectiv, combaterea terorismului. În ceea ce privește însă lupta împotriva terorismului, nu există priorități și nu există granițe. Țările UE participă, alături de Statele Unite, de țările NATO și de alte țări, la coaliția antiteroristă. Deși nu s-au elaborat încă pe deplin strategiile cele mai eficiente de combatere a terorismului, acțiunile coaliției împotriva acestui flagel nu rămân fără rezultate. Una dintre prevederile strategiei europene de securitate este cea că prima linie de apărare se va situa, adesea, în străinătate, departe de frontierele proprii. Cât de mult seamănă acest precept cu doctrina apărării înaintate din vremea Războiului Rece!

Pentru România, în afară de zona de interes care se contopește cu întreaga planetă, de zona din imediata vecinătate a UE și NATO (România fiind țară frontalieră pentru NATO și, în viitorul apropiat, pentru UE), este profund interesată de vecinătatea apropiată și mai ales de zona conflictuală din Transnistria, de problemele de frontieră de la granița cu Ucraina, de zona Mării Negre și de impactul posibil asupra mediului de securitate din această zonă, de terorismul caucazian și de cel care se manifestă și se dezvoltă în Turcia și în Orientul Apropiat.

2.1. General și specific în dinamica terorismului contemporan

Fără a avea structuri și infrastructuri de mare anvergură și baze de susținere complexe și ultramoderne, teroriștii au dovedit, totuși, că sunt în măsură să opereze în lumea întreagă. Ei acționează în Asia Centrală, în Asia de Sud-Est, în Japonia, în China, în Rusia, în Caucaz, în Balcani, în Turcia, în Irak, în Orientul Apropiat, în Africa, în Europa Occidentală, dar, de la atacurile din 11 septembrie 2001, mai puțin pe teritoriul Statelor Unite. Datorită măsurilor extrem de riguroase luate de

autoritățile americane, deși rămâne încă vulnerabil la terorism, *teritoriul american nu a mai fost supus, din 2001 încoace, la atacuri teroriste de anvergură*. Teroriștii n-au încetat însă să-i atace pe americani și pe prietenii și aliații lor, oriunde au reușit să o facă. Chiar dacă Al-Qaeda și multe alte organizații declară că țintele lor predilecte sunt americanii și tot ce ține de americani, realitatea este cu totul alta. Ofensiva americană împotriva terorismului a dat roade. *Teroriștii nu mai reușesc să pătrundă atât de ușor pe teritoriul american. Seria de atacuri de amploare de după 2001 s-a derulat pe alte meridiane, dar „performanța” din 2001 nu a mai fost atinsă*. Superputerea americană a fost stârnită, aproape în același mod în care a fost stârnită după atacul japonez de la Pearl Harbor și, probabil, nu se va opri din acțiune decât atunci când terorismul (un anumit tip de terorism) va fi distrus sau pus sub control.

Terorismul contemporan este, totuși, preponderent, antiamerican și antioccidental și are câteva caracteristici specifice, printre care cele mai importante considerăm că ar putea fi și următoarele:

- spațiile de generare și de regenerare a rețelelor, organizațiilor și grupurilor teroriste sunt tentaculare, cu filiale flexibile și dinamice peste tot, dar cu preponderență în țările occidentale și în zonele de falii strategice;

- baza de recrutare a teroriștilor se află îndeosebi în populația tânără, instruită și chiar domiciliată în Occident, inclusiv în România, care se simte frustrată, înstrăinată, discriminată și nemulțumită și împărtășește preceptele fundamentaliste și extremiste, nu prețuiește viața și acceptă martiriatul și spiritul de sacrificiu în numele unor dogme care, pentru o parte din lumea lor, sunt indiscutabile;

- țintele predilecte ale teroriștilor contemporani le reprezintă locurile publice, infrastructurile, diferitele instituții (occidentale sau care-i sprijină pe occidentali), de regulă, cele vulnerabile la astfel de atacuri sau făcute să devină vulnerabile;

- sporește caracterul punitiv și răzbunător, în numele unor cauze care vin din frustrări și percepții deformate, dar și din realități dramatice.

Terorismul nu poate fi pus sub autoritatea unor principii, teorii și metode unitare. El rămâne, în continuare, un război specific, în mozaic, caracterizat de acțiuni hoțeste, precise, adică punctuale și extrem de violente, care vizează îndeosebi zonele cele mai vulnerabile și urmărește umilirea, înspăimântarea și agresarea continuă și surprinzătoare a oamenilor și anumitor comunități, precum și distrugerea unora dintre instituțiile care sunt percepute ca satanice sau care impun reguli și realități considerate ca inacceptabile pentru spațiul ce generează terorism.

2.2. Terorismul de sistem și terorismul de rețea

Distincția dintre aceste două forme de terorism este necesară pentru procesul de elaborare a strategiilor de gestionare a acestui fenomen. Terorismul de sistem este, în esența lui, politic, etnic, economic, informațional sau religios. El provine din incompatibilitățile și disfuncționalitățile existente între sisteme și nu se va ameliora decât în măsura în care se vor ameliora relațiile între aceste sisteme. Terorismul basic, spre exemplu nu are nici o perspectivă de atenuare sau de încetare, atâta vreme cât pretențiile extremiștilor basic vizează interesele Spaniei. Soluțiile în acest caz sunt greu de găsit, întrucât este dificil de presupus că Spania va accepta vreodată separarea de teritoriul său a Țării Bascilor. Un asemenea terorism a existat și există și în România. El s-a manifestat și se manifestă, sub diferite forme, îndeosebi în zonele Covasna și Harghita, împotriva populației de etnie română. În anumite etape a cunoscut forme violente. Este posibil ca terorismul de sistem, îndeosebi în Europa, să se diminueze simțitor odată cu integrarea deplină a continentului, deși s-ar putea ca, dimpotrivă, să asistăm la o recrudescență a acestui fenomen.

Terorismul de rețea este transnațional. El este, în esență, un terorism politic, punitiv și răzbunător, chiar dacă păstrează rezonanțe religioase, etnice sau frontaliere. La ora actuală, suportul lui îl constituie falia strategică islamică, dar nu neapărat sub aspectul ei pur religios.

Filosoful iranian Darius Sayegan subliniază, în *France culture*, influența revoluției iraniene asupra terorismului contemporan²⁸. El subliniază că religia nu mai este atât de importantă pentru tineri. S-a creat chiar o expresie care ilustrează sugestiv această realitate: cei care au alungat religia. Ei nu-și pot exprima însă public convingerile, întrucât riscă pedeapsa capitală. Iranul, afirmă filosoful Sayegan, este o societate complet schizofrenică. Pe de o parte, 75% din populația de până la 25 de ani, fascinată de America, de simbolurile Occidentului și de modernitate, exprimă nevoia de schimbare, de reforme. Pe de altă parte, se află un regim ce nu poate fi în nici un fel reformat. Singura schimbare, susține filosoful iranian, poate veni din exterior. Europeanii și americanii au uitat de prea multă vreme Iranul. „*Ei n-au realizat că revoluția islamică a servit de model mișcărilor teroriste actuale*”²⁹. Această afirmație acuză foarte grav Iranul. Revoluția iraniană a fost unul dintre evenimentele fundamentale de la sfârșitul secolului al XX-lea. Ea a schimbat configurația lumii, mai ales prin faptul că a inventat formele și instrumentele terorismului contemporan, făcând din religie o ideologie de luptă. Iranul este o țară mare, care are aproape aceeași influență în lumea musulmană ca și aceea pe care a avut-o Rusia în țările din Estul Europei, în timpul socialismului. Înainte de această revoluție, în Iran nu au fost niciodată guverne islamice. *Ideologizarea religiei* este cel mai grav eveniment petrecut în lumea musulmană. Islamiștii

²⁸ <http://www.iranfocus.com/french/modules/news/article.php?storyid=393>, Luc CHATEL, *L'Iran, Al-Qaïda et... Dostoïevski*.

²⁹ Ibidem.

iranieni au preluat metodologia și sloganurile marxiste, identificându-se drept combatanți anti-occidentali și anti-imperialiști. S-au înființat tribunale revoluționare și s-a pus în operă o frază leninistă: monarhia va fi aruncată în pubela istoriei. Unul dintre sloganurile acestei revoluții suna astfel: „*Nici ca Estul, nici ca Vestul: o republică islamică*“. S-a crezut că este vorba de o nouă spiritualitate politică, de o a treia cale, ce nu putea fi decât atractivă pentru unii dintre iranieni. Al-Qaeda nu este un fenomen islamic. Indivizii din această rețea, afirmă Darius Sayegan, par mai degrabă personaje din *Demonii* lui Dostoievski decât teroriștii ismaelieni ai secolului al XII-lea, ale căror acțiuni ucigașe aveau obiective foarte precise. Terorismul ismaelian nu era orb. Teroriștii din Al-Qaeda neagă totul, distrug totul, inclusiv valorile moderne, occidentale.

Este îngrijorător și ceea ce se petrece în India. În întreaga ei istorie, această țară nu a cunoscut niciodată un fundamentalism hindus. Hinduismul a fost dintotdeauna un imens evantai care integra tot felul de credințe. Astăzi, fundamentalismul hindus este un răspuns la fundamentalismul musulman, iar acest lucru este foarte periculos. Trebuie însă precizat că India nu este și nu a fost niciodată o țară care generează fundamentalism sau terorism. Este însă unul dintre locurile ideale pentru manifestarea fundamentalismului religios, tocmai pentru motivul că ea se prezintă ca o civilizație bazată încă pe caste și pe reguli neschimbate de mii de ani. Al-Qaeda nu pare să aibă un calendar fondat pe o strategie politică precisă, ci, dimpotrivă, pare a se baza pe un activism de tip oportunist, lovind în orice moment în care poate să o facă, pentru a crea teroare și a demonstra că toate intervențiile militare din Irak și Afghanistan nu au nici un efect³⁰. Grupului Al-Qaeda, după 11 septembrie 2001, i se atribuie sau îi atribuie o serie de atentate și atacuri teroriste între care cele de

³⁰ www.monde-diplomatique.fr, Olivier ROY, *Al-Qaida, label ou organisation ?*

la Madrid din martie 2004, acțiunile din Irak, desfășurate de Abu Musab Al-Zarkawi, a cărui locație se află la Falluja, atentatele din Bali (octombrie 2002), cele de la Casablanca, din mai 2003, de la Istanbul, din noiembrie 2003, cele din Arabia Saudită, din mai 2004 etc. Unii afirmă că, în ceea ce privește, Al-Qaeda, nu se cunoaște decât ceea ce se vede. În realitate, avem de-a face cu o organizație tentaculară, realizată cu mult înainte de 11 septembrie 2001, care dispune de un sistem de mesaje pe Internet, de personal numeros și de suficiente mijloace. Dacă ar fi așa, de ce nu acționează la scară mai mare? Este foarte posibil ca respectiva organizație să fi slăbit foarte mult, în urma numeroaselor lovituri primite. Oricum, în jurul ei, s-a țesut o legendă care depășește cu mult realitatea.

Olivier Roy împarte atentatele care se atribuie organizației Al-Qaeda în două categorii: internaționale și locale. Cele internaționale sunt efectuate de echipe internaționale care acționează oriunde în lume (New York, Washington, Madrid etc., dar și cele dejucate la Los Angeles, Paris, Strasbourg), iar cele locale aparțin unor echipe care acționează pe teritoriul propriu, de regulă, împotriva unor ținte occidentale (Casablanca, Bali, Istanbul). „Internaționaliștii“ sunt, după afirmațiile lui Olivier Roy, vechi combatanți din Afghanistan. Chiar și o parte dintre cei care acționează acum în Irak provin din acești vechi combatanți afghani. De altfel, însăși Al-Qaeda este fondată pe o asociație a vechilor combatanți din războaiele desfășurate în Afghanistan. După bombardarea Afghanistanului și plasarea forțelor americane și ale NATO, nucleul dur ale organizației nu s-a mai putut reînnoi. Foarte mulți din acești vechi luptători au fost uciși sau arestați. Acest nucleu se compune din militanții din Orientul Apropiat, chemați să lupte, începând cu 1980, împotriva sovieticilor. Ei au fost sprijiniți, în acea perioadă, de americani. Partea cea mai importantă a organizației Al-Qaeda se compune din două categorii de luptători: garda lui Bin Laden (unii dintre

compenți urmându-l, de mulți ani) și tinerii sosiți de pretutindeni, îndeosebi între 1997 și 2001. Mulți dintre cei care l-au urmat pe Bin Laden în Yemen sau în Sudan au fost uciși sau arestați. Printre aceștia se află: șeicul Mohamed, Wadih El-Hage, Mohamed Odeh, Abu Hafs Al-Masri (Mohamed Atef), Soleyman Abu Gayth, Abu Zubeyda ș.a. Ei au împărtășit toți aceeași viață. Fiica lui Laden s-a căsătorit cu Mohamed Atef. Dintre toți, au mai rămas Bin Laden și Ayman Al-Zawahiri.

Tânăra gardă a apărut după 1992 și s-a dezvoltat, îndeosebi după 1996, când talibanii au preluat puterea în Afghanistan. În cea mai mare parte, cei care au alcătuit tânăra gardă s-au instruit în Occident, unii s-au căsătorit și chiar au primit cetățenia țărilor respective. A avut și are încă loc o întoarcere a acestora la izvoare, adică la sentimentul religios, dar pe poziții fundamentaliste, și o radicalizare politică. Între aceștia, se situează și cei patru piloți. Olivier Roy subliniază că foarte puțini dintre cei care au comis atentate în Occident vin direct din țări musulmane (cu excepția celor care au participat la atentatele de la Istanbul din noiembrie 2003 și care provin din Turcia). Cei mai mulți fac parte din țările occidentale. Ei nu se vor mai întoarce niciodată în țările musulmane din care provin, unde se află familiile lor de origine. De exemplu, nici un terorist din Grupul Islamic Armat (GIA) nu s-a mai întors în Algeria. Ei sunt luptători pentru jihad, îndeosebi pentru jihadul periferic (Afghanistan, Bosnia, Cecenia), nu pentru Orientul Apropiat. După isprăvile săvârșite prin aceste locuri, s-au întors în Europa. Este o constatare foarte interesantă. De aici rezultă că nu țările musulmane generează terorism, ci o anumită categorie de musulmani deveniți militanți în Occident, care au beneficiat și beneficiază de avantajele democrațiilor occidentale și de sistemul de instruire de aici. Este un mod foarte curios prin care cei plecați de acasă, și instruiți în Occident, încearcă să-și ajute locurile sau ideile de origine.

Lui Bin Laden i s-a încredințat, probabil, prin 1997, controlul taberelor de instrucție a arabilor din Afghanistan, mai puțin asupra celor ale uzbekilor și pakistanezilor. Cu alte cuvinte, orice terorist arab, care nu era uzbek sau pakistanez, se afla sub controlul lui Bin Laden.

O parte dintre tinerii care se instruiău în Afghanistan se duceau sau reveneau în Occident pentru a comite atentate, ceilalți rămăneau în Afghanistan pentru a lupta, împreună cu talibanii, împotriva lui Masaud. O parte dintre aceștia din urmă au fost arestați în Afghanistan și duși în lagărul de la Guantanamo, dar justiția occidentală întâmpină mari dificultăți în a le găsi altă vină, în afară de aceea de a fi făcut parte din tabăra talibanilor.

Rețeaua Al-Qaeda dispune de o anumită suplețe, care se fundamentează, pe de o parte, pe relațiile strânse, amicale, dintre camarazii de arme și, pe de altă parte, pe spiritul de corp care-i animă pe toți cei care fac parte din această organizație. Efectul de grup contează foarte mult aici. Întrucât sunt radicali, ei radicalizează și acest efect.

Aproape tot ce ține de Al-Qaeda – stat major, nucleu dur, celule de bază, rețele transnaționale, lanț de comandă – se fundamentează pe relații personale, construite și probate atât în Afghanistan, cât și în alte locuri unde acționează împreună. Acest spirit este transmis în rețea, face parte din modul de viață al teroriștilor Al-Qaeda. Numai că fieful lor din Afghanistan a fost distrus și, deocamdată, nu există un alt loc unde veteranii să se grupeze și să acționeze în siguranță. Mai mult, având în vedere cele de mai sus, poliția și numeroasele forțe care luptă împotriva terorismului au posibilitatea să-i depisteze pe toți acești „internaționaliști” și să-i aresteze. Un alt fief nu este ușor de construit. Oriunde s-ar încerca a se constitui, el va fi lovit cu precizie. Așadar, rețeaua Al-Qaeda este din zi în zi măcinată, lovită și distrusă printr-un *război de atriție* (de uzură) care nu le dă teroriștilor nici o posibilitate de a se regrupă, reconstitui,

revitaliza. Este, poate, unul dintre puținele domenii unde americanii folosesc sau acceptă să fie folosită o strategie indirectă.

Pentru a ieși din acest impas, este posibil ca Al-Qaeda să recurgă la:

- lărgirea bazei de recrutare;
- folosirea unor alianțe cu alte grupări și rețele teroriste;
- sprijinirea pe grupările, organizațiile și rețelele locale;
- elaborarea unei politici și, corespunzător, a unei strategii pe termen mediu și lung, prin care să se folosească toate oportunitățile și toate predispozițiile celor care aderă la astfel de acțiuni;

- crearea unor mijloace de luptă performante sau, în orice caz, surprinzătoare;

- încercarea de a realiza sau obține arme de distrugere în masă sau unele componente ale acestora;

- căutarea unor locații în zone în care nu se permite lovirea lor, îndeosebi în țări care au un puternic terorism interior sau în zone de falii strategice, dar și în zone care nu pot fi bănuite, cum ar fi, spre exemplu, și România;

- crearea unui sistem de „locații itinerante“, folosindu-se mijloacele de comunicații moderne;

- trecerea la atacuri în cyberspațiu.

Dacă își definește cu claritate și precizie obiectivele politice (dacă elaborează o politică), Al-Qaeda poate folosi, în viitorul apropiat, probabil, următoarele tipuri de strategii asociate acestora: strategii de diseminare și disimulare (strategii de stratageme); strategii de alianțe; strategii de banditism. Toate acestea sunt strategii asimetrice, care se află, deci, în strânsă legătură cu vulnerabilitățile societății și civilizației pe care teroriștii o urăsc și vor să o atace pentru a o distruge sau pentru a o controla. Este însă posibil ca Al-Qaeda să dispară (ca realitate), rămânând doar un simbol. În acest caz, terorismul va cunoaște fie o recrudescență prin super-activarea rețelilor și

organizațiilor locale, fie o cădere semnificativă, pe timp îndelungat. Este, de asemenea, posibil să apară noi forme, noi rețele și noi organizații teroriste, de cu totul alt tip, cum ar fi, spre exemplu, terorismul genetic, cel biologic și cyberterorismul. În același timp, neofundamentalistii (care nu sunt adepți ai jihadului), cum ar fi tabligii sau Jamaat al tabligh (societate de propagare a islamismului, prezentă în Arabia Saudită, în Maroc și în țările Oceanului Indian) și chiar Hizb-ut-Tahrir vor trece, probabil, la acțiuni individuale. Dinamica organizațiilor, rețelilor și grupurilor teroriste este foarte mare și foarte ciudată. Atentatele de la Tașkent, din iulie 2004, ar putea aparține Mișcării Islamice a Uzbekistanului, care a luptat împreună cu Al-Qaeda, în Afghanistan, împotriva americanilor, dar și dizidenților din Hizb-ut-Tahrir.

Veteranii Al-Qaeda (cei care au mai rămas în viață) pot constitui, la rândul lor, rețele și organizații care să renască spiritul Al-Qaeda și să-și fixeze modalități de acțiune proprii, care să necesite noi investigații din partea societății occidentale și noi situații conflictuale. Ceea ce se întâmplă acum în Irak reprezintă, pe de o parte, o lovitură foarte puternică primită de teroriști și, pe de altă parte, un exercițiu al acestora pentru campaniile viitoare. Oricum, teatrul de operații din Irak nu este și nu poate fi pe placul teroriștilor. Terorismul nu este atât de puternic, încât să poată declanșa și întreține un *război de gherilă* pe termen lung. Comunitatea internațională controlează din ce în ce mai mult spațiile în care ar putea revigora organizațiile și rețelele teroriste și, de aceea, va fi foarte greu pentru teroriști să continue și să întrețină acest război. Este momentul în care lumea se coalizează împotriva terorismului și, probabil, acestuia nu-i vor mai rămâne prea multe șanse, în forma actuală de manifestare, dar nici nu va dispărea ușor. Încă mulți ani de acum înainte, el va constitui o amenințare dintre cele mai primejdioase la adresa securității cetățeanului și instituțiilor democratice.

2.3. Terorismul de falie

Fenomenul terorist de falie se definește pe o imensă marjă de efecte secundare care, în dinamica socială și internațională, au din ce în ce mai mult valoarea unei adevărate circumvoluții morale și sociale. În acest spațiu marginal se construiesc, ingenios și perfid, centre vitale și strategii de distrugere a unor sisteme de valori, fie pentru a demonstra că există forțe distructive ce nu pot fi nici contracarate, nici egalate, fie pentru a înlocui aceste sisteme de valori cu opusul lor. Opusul nu este însă nici foarte clar, nici unitar, nici flexibil. El se prezintă ca un mozaic de ideologii, politici, religii, pasiuni, ranchiune și patologii și se exprimă prin acțiuni duse la limită. În general, aceste acțiuni vin nu doar din tabăra nemulțumiților, a opozanților la democrație și capitalism, la libertate și civilizație tehnologică și informațională, a psihopaților și degradaților sociali, ci și din cea a unor ideologii exclusiviste și intolerante, a inflexibilității, idolatriei, absurdului și cultului violenței. Fenomenul terorist are un sistem de cauze și determinări care vin, toate, din realitățile dramatice ale acestei lumi.

Terorismul se prezintă ca un fenomen extrem de complex, constând din manifestarea spectaculoasă a violenței, cu scopul de a atrage atenția, a înspăimânta, a chinui și a impune un anumit tip de comportament, uneori, pur și simplu pentru a teroriza, printr-o gamă foarte diversificată de acțiuni-limită, în care omul este deopotrivă armă și victimă, călău și condamnat. Amenințările și riscurile de natură teroristă nu au limite. „Arma“ principală a terorismului este omul, în speță, omul disperat sau omul manipulat, adică adus în stare de disperare sau de răzbunare, dar și omul „demiurg“, omul pedepsitor, omul-călău, care se consideră destinat și predestinat a îndeplini o misiune supremă, a se sacrifica sau a sacrifica pe oricine pentru a duce la bun sfârșit o sarcină ce vine dintr-un

spațiu considerat a fi sacru, dintr-o lume care-l domină și care are menirea de a o distruge cât mai repede și cât mai violent pe cea reală și, evident, de a o înlocui³¹. Iar acest lucru este posibil mai ales în acele zone unde există, de secole, limite greu de trecut, limitări acceptate sau impuse și falii.

Caracteristicile principale ale terorismului de falie³² nu diferă esențialmente de cele ale terorismului tradițional, din toate timpurile, dar sunt mult mai acute și mai presante. Ele rezultă din efectul de falie și se manifestă prin strategii și tactici din sfera asimetriei ingenioase, violente, crude, răzbunătoare, surprinzătoare și reci. Este posibil ca terorismul de falie, prin extensie, să afecteze, prin zona nistreană și prin cea a Mării Negre, și România.

3. Specificul atacurilor, contraatacurilor și reacțiilor de tip terorist în zonele de interes ale NATO și ale României

În zonele de interes ale NATO și, implicit, ale României, terorismul se prezintă ca o amenințare asimetrică neclară și continuă. Zonele generatoare de terorism sunt considerate, în general, cele influențate de fundamentalismul islamic, separatiști și traficanti. Acestea se află nu numai pe coridorul islamic, ci și pe teritoriile care fac parte din arealul NATO sau în imediata vecinătate a acestora.

Între principalele caracteristici ale acestor acțiuni (atacuri, contraatacuri și reacții) se situează și următoarele:

³¹ Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Terorismul. dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist, războiul împotriva terorismului**, Editura AISM, București, 2004, p. 18.

³² Terorismul de falie se prezintă, pe de o parte, ca fiind generat de zonele de falii, de rupturi categorice între interese și culturi (existente în mod real, produse sau induse), efectele lui manifestându-se însă pe toate continentele și în toate zonele, și, pe de altă parte, ca terorism specific acestor zone, provenind din ele și având efecte și dincolo de aceste zone, în lumea civilizată.

- acțiunile teroriste din zona de interes a NATO și a României nu vizează, în mod nemijlocit, Alianța sau România, ci acele nuclee sau locuri în care se manifestă atitudini defavorabile fundamentalismului islamic și anumitor interese ale grupărilor agresive;

- reprezintă atacuri în sprijinul terorismului palestinian, kurd sau antiamerican;

- vizează, direct sau indirect, țările coaliției antiteroriste și pe cele care au forțe militare în Irak, în Afghanistan sau în Bosnia;

- sunt orientate împotriva acelor țări sau zone de interes ale țărilor care au, pe teritoriul lor, baze militare americane sau alte structuri de luptă împotriva terorismului;

- rețelele, organizațiile și grupurile teroriste nu doresc să provoace acțiuni NATO împotriva lor;

- sunt acțiuni punctiforme, cu obiective precise, desfășurate în spațiile și zonele vulnerabile.

Este posibil ca implicarea României în materializarea strategiei europene de construire a unui coridor de securitate european și de securizare a frontierelor est-europene să fie vizată de unele atacuri teroriste din zona nistreană, din cea a traficantilor sau chiar din falia strategică islamică.

3.1. Acțiuni teroriste în sistem și în rețea

Atât acțiunile teroriste de sistem, cât și cele de rețea sunt posibile și în zonele de interes pentru NATO, pentru Uniunea Europeană și, în consecință, și pentru România. Acțiunile (reacțiile) teroriste de sistem își au ca suporturi reconfigurarea și reidentificarea sistemelor politice, ideologice, economice, sociale, informaționale și militare, în spațiul eurasiatic, după spargerea bipolarității. Din competiția pentru putere, pentru influență, pentru resurse și, evident, pentru o cât mai bună siguranță, declanșată atunci, s-a instalat o stare de

haos din care încă nu s-a ieșit. În aceste condiții, s-au dezvoltat, îndeosebi în Asia Centrală, în Caucaz, în zona transnistreană, în cea balcanică și în cea a coridorului islamic, relațiile mafioate, economia subterană, crima și traficul de droguri, de ființe umane, migrația și bătălia pentru noi frontiere, care sunt generatoare de terorism criminal și identitar.

În aceste condiții, specificul principalelor acțiuni și reacții teroriste în sistem sau în rețea care pot afecta Alianța Nord-Atlantică și România s-ar putea referi la:

- intensificarea acțiunilor teroriste cu profil identitar împotriva autorității ruse în Caucazul de Nord și în Asia Centrală;

- recrudescența terorismului etnic și identitar și chiar a ostilităților tip gherilă în Nagorno-Karabah, în Cecenia, în Osetia de Nord, în Ingușetia și în alte spații caucaziene;

- acțiuni ale mafiei internaționale (îndeosebi rusești) în zona Caucazului, pentru crearea unei stări de haos în exploatarea și transportul petrolului caspian;

- acțiuni teroriste ale separatiștilor de la Tiraspol pentru menținerea unei stări de tensiune în zonă, care să asigure un minim de condiții de exercitare și menținere a influenței rusești în acest spațiu;

- acțiuni de destabilizare (și prin terorism) încurajate sau întreținute de diferite cercuri de interese politice și economice care urmăresc realizarea unor obiective punctuale care țin de câștiguri imense;

- acțiuni teroriste ale rețelelor de traficantși sau în sprijinul acestor rețele;

- acțiuni teroriste care pot avea ca obiectiv descurajarea procesului de extindere a NATO și UE;

- acțiuni ale unor cercuri care au tot interesul să provoace situații ce pot să influențeze parteneriatele NATO-Rusia și NATO-Ucraina și să diminueze rolul României, ca factor de stabilitate;

- acțiuni teroriste subversive sau în cyberspațiu prin care să mențină și să se întrețină, în acest spațiu, o zonă de ruptură, de falie strategică între Est și Vest, între Nord și Sud.

Asemenea acțiuni există și pe teritoriul României, îndeosebi sub forma unor operațiuni comerciale ilegale, a unor contrabande cu diverse produse și unor evaziuni fiscale. Poliția Română a identificat membrii unor organizații teroriste palestiniene, ai unor organizații fundamentaliste islamice și ai unor organizații etnice separatiste. Sunt, de asemenea, prezente pe teritoriul României sisteme și rețele ale traficului de droguri, de armament și muniție, de explozivi, de monede false, de persoane etc. Acțiuni de acest fel au derulat organizațiile kurde, Hezbollahul, dar și alte organizații și rețele. Unele din fondurile obținute sunt scoase din țară, altele sunt folosite pentru întreținerea și crearea unor structuri care să faciliteze și să susțină terorismul din această zonă, îndeosebi în spațiul CSI, dar și în falia balcanică și în cea a Mării Negre. Unii dintre reprezentanții mafiei italiene sau ai unor rețele teroriste și-au creat în România acoperiri comerciale legale, sub paravanul cărora se acționează, deocamdată, pentru obținerea de fonduri, atât prin mijloace legale, cât și ilegale, economia subterană fiind evaluată, în țara noastră, ca reprezentând în jur de 40 % din PIB.

3.2. Acțiuni teroriste în mozaic

Există o mulțime de tipuri de acțiuni și reacții teroriste. Unele se desfășoară la lumina zilei, cum ar fi răpirea de persoane, deturnarea de avioane, atacurile cu bombe, atacurile sinucigașe, distrugerea unor infrastructuri etc. Altele – și acestea par a fi cele mai subtile și cele mai periculoase – nu sunt percepute imediat, întrucât nu vizează neapărat distrugerea fizică a unui obiectiv, ci au alte scopuri, mult mai mari și mai perverse. Aceste tipuri de acțiuni – care se desfășoară totdeauna în mozaic și în sistem aleatoriu – vizează crearea, menținerea,

întreținerea și amplificarea, pe întreaga planetă, a unui sentiment de frică, spaimă, neliniște și nesiguranță. Pentru aceasta este nevoie, pe de o parte, de atacuri teroriste extrem de sângeroase, cum au fost cele din Statele Unite, de la 11 septembrie 2001 și cele de la Madrid de la 11 martie 2004 și, pe de altă parte, de unele „acțiuni teroriste de întreținere“, care se desfășoară de regulă în țările pe care terorismul le consideră ostile. Acțiunile teroriste locale nu fac parte din acest sistem, dar pot fi folosite pentru realizarea scopurilor și obiectivelor de înfricoșare și panicare a comunităților umane, instituțiilor și sistemelor de protecție și pază. Acțiunile în mozaic creează premise pentru realizarea surprinderii strategice.

3.3. Evaluarea terorismului

Evaluarea terorismului este o activitate complexă și destul de dificilă, dar nu imposibilă. Deja există modalități de monitorizare și analiză a organizațiilor, rețelelor acțiunilor teroriste și de evaluare a capacității, modului de operare și efectelor. Cum este și firesc, în evaluarea terorismului se folosesc indicatori de sistem, de stare și de dinamică, prin care poate fi monitorizat și evaluat acest fenomen.

Indicatori de sistem și de stare

Printre principalii indicatori de sistem și de stare a sistemului ar putea fi considerați și următorii:

- numărul rețelelor, organizațiilor și grupărilor teroriste;
- eventualele structuri și distribuții ale acestor rețele, nodurile de rețea și alte elemente constitutive;
- locațiile organizațiilor și grupurilor teroriste;
- numărul membrilor permanenți și al membrilor temporari;
- distribuția geografică a acestora;
- profilul acestora;

- relațiile între ele, intercondiționările în ceea ce privește structurile și locațiile;
- infrastructuri ale rețelelor, organizațiilor și grupurilor teroriste;
- state, organizații și alte structuri care generează sau susțin rețelele și organizațiile teroriste;
- sisteme de pregătire a teroriștilor și locațiile acestora.

Indicatori de dinamică

Indicatorii de dinamică se referă la consistența, frecvența, intensitatea și efectele acțiunilor teroriste. Ele sunt numeroase, imprevizibile, de aceea, greu de inventariat și de evaluat. Cei mai importanți indicatori de dinamică ar putea fi:

- tipurile de acțiuni teroriste;
- amploarea acțiunilor teroriste;
- efectele acțiunilor teroriste;
- frecvența acțiunilor teroriste, repartizate pe organizații, rețele și zone geografice.

În funcție de acestea, se pot desprinde anumite concluzii și tendințe care, evaluate în mod corespunzător, pot ajuta la stabilirea unor strategii și tactici antiteroriste și contrateroriste.

Metode posibile de prognozare a fenomenului terorist

Fenomenul terorist este extrem de dificil de prognozat. Ceea ce se știe cu precizie este că el există și se manifestă sub diferite forme. Dinamica structurală și acțională a acestui fenomen este asemănătoare cu cea a fenomenelor meteorologice. Știm că se vor produce, dar nu când, unde și cum.

Metodele posibile de prognozare a fenomenului terorist trebuie să se bazeze pe un sistem de indicatori și de analiză a acestora, în primul rând, pentru stabilirea unor etaloane și, apoi, pentru încercarea de a prevedea unele elemente cu privire la

acțiunile teroriste (locațiile aproximative, tipurile de atacuri, rețelele, organizațiile sau grupurile care le-ar putea efectua, motivația etc.). Cele mai utile metode ar putea fi: metoda comparației, metoda contrastelor, metoda evaluărilor succesive, metoda inductivă și metoda analizei prin contiguitate.

4. Strategii de combatere a terorismului

4.1. Politici și strategii directe și indirecte

Strategiile de combatere a fenomenului terorist pun și trebuie să pună în operă numeroasele decizii politice luate în acest sens. Practic, după atacurile de la 11 septembrie 2001, nu există stat important, organizație internațională, alianță sau coaliție care să nu fi abordat, într-o formă sau alta, problema combaterii terorismului. Uniunea Europeană promovează un sistem multilateral eficace, bazat pe Charta Națiunilor Unite. O ordine internațională fundamentată pe state democratice, bine guvernate constituie garanția cea mai bună de securitate. Cu alte cuvinte, acest concept cere un sistem de strategii directe și indirecte prin care, realizându-se dezideratele politice ale unor guvernări democratice și ale unei politici internaționale bazată pe Charta ONU, se înfăptuiește, în mod indirect și o reducere la maximum a falțiilor și zonelor care generează terorism.

Consiliul de Securitate al ONU a adoptat, la 8 octombrie 2004, o rezoluție – 1566 – de luptă împotriva terorismului³³. Nu este singura. Ea urmează rezoluției 1267 din 15 octombrie 1999, rezoluției 1373 din 28 septembrie 2001, rezoluției 1540 din 28 aprilie 2004 și altora. Consiliul de Securitate reafirmă că terorismul, sub toate formele și manifestările, *constituie una dintre cele mai grave amenințări contra păcii și securității*

³³ <http://www.diplomatie.gouv.fr/actu/bulletin.asp?liste=20041012>.

internaționale. El afectează dezvoltarea economică și socială a tuturor statelor, precum și stabilitatea și prosperitatea mondială.

Cele 12 puncte ale Rezoluției 1566 din 8 octombrie 2004 condamnă cu cea mai mare energie orice acte de terorism, cheamă toate statele să coopereze în lupta împotriva terorismului, să adopte, prin consens, proiectul *Convenției generale asupra terorismului internațional* și proiectul *Convenției internaționale pentru combaterea actelor terorismului nuclear*, în virtutea obligațiilor ce le revin prin dreptul internațional, amintind că nu există nici o circumstanță care să justifice adăpostirea sau finanțarea actelor de terorism. Se cere, de asemenea, organizațiilor internaționale, regionale și sub-regionale să conlucreze pentru combaterea acestui flagel, consolidând cooperarea cu ONU și îndeosebi cu *Comitetul împotriva terorismului*. Rezoluția fixează o mulțime de sarcini pentru acest comitet, îndeosebi în ceea ce privește concertarea eforturilor tuturor statelor, organizațiilor și organismelor internaționale în aplicarea rezoluției 1373 din 2001 referitoare la tăierea căilor de finanțare a terorismului.

În acest sens, s-a hotărât crearea unor grupuri de lucru, compuse din membrii Consiliului, care să examineze modul în care se îndeplinesc măsurile luate împotriva rețelei Al-Qaeda și altor organizații și rețele teroriste.

De problematica terorismului se preocupă și țările care fac parte din Comunitatea Statelor Independente. Pe 24 ianuarie 2005, la Moscova, a fost adoptat un plan de acțiune și de luptă împotriva terorismului pentru anul 2005. El este o continuare a unei cooperări de câțiva ani în acest domeniu între țările care alcătuiesc CSI. În cadrul operației preventive „Typon“, spre exemplu, a fost arestat unul dintre liderii organizației extremiste internaționale Hizb-ut-Tahrir, împotriva căruia fusese emis un mandat de arestare de către organele judiciare din Uzbekistan. În 2004, Ministerul de Interne al Rusiei căuta peste o sută de teroriști care acționau în Caucazul de Nord. Au fost declanșate,

în cadrul CSI, operațiile „Nomazii“, „Căutarea“ și „Lanțul“, operații care se desfășoară cu regularitate la frontierele Rusiei, Ucrainei și Republicii Belarus. Rusia dispune de un *Fond Federal Integrat de Informații*, care conține date privind terorismul și criminalitatea, la care au acces și alte țări din CSI. Numai banca de date a unui singur birou dispune de peste 2.500 de dosare asupra persoanelor, grupurilor și organizațiilor care desfășoară activități teroriste. Acest plan, în virtutea experienței anterioare, are ca prioritate cooperarea dintre statele CSI în distrugerea filierelor de finanțare a teroriștilor. Operațiile speciale desfășurate de Rusia împreună cu Kazahstanul au dus la distrugerea unui grup criminal din Daghestan care alimenta cu fonduri rețelele teroriste din Caucazul de Nord pentru a-și procura armamentul și munițiile necesare.

După aprecierile experților organelor judiciare ruse, o mare parte din resursele financiare destinate finanțării organizațiilor teroriste sunt asigurate de activitatea grupurilor criminale etnice, iar cea mai mare parte a veniturilor criminale provin din traficul de stupefiante. Rusia este foarte interesată de o bună cooperare cu țările CSI în acest domeniu, întrucât unele dintre grupurile teroriste care acționează în această țară se infiltrează printre refugiați și muncitori sezonieri. Măsurile luate de Serviciul federal rus al migrațiilor au permis arestarea a 314 criminali împotriva cărora fuseseră emise mandate de arestare.

China a declarat, la rândul ei, că susține, ca și în trecut, lupta împotriva terorismului de orice fel³⁴, întrucât ea însăși se consideră a fi victimă a terorismului. Ea acționează, după declarațiile oficialităților de la Beijing, împreună cu comunitatea internațională, împotriva rețelelor și organizațiilor teroriste.

La 1 ianuarie 2005, în Germania, a intrat în vigoare o nouă lege asupra imigrării, care are în vedere realitățile

³⁴ <http://by3fd.bay3.hotmail.msn.com/cgi-bin/getmsg?>

concrete privind existența pe teritoriul german a unor posibile puncte sau filiere ale unor rețele teroriste. Pe baza acestei legi, landurile pregătesc deja, așa cum afirmă săptămânalul *Der Spiegel*, expulzarea a sute de islamiști, considerați periculoși. În Germania, numărul islamiștilor predispuși la acte violente este în jur de 300. De acest lucru se ocupă Curtea Federală Administrativă. Este, de asemenea, facilitată, prin noua lege, expulzarea conducătorilor organizațiilor interzise, a simpatizanților terorismului și a „predicatorilor de ură”³⁵.

Deciziile și acțiunile acestea sunt foarte importante, dar ele se cer aplicate și, deci, concretizate în acțiuni coerente și eficiente împotriva rețelelor și organizațiilor teroriste. De acest lucru se ocupă strategia. De aceea, strategiile de combatere a terorismului (care pun în aplicare decizii politice corespunzătoare) trebuie să definească clar forțele, mijloacele, sistemele de pregătire și de acțiune pentru combaterea terorismului de orice fel. Ele pot fi strategii directe, prin care se fixează forțele, mijloacele și modalitățile de lovire directă a bazelor și rețelelor teroriste, așa cum s-au petrecut lucrurile în Afghanistan, sau indirecte, prin care se vizează lichidarea surselor și resurselor materiale și financiare ale terorismului, eradicarea cauzelor și situațiilor care generează terorism.

4.2. Operații împotriva terorismului

Armatele, împreună cu alte forțe participante la războiul împotriva terorismului, desfășoară operații împotriva terorismului. Aceste operații sunt de un tip special și nu se aseamănă decât în mică măsură cu operațiile ofensive sau de apărare din războiul obișnuit și nici măcar cu operațiile speciale. Operațiile speciale împotriva terorismului se cer concepute în așa fel încât să răspundă prompt exigențelor

³⁵http://www.lalibre.be/article.phtml?id=10&subid=91&art_id=202806,
Vers l'expulsion d'islamistes.

noului tip de confruntare. Ele pot avea nivel strategic sau operativ și pot fi desfășurate de structuri militare aliate, de coaliții sau de grupări de forțe naționale. De asemenea, ele pot fi operații militare, operații militaro-civile, internaționale, regionale sau naționale. Ele pot preceda un război de tip clasic, se pot desfășura concomitent cu unele operații militare din teatre sau în situații post conflictuale. Fiind vorba de acțiuni împotriva terorismului, astfel de operații se pot desfășura oricând. Totuși, ele sunt momente distincte în cadrul războiului împotriva terorismului și se caracterizează prin:

- amploare variabilă;
 - mare intensitate sau intensitate adecvată;
 - caracter interarme și intercategoriai de forțe armate;
 - caracter antiterorist, contraterorist, antiinfrațional, împotriva crimei organizate, rețelelor mafiote și traficante;
 - caracter militar sau militar-civil;
 - arie teritorială foarte mare;
 - diversitate de acțiuni.
- Forțele care participă la operațiile împotriva terorismului sunt sau ar putea fi:
- structurile de informații;
 - armata;
 - jandarmeria;
 - poliția;
 - structurile militare speciale de protecție și pază;
 - alte structuri de forță (brigăzi și detașamente antiteroriste, structuri de protecție, de pază și ordine ș.a.);
 - instituții private și ONG-uri ș.a.

Aceste structuri pot primi misiuni diferite, potrivit unor planuri prestabilite și situațiilor concrete. Oricum, strategiile de combatere a terorismului trebuie să fie flexibile și ușor adaptabile situațiilor concrete. Cele mai dificile misiuni revin structurilor de informații. Ele au obligația să țină mereu sub supraveghere fenomenul terorist și să ofere suficiente date

decidenților politici și celor militari pentru a fi în măsură să ia cele mai corecte hotărâri. Armatele nu sunt forțe destinate războiului împotriva terorismului. Menirea lor este cu totul alta. Dar ele nu pot să nu fie întrebuințate în acest tip de război. Totuși, în afara forțelor speciale și a senzorilor de informație, ele nu au structuri capabile să acționeze simetric cu rețelele și grupările teroriste. Rămâne de văzut dacă, în viitor, își vor crea astfel de structuri speciale, implicându-se total în combaterea terorismului, sau vor acționa potrivit specificului lor.

Armatele pot participa la operațiile speciale împotriva terorismului în calitate de forțe principale (care organizează și conduc astfel de operații) sau în calitate de forțe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor și rețelelor teroriste.

Această dublă ipostază presupune:

În calitate de forțe principale care organizează, conduc și desfășoară operații de acest tip, armatele pot îndeplini, potrivit obiectivelor și scopurilor fixate de decidentul politic, următoarele misiuni:

- detectarea, prin grila senzorilor de informație și prin forțele speciale, a centrelor și bazelor de antrenament ale organizațiilor și rețelelor teroriste;
- lovirea, prin mijloace militare, îndeosebi cu aviația și forțele speciale, a centrelor vitale, a bazelor de antrenament, a depozitelor și infrastructurilor teroriste din zonele de falie și de oriunde s-ar afla ele, pe măsură ce acestea sunt descoperite și identificate și se obține acceptul țării sau țărilor în care se află acestea³⁶, de cele mai multe ori în cooperare cu forțele armate ale țărilor respective;

³⁶ Dacă nu se obține acest accept, rezultă că țările respective adăpostesc și susțin rețele teroriste și pot fi considerate ca inamice și atacate prin mijloace militare (Afghanistan, Irak), întrucât, la ora actuală, există un război terorist și un război împotriva terorismului.

- declanșarea războiului (luptei armate) împotriva țărilor și regimurilor politice care practică, adăpostesc, finanțează și susțin acțiunile teroriste;

- participarea la operații de căutare și distrugere a rețelelor și bazelor teroriste din zonele de falie;

- desfășurarea unor operații speciale împotriva terorismului.

În calitate de forțe de izbire, de distrugere a centrelor de greutate ale structurilor și rețelelor teroriste misiunile pot viza:

- lovirea centrelor de greutate ale rețelelor și organizațiilor teroriste;

- participarea cu forțe speciale la căutarea și distrugerea grupărilor și rețelelor teroriste.

Această a doua misiune poate fi particularizată astfel:

- căutarea și distrugerea, de către vânători de munte, cercetași, infanterie marină, prin mijloace de cercetare și lovire aeriană, aeronavală sau aeroterestră etc. a bazelor și locurilor de ascundere a grupărilor și rețelelor teroriste în munți, lagune, insule, pe mare, fluvii și râuri interioare etc.;

- sprijinirea logistică și tehnic-informațională a altor structuri specializate în combaterea terorismului.

5. Rolul României, ca membru NATO, în combaterea terorismului

Principalele *pericole și chiar amenințări* la adresa României se înscriu în sistemul general de pericole și amenințări la adresa NATO și Uniunii Europene. Specificul acestora, pentru România, constă în modalitățile concrete de concepere și desfășurare a unor activități și acțiuni teroriste sau în sprijinul unor rețele, organizații și grupuri teroriste. În acest sens, printre cele mai probabile activități și acțiuni de acest gen ar putea fi următoarele:

a) în sprijinul acțiunilor teroriste:

- realizarea unor surse și rețele de finanțare a terorismului;
 - constituirea unor baze sau a unor elemente de infrastructură (depozite, ascunzători, locuri conspirative etc.);
 - realizarea unor centre de instruire limitată (specifică) a unor teroriști sau echipe (grupuri) teroriste, îndeosebi în domeniul folosirii mijloacelor chimice și biologice;
 - constituirea unor noduri de rețea, sisteme de tranzit sau puncte de plecare în pregătirea unor acțiuni teroriste în zonă sau în unele țări din Occident;
 - pregătirea unor locuri de regrupare a teroriștilor după desfășurarea unor acțiuni în zonă;
 - realizarea unor centre sau locuri de recrutare a unor teroriști din rândul arabilor și musulmanilor aflați la studii sau la alte activități în România, dar și din rândul românilor;
 - folosirea în aceste scopuri a personalului român calificat și, dintr-un motiv sau altul, disponibilizat;
 - activități de spionaj în favoarea rețelelor și organizațiilor teroriste.
- b) împotriva unor personalități din afara teritoriului României:
- atacuri împotriva unor personalități îndeosebi americane și britanice aflate pe teritoriul României;
 - atacuri asupra ambasadelor străine;
 - atacuri asupra turiștilor americani, britanici, evrei, ruși și a altor grupuri de turiști aflați în România sau în tranzit pe teritoriul românesc;
 - atacuri asupra unor obiective economice străine construite pe teritoriul românesc.

c) împotriva românilor:

În virtutea unor bune relații cu lumea arabă, este posibil ca, în perioada următoare, să nu avem de-a face cu atacuri special îndreptate împotriva românilor. Sunt totuși posibile și astfel de atacuri, datorită participării României la coaliția antiteroristă, parteneriatului strategic cu americanii și relațiilor

foarte bune cu țări pe care fundamentalii le consideră inamice.

Dintre acțiunile teroriste împotriva românilor cele mai probabile ar putea fi:

- atacurile împotriva militarilor români din Irak și Afghanistan;
- atacurile asupra unor obiective românești (economice, culturale, diplomatice etc.) din străinătate;
- atacurile asupra comunităților românești aflate la muncă în străinătate;
- atacurile asupra unor obiective economice, politice, culturale de pe teritoriul național;
- atacurile cu bombă sau cu alte mijloace asupra unor locuri publice etc.

Întrucât este direct angajată în combaterea fenomenului terorist, România trebuie să aibă în vedere, probabil, și o intensificare a unor activități și acțiuni teroriste sau în sprijinul terorismului care o pot afecta direct sau indirect.

5.1. Rolul și locul României în cadrul coaliției împotriva terorismului

Noua strategie de combatere a terorismului adoptată de NATO și cea a Uniunii Europene implică, și pentru România, responsabilități deosebite. Acestea vizează atât protecția țării și a intereselor în România ale NATO și Uniunii Europene, cât și acțiunea efectivă a țării noastre în cadrul coaliției antiteroriste. Țara noastră poate participa la acțiunile pentru combaterea terorismului pe toate palierele strategice, operative și tactice și prin toate mijloacele adecvate. Combaterea criminalității economice și sociale, lichidarea corupției, reducerea infrafracționalității, crearea unui mediu de afaceri sigur și bine protejat (prin lege, dar și prin acțiuni specifice), distrugerea rețelelor de traficanți și securizarea frontierelor sunt doar câteva

dintre măsurile absolut necesare pentru dezactivarea unui mediu favorabil terorismului. La 15 aprilie 2004, Consiliul Suprem de Apărare a Țării a aprobat *Sistemul național de alertă teroristă*, propus de Serviciul Român de Informații, ca mijloc adecvat de prevenire, descurajare și combatere a acțiunilor de pregătire și desfășurare a unor eventuale atentate pe teritoriul României³⁷. El cuprinde, în ordinea crescătoare, 5 grade de alertă (1 – verde; 2 – albastru; 3 – galben; 4 – portocaliu; 5 – roșu) și se referă la pericolele unor atentate, în funcție de informațiile deținute.

SISTEMUL NAȚIONAL DE ALERTĂ TERORISTĂ	
	CRITIC (roșu) - Informațiile disponibile și evenimentele recente evidențiază că există un risc iminent de producere a unor atentate.
	RIDICAT (portocaliu) - Informațiile disponibile și evenimentele recente evidențiază că există un risc semnificativ de producere a unor atentate teroriste și se estimează că un atentat este probabil.
	MODERAT (galben) - Informațiile disponibile și evenimentele recente evidențiază că există un risc general de producere a unor atentate teroriste și se estimează că un atentat este posibil.
	PRECAUT (albastru) - Informațiile disponibile și evenimentele recente estimează existența unui risc scăzut de producere a unui atentat terorist.
	SCĂZUT (verde) - Informațiile disponibile și evenimentele recente estimează că un atentat este puțin probabil.

Sursa: SRI - Autoritatea Națională în materie antiteroristă

³⁷ <http://www.sri.ro/>, *Sistemul național de alertă teroristă*.

Pentru combaterea terorismului, SRI, care reprezintă autoritatea națională în materie antiteroristă, a pus în funcțiune *Departamentul pentru Prevenirea și Combaterea Terorismului*, care răspunde de planificarea, organizarea și executarea, într-o concepție unitară, a activităților de prevenire, descoperire, neutralizare și anihilare a acțiunilor teroriste pe teritoriul României. Strategia acestui departament urmărește completarea și reasezarea direcțiilor tactice, necesare protejării eficiente a teritoriului național față de noile manifestări ale fenomenului terorist prin promovarea, potrivit competențelor asumate, a unei concepții integrate la nivel național, pe de o parte, și pe linia cooperării externe, pe de altă parte, pentru combaterea oricărei forme de terorism, cu precădere a terorismului fundamentalist-islamic, a celui religios și separatist, a bioterorismului, urmărind prevenirea producerii pe teritoriul său de acte teroriste, a constituirii bazelor logistice și a filialelor unor organizații extremist-teroriste cu reprezentare internațională. De asemenea, angrenarea țării noastre pe linia descurajării statelor care sprijină sau sponsorizează terorismul implică demersuri susținute de valorizare a prevenției în lupta antiteroristă, precum și a redimensionării performante a activității specifice în domeniu, pe linia contracarării surselor de alimentare și întreținere a fenomenului terorist.³⁸

România participă nemijlocit la acțiunile de gestionare a crizelor și de combatere a terorismului cu forțe ale armatei, jandarmeriei și de poliție, în teatrele de operații active, dar și cu servicii și structuri specializate.

³⁸ Ibidem.

5.2. Rolul și locul instituției militare în combaterea terorismului

Chiar dacă funcția principală a instituției militare nu este să lupte împotriva terorismului, în condițiile actuale, cvasitotalitatea armatelor din lume se implică în mod direct în gestionarea și combaterea acestui fenomen. Așa cum se arată în Comunicatul cu privire la summit-ul de la Istanbul, lupta împotriva terorismului va continua să fie multiformă și globală și se va desfășura prin mijloace politice, diplomatice, economice și, la nevoie, militare.³⁹

*„Apărarea împotriva terorismului cuprinde o serie de activități desfășurate de forțele militare ale NATO, pe baza deciziei Consiliului Atlanticului de Nord, cu scopul de a evita și dezorganiza atacurile sau amenințările teroriste conduse din exterior contra populației, teritoriului, infrastructurii și forțelor oricărui stat membru, pentru a se apăra și a se proteja împotriva acestora, inclusiv prin luarea unor măsuri împotriva teroriștilor și celor care-i adăpostesc.”*⁴⁰ De aici rezultă foarte clar orizontul de acțiune și misiunile care revin forțelor armate în combaterea terorismului.

Prin structurile și funcțiunile sale, armata României răspunde prompt acestor cerințe, fiind prezentă în teatrele de operații și pregătindu-se în mod concret pentru îndeplinirea unei game diversificate de misiuni împotriva terorismului. Aceste cerințe și exigențe se regăsesc în doctrinele de luptă ale categoriilor de forțe, precum și într-o doctrină specială cu privire la combaterea terorismului.

³⁹ <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096f.htm>, *Communiqué du Sommet d'Istanbul*, publicat de șefii de state și de guverne participanți la reuniunea Consiliului Atlanticului de Nord, ținută la Istanbul la 28 iunie 2004.

⁴⁰ Ibidem.

6. Concluzii și propuneri

1. Amenințările teroriste sunt de mare actualitate. În următorul deceniu, ele nu vor dispărea, ci, dimpotrivă, este posibil să se diversifice și să se amplifice. Atacurile teroriste sunt și vor fi și în continuare atipice, lipsite de orice moralitate și în afara oricăror reguli ale păcii și războiului. Ele vor viza tot ceea ce este vulnerabil – state, guverne, instituții publice, organizații internaționale, aglomerări urbane și locuri publice, infrastructuri, rețele de comunicații, rețele Internet și, mai ales, oameni, inclusiv bătrâni și copii, întrucât unul dintre obiectivele cele mai importante ale terorismului este să creeze oroare, indignare, dezgust, panică, nesiguranță și frică.

2. Cu cât civilizația progresează, cu atât terorismul devine mai abject și mai înfricoșător. Terorismul nu este pur și simplu o trecere la limită, nici un exces al notei de nemulțumire și al spiritului protestatar. El se prezintă ca o patologie gravă, ca o boală cronică a omenirii, care se accentuează și se complică din ce în ce mai mult. De aceea, lupta împotriva lui nu este și nu poate fi ușoară. Și aceasta nu neapărat pentru că teroriștii ar fi foarte puternici, ci pentru că ei sunt lipsiți de orice logică și de orice filozofie. Combaterea terorismului nu poate ieși însă din legile și obiceiurile războiului și ale luptei armate și, de aceea, dificultățile unei astfel de confruntări vor fi totdeauna foarte mari.

3. Terorismul constituie o amenințare din ce în ce mai pronunțată la adresa păcii și securității, a ființei umane, a valorilor și a civilizației. Această amenințare este direct proporțională cu vulnerabilitățile societății moderne și evoluează pe măsură ce faliile se adâncesc, conflictele se amplifică și crizele se înmulțesc.

4. România este supusă amenințărilor de tip terorist din cel puțin trei perspective: ca membră a Alianței Nord-Atlantice și viitoare componentă a Uniunii Europene, deci, ca parte a

civilizației de tip occidental împotriva căreia sunt orientate o parte dintre atacurile teroriste și îndeosebi cele ale fundamentalismului islamic; ca țară situată în vecinătatea faliei strategice musulmane, în zona Mării Negre și în cea a Balcanilor, nu departe de zona caucaziană și de cea a Orientului Apropiat; ca participantă directă la războiul declanșat împotriva terorismului, în cadrul coaliției antiteroriste, conduse de Statele Unite.

5. Este posibil ca România să prezinte un interes deosebit pentru anumite rețele, organizații și grupări teroriste, în sensul că, pe teritoriul acesteia, dată fiind o anumită structură a firmelor arabe și o prezență discretă și elevată, dar suficient de dispersată, a comunității musulmane, s-ar putea încerca să se constituie anumite elemente de rețea, de infrastructură, de logistică și chiar unele baze discrete de plecare la atac sau de instruire și de recuperare a teroriștilor, echipelor și unor mici grupuri.

7. Se cer identificate, analizate și evaluate toate realitățile și posibilitățile apariției, întreținerii și dezvoltării unor rețele, noduri de rețea, elemente de infrastructură, premise ale unor acțiuni sau oricare alte surse de generare, susținere, finanțare sau protecție a terorismului, sub toate formele sale, inclusiv a celor CBRN.

7. Perspectiva evoluției fenomenului terorist în spațiul de interes pentru România trebuie să facă obiectul unor evaluări strategice pe măsură, cu implicații în constituirea și modernizarea forței și în colaborarea dintre toate structurile militare interne, în consonanță cu cele ale Alianței Nord-Atlantice și cu cele ale Uniunii Europene, astfel încât să fie găsite și aplicate la timp cele mai potrivite formule pentru descoperirea și combaterea rețelelor teroriste și prevenirea unor atacuri din partea acestora.

8. Cercetarea științifică din principalele structuri de apărare, ordine publică și siguranță națională, împreună cu

factorii abilitați, potrivit exigențelor și cerințelor strategiei NATO de combatere a terorismului, prevederilor strategiei europene de securitate și strategiei naționale de combatere a terorismului, să elaboreze un sistem de criterii și indicatori de evaluare a riscurilor, pericolelor și amenințărilor teroriste, astfel încât să fie sesizate din timp și prevenite orice fel de atacuri teroriste la adresa României și Alianței, pe teritoriul țării noastre, în zona Mării Negre și în proximitatea frontierelor naționale.

REAȚIA RAPIDĂ ÎN OPERAȚIA MILITARĂ

Dr. Gheorghe VĂDUVA
Dr. Grigore ALEXANDRESCU

Acțiunea rapidă, reacția rapidă și intervenția rapidă, deși au un numitor comun – rapiditatea – nu reprezintă, totuși, același lucru. *Acțiunea rapidă* se desfășoară, de regulă, în condițiile în care se deține inițiativa strategică sau cel puțin tactică (locală) și presupune o activitate care să-l devanseze pe inamic, pentru a-l pune în imposibilitatea de a reacționa sau pentru a-i distruge forțele. *Reacția rapidă* este o acțiune la acțiune, este o reacție prin surprindere, cu scopul de a zădărnici acțiunea inamicului și, eventual, a obține un avantaj tactic sau strategic. *Intervenția rapidă* este un termen mai complex și constă într-un sistem de acțiuni desfășurate de o structură de forțe cu scopuri foarte complexe și destul de diferite. Unele intervenții vizează crearea unui fapt *împlinit*, altele urmăresc obținerea unor avantaje strategice și tactice, dezamorsarea unor crize, stabilizarea unor zone, prevenirea unor conflicte etc.

Acțiunile (intervențiile, reacțiile) rapide fac parte din strategia tuturor armatelor din lume, însă cu adevărat nu le pot desfășura decât cele ce au o mare mobilitate și o capacitate de proiecție a forței remarcabilă.

O vreme s-a crezut că bătălia se duce și se va duce între forțele de invazie (care acționează totdeauna ofensiv, rapid și masiv) și forțele care se apără, acestea folosind, în principiu, strategii temporizatoare și de uzură. Fără a neglija acest aspect al confruntării în teatru, care poate fi încă luat în considerare, trebuie să subliniem că epoca informațională este, prin excelență, un spațiu și un timp al acțiunilor rapide și speciale, al confruntărilor multiple și asimetrice, care se vor desfășura nu doar în teatrele de operații, din ce în ce mai greu de identificat și de definit, ci în întregul spațiu real și virtual al activității

umane, ca forme extrem de dinamice ale unui război ce tinde să devină, prin anumite componente ale sale (războiul informațional, războiul economic, războiul psihologic, războiul mediatic, războiul împotriva terorismului), permanent.

1. Caracteristici ale acțiunii și reacției rapide

1.1. Principii ale războiului și luptei armate în perspectiva acțiunii și reacției rapide

Acțiunile (reacțiile, intervențiile) rapide nu schimbă esența războiului. În fond, și armata lui Gingis Han lupta îndeosebi după principiile manevrei, surprinderii și acțiunii rapide. Traversarea, în șase luni, pe timp de iarnă, a Munților Tianșan din Asia Centrală, înalți de peste 2000 de metri, cu o armată de 300.000 de oameni și 500.000 de animale, și parcurgerea a 3.000 de kilometri, reprezintă, în condițiile de atunci, o operație strategică rapidă, care l-a surprins pe Mahomed al II-lea și a dus la nimicirea rapidă a armatei sale, ce număra peste 400.000 de oameni. Traversarea munților a durat din toamna anului 1219 până în primăvara anului 1220, deci, toată iarna, ceea ce reprezintă o performanță nemaicunoscută până atunci.

Acțiuni rapide de mare amploare, inclusiv cu folosirea manevrei pe verticală, s-au desfășurat și în timpul celui de-al doilea război mondial. Acțiunile Armatelor 5, 9 și 12 ale Uniunii Sovietice, cu folosirea desantului aerian, în spațiul dintre Nistru și Prut, pentru impunerea ultimatumului din vara anului 1940, acțiunile diviziilor blindate hitleriste împotriva Franței și Poloniei, ca și debarcarea aliată din Normandia, pot fi considerate operații rapide de mare amploare, care au configurat încă de atunci, viitorul războiului.

Aceste acțiuni și operații nu sunt însă la îndemâna oricui. Spre exemplu, operația ofensivă israeliană din 1967 –

îndeosebi acțiunea aviației care a răzmutat Mediterana și a atacat prin surprindere, dimineața, aerodromul din Cairo și aerodromurile militare din Iordania, distrugând întreaga aviație inamică (peste 400 de avioane) la sol și cucerind rapid, cu blindatele, principalele trecători din peninsula Sinai, deci, întreaga peninsulă, reprezintă operații rapide de anvergură, în timp ce ofensiva celor două armate egiptene, care au forțat Suezul, împotriva armatei israeliene sunt operații ofensive de tip clasic. Ar mai fi de notat că, prin intervalul dintre cele două armate egiptene, Armatele 2 și 3, israelienii au infiltrat o grupare de forțe, de valoarea unei brigăzi, care, acționând rapid, în cooperare cu parașutiștii, a interceptat, în zona kilometrului 101, principala comunicație care venea de la Cairo și asigura aprovizionarea Armatei 3 egiptene, creând astfel un fapt împlinit ce a dus la diminuarea ofensivei egiptene și, în final, sub presiunea comunității internaționale, la oprirea războiului.

Celelalte acțiuni sau operații rapide care s-au desfășurat – este vorba de acțiunea unei coaliții condusă de Statele Unite ale Americii, în ianuarie 1991, împotriva Irakului, de acțiunea aeriană și a forțelor speciale, din 1999, împotriva Iugoslaviei, de acțiunea americană împotriva talibanilor și a bazelor rețelelor Al Qaeda din această țară, din toamna și iarna lui 2001 și primăvara anului 2002, precum și de războiul rapid desfășurat de Statele Unite, Marea Britanie și Australia, în martie-aprilie 2003, împotriva armatei lui Saddam Hussein – poartă amprenta acțiunii intempestive a forțelor aeriene, sub o puternică lovitură informațională și radio-electronică.

Deși lucrurile par evidente în ceea ce privește strategia acțiunilor rapide, e greu să se desprindă concluziile cele mai realiste dintr-un război care abia s-a încheiat. După unele opinii, ar trebui să treacă două generații de la evenimente pentru a se putea desprinde adevăratele concluzii. În acest timp, ar ieși la iveală informații considerate secrete, iar actorii

principali ai evenimentelor ar dispărea și, odată cu ei, și percepția subiectivă a evenimentelor.

De aceea, poate singura concluzie care se poate desprinde cu certitudine din cele două războaie desfășurate împotriva Irakului (1991 și 2003) este reușita deplină a operației aeriene, care depinde în mod special de situația geopolitică și geografică și de intensitatea conflictului.⁴¹

S-a demonstrat, încă o dată, că nici o operație de tip rapid nu se poate desfășura, la nivel strategic, fără acțiunea corespunzătoare a aviației, informației și forțelor speciale.

Principiile care pot fi formulate cu privire la acțiunile rapide desfășurate de-a lungul timpurilor ar putea fi următoarele:

- principiul libertății de acțiune;
- principiul surprinderii;
- principiul unității acțiunilor;
- principiul manevrei;
- principiul securității acțiunilor și trupelor;
- principiul predominanței acțiunii aeriene;
- principiul aeromobilității;
- principiul asimetriei acțiunilor.

Aceste principii s-au impus în aproape toate acțiunile și operațiile de tip rapid. Ele nu sunt diferite de cele ale acțiunilor și operațiilor obișnuite, cu excepția principiului predominanței acțiunii aeriene și principiul aeromobilității. Ar mai putea fi adăugat aici, ca un corolar al principiului surprinderii, *principiul acțiunilor speciale*.

⁴¹ www.stratisc.org, Edward LUTTWAK, *La renaissance de la puissance aérienne stratégique*.

1.2. Reacția rapidă și determinismul dinamic complex. Metamorfoza principiilor

Principiile acțiunilor rapide se cer analizate în dinamica lor. Spre exemplu, *principiul surprinderii*, care, la nivelul războiului, se pare că s-a diminuat (toată lumea știa, spre exemplu, că Statele Unite vor declanșa războiul împotriva lui Saddam Hussein, singurele elemente de surpriză constituindu-le momentul când va fi declanșat și amploarea acțiunilor), se manifestă destul de pregnant în acțiunile tactice și în cele asimetrice. Însă Războiul bazat pe Rețea, tehnologia informației (IT), folosirea continuă și intempestivă a loviturilor aeriene, întrebuintarea grupărilor expediționare și a forțelor speciale dau acestui principiu al surprinderii, ca și celorlalte, o altă structurare și alte conotații. Astfel, rețeaua centrală, grila de senzori și dominanța informațională transformă surprinderea din *surprindere punctuală*, generată de o acțiune neașteptată, într-unul sau în mai multe puncte, în *surprindere omniprezentă*, întrucât înalta tehnologie, tehnologiile emergente și tehnologia informației și comunicației, modul de organizare și conducere a acțiunilor (în rețea) creează condiții pentru ca inamicul să poată fi surprins oricând și oriunde. El nu se poate ascunde, nu-și poate proteja forțele, nu știe de unde va fi lovit, când, cum și cu ce va fi lovit. Astfel, spațiul controlat devine invers proporțional cu mărimea forței care acționează și direct proporțional cu calitatea acesteia, diferența fiind întotdeauna compensată de informație, mobilitate, forță tehnologică.

Surprinderea omniprezentă creează o *vulnerabilitate permanentă și totală* a inamicului, de unde și durata foarte scurtă a unui astfel de război, dus în condițiile superiorității tehnologice, informaționale și strategice. Desigur, un astfel de principiu va avea alte conotații și un alt impact, atunci când în teatru se vor opune două armate înalt tehnologizate. O astfel de perspectivă, deși nu este imposibilă, este însă din ce în ce mai

puțin probabilă, toate țările înalt tehnologizate aflându-se în relații de colaborare și de parteneriat strategic.

Principiul unității acțiunilor, prezent de când lumea în toate războaiele, devine *principiu al integralității*. Avem de-a face cu o metamorfoză a teatrului de operații. Din spațiu de confruntare între două entități, teatrul de operații se transformă într-un *continuum spațio-temporal*, în care forțele, mijloacele, resursele sunt conectate prin rețele reale și virtuale, fiecare având, în orice moment, imaginea integrală și fractală a acestui spațiu, putând trece cu ușurință de la un tip de imagine reală la alt tip de imagine reală, în funcție de cerințele acțiunii. Aceste imagini pot fi completate cu datele corespunzătoare, întrucât comandamentele și luptătorii au acces nu numai în grila senzorilor, ci și în bazele de date adiacente.

Principiul manevrei devine *principiu al manevrei de rețea*, care înseamnă, în primul rând, rutarea și omniprezența informației. *Manevra strategică*, în operațiile rapide desfășurate în condițiile RBR, ale războiului bazat pe folosirea *high-tech* și *IT*, nu mai este o acțiune de poziționare a forțelor, adesea ruptă de inamic, ci o acțiune care nu pierde nici un moment datele și informațiile despre inamic. Cu alte cuvinte, toate acțiunile care se întreprind pentru cea mai bună poziționare a forțelor beneficiază de o informație reală și continuă despre pozițiile și acțiunile inamicului. Este deci o *manevră flexibilă, adaptată și adaptabilă*, care-l va devansa totdeauna pe un inamic care nu are acces la *high-tech* și nu dispune de C4ISR; în acest caz, ea devine *prevențională și surprinzătoare*.

Principiul predominanței acțiunii aeriene s-a impus cu prisosință în ultima parte a celui de-al doilea război mondial și, de atunci, nu a mai pierdut niciodată supremația strategică. Acțiunile din spațiul aerian, deși păreau vulnerabile și nesigure, au devenit, strict condiționate de supremația informațională, predominante și indispensabile. Tonul l-au dat Forțele Aeriene ale Statelor Unite, dar și componentele aeriene strategice ale

celor mai importante armate ale lumii, îndeosebi cele rusești, britanice și franceze.

Cele mai substanțiale investigații s-au făcut pentru perfecționarea mijloacelor aeriene și cosmice, a senzorilor de date și informații, rachetelor strategice, pentru creșterea preciziei bombardamentelor și eficienței sistemelor de comandă și control. La ora actuală, Cosmosul este conectat informațional și acțional cu spațiul aerian al planetei, urmând ca, în viitor, această conexiune – amplificată și de investigarea comportamentului ionosferei – să devină esențială în strategia acțiunilor rapide de mare amploare.

Principiul aeromobilității este principiul-cheie al acțiunii, reacției și intervenției rapide. Alături de cel al *dominanței strategice*, el devine nu doar un principiu de aplicat, ci și una dintre marile provocări ale viitorului.

Determinismul dinamic complex introduce un principiu care, în spațiul integrat, va juca un rol extrem de important. *principiul flexibilității*. Ele se exprimă prin capacitatea structurilor și acțiunilor de a se modela și remodela, în funcție de caracteristicile din teatru, de a trece cu ușurință de la o stare la alta, de la o situație de război la una de menținere a păcii, de a acționa *adecvat*, adică proporțional și eficient. Acest lucru nu este simplu. Armatele au, în general, structuri conservatoare, uneori chiar rigide, iar transformarea lor în forțe flexibile, adaptabile oricărei situații, necesită o nouă paradigmă strategică.

1.3. Caracteristici actuale și viitoare ale acțiunilor (reacțiilor) rapide

Acțiunile (reacțiile, intervențiile) rapide sunt, la ora actuală, prezente în toată lumea. Ele se duc nu numai de către forțele care au o superioritate tehnologică față de adversar, ci și de alte forțe, inclusiv de forțele de ordine. De asemenea, toate structurile și rețelele teroriste din lume își bazează strategia pe

acțiuni de tip rapid, extrem de violente, desfășurate prin surprindere și îndreptate împotriva populației, valorilor, instituțiilor statale și internaționale. Aproape peste tot în lume, există structuri de acțiune (reacție, intervenție) rapidă, destinate să se desfășoare imediat acolo unde este nevoie de prezența lor. Ele se caracterizează prin:

- suplețe și capacitate de adaptabilitate la acțiunile și situațiile din teatru;
- capacitate de a acționa imediat, în zona de dispunere sau, în funcție de destinație, la mare distanță;
- flexibilitate;
- integralitate;
- capacitate interoperabilă ridicată;
- gata de luptă permanent;
- posibilitate de a se conecta la rețelele create în cadrul conceptului RBR și la bazele de date adiacente;
- autosustenabilitate în teatru;
- capacitate modulară;
- posibilitate de a trece rapid de la structuri reduse, pentru acțiuni punctiforme, împotriva unor elemente vitale ale inamicului, la structuri de tip *joint*, modular, de capacitate și anvergură variabile.

1.3.1. Aeromobilitatea

Una dintre condițiile fundamentale ale acțiunii (reacției, intervenției) rapide este aeromobilitatea. Această caracteristică se asociază în mod necesar la dimensiunea complexă a acestui tip de acțiune, îndeosebi la cea aeriană. Armatele și-au creat, încă înainte de cel de-al doilea război mondial, structuri capabile să pună în operă conceptul de manevră pe verticală, precum și mijloacele necesare și doctrinele de întrebuințare a

lor. Este vorba, în principal, de aeronave de transport de mare capacitate care să asigure transportul tactic și strategic în zonele de interes.

Doctrina de întrebuințare a avioanelor de transport tactic și strategic se sprijină, în general, pe următoarele componente:

- acțiunea (operația) aeropurtată;
- podul aerian;
- evacuarea refugiaților (cetățenilor);
- acțiunea umanitară și acțiunea specifică.

Riscurile unor astfel de acțiuni depind de situația concretă de la fața locului și diferă de la un caz la altul. O acțiune sau chiar o operație aeropurtată, care vizează intervenția într-o zonă seismică, pentru salvarea supraviețuitorilor și acordarea de asistență umanitară, diferă de o operație care vizează extracția unor personalități, a unor forțe, structuri, oprirea unui conflict, înlăturarea de la putere a unui regim dictatorial sau separarea forțelor aflate în război.

În Statele Unite ale Americii și în Europa, problema transportului, în general, a proiecției forței a fost și este în permanență studiată și analizată cu multă grijă. O astfel de operație necesită întrebuințarea diferențiată a forțelor, astfel încât efectul să fie maxim. Spre exemplu, în cazul unei operații rapide de dezamorsare a unei crize, prevenirii extinderii conflictului și separării prin forță a părților aflate în conflict pot fi întreprinse mai multe categorii de acțiuni dintre care nu lipsesc:

- folosirea forțelor speciale pentru verificarea informațiilor, dirijarea loviturilor aeriene și crearea unor condiții pentru distrugerea centrelor vitale ale inamicului și dezamorsarea focarelor de criză;
- folosirea parașutiștilor pentru lovirea unor obiective vitale sau crearea condițiilor pentru întrebuințarea unor forțe mai numeroase;

- lovitura aeriană;
- folosirea combinată a forțelor terestre și aeromobile pentru interpunere etc.

Pentru astfel de acțiuni sunt necesare forțe și mijloace numeroase și diversificate, începând cu o rețea de senzori de informație care să transmită date, imagini și informații în timp real și continuând cu structurile de comandă și control C2, cu forțe parașutate precursore, cu forțe care să extindă perimetrul de securitate, cu forțe aeropurtate propriu-zise și cu structuri logistice adecvate. Pentru astfel de operații sunt necesare zeci și chiar sute de avioane de transport și elicoptere, plus o mulțime de alte forțe de siguranță și securitate. Toate aceste forțe trebuie să fie pregătite în mod special pentru astfel de misiuni, să fie interoperabile și flexibile.

În primele două faze ale unei asemenea operații sunt necesare avioane de bombardament și de transport, elicoptere de atac și de transport, care să securizeze zonele de parașutare (debarcare). În lucrarea *Puterea aeriană și strategia*, generalul Forget arată că, și pentru cucerirea Cretei, în 1941, operația aeropurtată presupunea anumite condiții, între care:

- obținerea supremației aeriene;
- neutralizarea apărării antiaeriene a adversarului;
- realizarea, în limita posibilului, a surprinderii;
- largarea sau debarcarea, unei încărcături maxime într-un timp minim⁴².

Aceste exigențe sunt valabile și azi. Operația aeropurtată dusă în Suez în 1956 de patruzeci de „Noratlas“ din GMMTA⁴³ este un exemplu. Au fost lansați aproape 1.000 de parașutiști și 32 tone de material. Cei care au acționat aici s-au antrenat intens, deoarece își pierduseră deja deprinderile și

⁴² <http://www.college.interarmees.defense.gouv.fr/03pub/memoire/fich-article/verdierre.pdf>, cdt. VERDIERRE, *L'opération aéroportée au XXI siècle > mythe ou réalité?*

⁴³ Ibidem.

abilitățile acumulate pe timpul operațiilor din Indochina. Este vorba nu numai de parașutiști sau de trupele aeropurtate, ci și de piloții de pe aeronavele de transport. Ei trebuie să aibă pregătirea necesară pentru astfel de operații.

Această pregătire este diferită de cea a unui pilot de linie. Același lucru l-a demonstrat și operația (acțiunea) „Bonite Léopard“ din mai 1978, desfășurată la nivel tactic, în care a fost parașutat un regiment francez de parașutiști din Legiunea străină (2e Regiment Etranger Parachutiste) la Kolwezi. Pentru că aviația nu a avut posibilitatea să largheze forțele în locurile cele mai potrivite, au fost puse la dispoziția parașutiștilor, la Kinshasa, vehiculele blindate necesare pentru urmărirea rebelilor. N-a fost însă o soluție foarte bună, întrucât erau prea departe de locul luptelor și nu permiteau angajarea imediată. Și atunci s-a apelat la avioane americane și la avioane grele de transport civil.

Experiențele de acest fel i-au determinat pe europeni, pe de o parte, să apeleze la avioanele americane de transport la mare distanță și, pe de altă parte, să proiecteze un avion european care să îndeplinească aceste condiții, A-400 M.

Conceptul de aeromobilitate este deci foarte complex, iar materializarea lui, între altele, presupune:

- capacitate de transport aerian remarcabilă;
- forțe aeromobile bine antrenate;
- capabilități de folosire a forței aeromobile (mijloace ISR performante, forțe de sprijin aerian, forțe speciale, sistem de sprijin logistic);
- capacitate de sustenabilitate în teatru sau în zona de acțiune;
- doctrină a aeromobilității, a forțelor speciale și a acțiunilor de tip rapid.

Aeromobilitatea – apărută în timpul celui de-al doilea război mondial – va constitui, în continuare, una dintre dimensiunile specifice ale războiului viitorului. Ea trebuie

înțeleasă în flexibilitatea și dinamismul ei, în dimensionarea corespunzătoare a forțelor și acțiunilor, de la mari grupări expediționare la comandouri formate din câțiva luptători, de la o amplă și rapidă desfășurare pe spații foarte mari și în zone îndepărtate la plantarea, în zone de interes, prin mijloace aeriene, a unor senzori de date și informații sau parașutarea unui grup de luptători cu o misiune precisă.

Aeromobilitatea nu este și nu trebuie legată numai de fenomenul război. În noile condiții, cea de a treia dimensiune poate fi folosită și în urgențe civile, în cazul unor calamități naturale, pentru rezolvarea rapidă a unor grave probleme care țin de situațiile postconflict etc.

Transporturile aeriene de ajutoare în zonele de conflict (și protecția acestor transporturi) sau în cele calamitate, operațiile aeromobile de salvare desfășurate pe mare, în deșert, în zone montane, operațiile și acțiunile cu componente aeromobile desfășurate împotriva centrelor vitale și rețelelor teroriste, ale traficantilor și pe traiectele transporturilor de droguri etc. reprezintă o materializare a conceptului de aeromobilitate la cerințele și exigențele impuse de riscurile, amenințările și vulnerabilitățile actuale și viitoare.

1.3.2. Forțele de intervenție (acțiune, reacție) rapidă imediată

În căutarea de soluții pentru contracararea acțiunilor militare care se declanșau în timp scurt, cu finalități politico-militare majore, statele occidentale și, apoi, URSS, și-au constituit, încă de acum 15-20 de ani, forțe de acțiune (reacție, intervenție rapidă). Denumită ca atare sau nu, această categorie de forțe suplinea neajunsurile structurilor militare angajate după principii clasice, dictată de limite tehnice și organizatorice, precum și de proceduri de proiectare și angajare mult prea greoaie.

După încetarea Războiului Rece, misiunile armatelor au fost modificate, fapt ce a determinat schimbări conceptuale pe

măsură. Principalele caracteristici ale forțelor militare erau, până în acel moment, următoarele:

- masivitate;
- acțiuni statice, reactive, regionale și de uzură;
- logistică punctuală.

Apoi, înțelegerea principiului conform căruia „*prosperitate fără securitate nu poate exista*“ a determinat extinderea geografică a problemelor de securitate și lărgirea viziunilor de la aspectele pur militare la cele politice, economice, sociale, de mediu și de altă natură. Astfel, forța armată a secolului al XXI-lea se cerea să devină:

- mobilă;
- proactivă;
- manevrieră;
- capabilă să desfășoare acțiuni globale, dar precise;
- cu o logistică integrat-distributivă.

Drept răspuns la provocările mileniului al III-lea, specialiștii militari au inițiat și dezvoltat noi concepte de ducere a acțiunilor militare. Alături de Network Centric Warfare (Războiul bazat pe Rețea), Rapide Reaction Force (Forța de Reacție Rapidă) și Response Force (Forța de Răspuns) sunt doar câteva dintre cele mai revoluționare concepte.

Forța de Reacție Rapidă Europeană

Decizia pentru crearea unei Forțe de Reacție Rapidă Europeană (FRRE) a fost luată în decembrie 1999, la Helsinki, ca urmare a învățămintelor deloc favorabile Europei desprinse din situațiile de criză de până atunci, îndeosebi din neputința europeană de a rezolva criza din Kosovo, fără sprijinul masiv al Statelor Unite ale Americii. La conferința asupra capacităților din 20-21 noiembrie 2000, de la Bruxelles, s-a configurat Forța de Reacție Rapidă Europeană (FRRE), care urma să aibă 100.000 de oameni, 400 de avioane de luptă și 100 de nave. Toate țările UE, cu excepția Danemarcei, o parte dintre țările

NATO și dintre țările candidate la UE au anunțat atunci că vor pune la dispoziție mijloace militare, astfel încât, în 2003, această structură să devină operațională.

Exista, desigur, o experiență în acest sens, întrucât, în iunie 1995, fusese creată o Forță de Reacție Rapidă compusă din 4.500 oameni (Franța, Marea Britanie și Olanda), care avea ca misiune să protejeze forțele europene angajate în procesul de rezolvare a crizei iugoslave și de menținere a păcii în cadrul misiunii FORPRONU.

Deși, în 2000, persistau încă unele dificultăți politice, structurale și materiale care puneau oarecum la îndoială realizarea unui asemenea proiect al creării unei FRR europene, el a fost totuși aprobat și acceptat. S-a constatat că UE depinde în întregime, din punct de vedere militar, de Statele Unite în ceea ce privește operațiile de anvergură: informații, comandă și control, informația prin satelit, realimentarea aeronavelor în zbor, munițiile ghidate prin GPS, proiecția forțelor, operațiile psihologice etc. Incapacitatea Europei de a-și rezolva singură problemele mai fusese relevată și în cazul crizelor din Bosnia din 1992 și 1995. La Petersberg, în 1992, fuseseră definite aceste misiuni și inserate, în 1997, în Tratatul de la Amsterdam. Ele cuprind acțiunile umanitare și de evacuare, menținerea păcii și gestionarea crizelor, inclusiv restabilirea păcii prin operații rapide și de înaltă intensitate, de tipul celei desfășurate atunci în Kosovo.

La Helsinki, s-au fixat condițiile necesare pentru ca astfel de misiuni să poată fi îndeplinite: capacitatea acestei forțe trebuia să fie de valoarea unui corp de armată, adică în jur de 60.000 de oameni, sprijiniți de 400 de avioane și 100 de nave de luptă, capabilă să se desfășoare în 60 de zile și să rămână timp de un an în teatru de operații.

În cursul anului 2000, s-a făcut evaluarea acestor capacități, luându-se în considerație un scenariu dificil (separare/prevenție) și unul ușor (ajutor umanitar/evacuarea

refugiaților). S-a ajuns la concluzia că este necesară această forță de 100.000 de oameni (60.000 pentru forțele terestre, 30.000 pentru forțele aeriene și navale și 10.000 pentru elemente logistice și de stat major). În același an, s-a întocmit și un catalog cu contribuția fiecărei țări, după ofertele făcute.

La 20 noiembrie 2000, la Bruxelles, fiecare țară membră a UE, cu excepția Danemarcei (care nu a acceptat aplicarea Tratatului de la Amsterdam), a făcut cunoscut Consiliului European angajamentul său privind participarea la FRRE. În detaliu, aceste angajamente se prezintă astfel:

- ◆ **Germania:** 13.300 de oameni, 93 de avioane de luptă, 3 avioane de supraveghere, 35 de avioane de transport, 40 de elicoptere și 20 de nave;
- ◆ **Austria:** 2.000 de oameni (un batalion de infanterie blindată, un batalion de infanterie ușoară, o companie de apărare NBC, o companie de ajutor umanitar și elemente de sprijin – unități de transport, elicoptere, geniu);
- ◆ **Belgia:** 3.000 de oameni (o brigadă mecanizată), 12 avioane F-16, 11 avioane C-130 și 2 Airbus, 2 fregate, o navă de sprijin și 6 dragoare;
- ◆ **Spania:** 6.000 de oameni (o brigadă mecanizată, un escadron mecanizat, o companie aeromobilă, o companie amfibie, un stat major terestru tip divizie și un stat major aerian), 40 de avioane de luptă și de transport, un grup aero-naval în jurul portavionului „Principe Asturias“;
- ◆ **Finlanda:** 2.000 de oameni;
- ◆ **Franța:** 12.000 de oameni, dintre care state majore la nivel strategic și operativ, 75 de

avioane, dintre care 29 de transport, 12 nave, inclusiv portavionul „Charles de Gaulle“ și două de transport amfibii;

- ◆ **Marea Britanie:** 12.500 de oameni (o brigadă blindată, mecanizată sau aeromobilă, o brigadă amfibie și diverse elemente de sprijin), 72 de avioane de luptă, 18 nave dintre care și un portavion, 2 submarine nucleare, 4 distrugătoare/fregate și un portelicopter;
- ◆ **Grecia:** 4.000 de oameni (o brigadă mecanizată), 30 de avioane de vânătoare-bombardament și 4 avioane de transport, 6 nave de suprafață și un submarin;
- ◆ **Irlanda:** 800 de oameni (un batalion de infanterie), 5 elicoptere de transport;
- ◆ **Italia:** 12.000 de oameni (4 brigăzi dintre care una aeromobilă, un batalion de infanterie marină și 230 carabinieri), 47 de avioane de luptă, 22 de avioane de sprijin și elicoptere, 19 nave;
- ◆ **Luxemburg:** 100 de oameni;
- ◆ **Olanda:** 5.000 de oameni (o brigadă blindată);
- ◆ **Portugalia:** 1000 de oameni;
- ◆ **Suedia:** 1500 de oameni.

În total: 60 de batalioane, 4 portavioane, 31 de fregate, 9 submarine de atac, 400 de avioane de luptă, 29 de avioane de realimentare, 161 de avioane de transport cu rază de acțiune medie și lungă.

La acestea se adaugă și celelalte țări membre NATO sau candidate la UE, astfel:

- ◆ **Turcia:** 5.000 de oameni (o brigadă de infanterie motorizată), 40 de avioane F-16 și 2 avioane de transport, 2 fregate, un submarin și o navă de sprijin;

- ◆ **Norvegia:** 3.500 de oameni;
- ◆ **România:** 1.200 de oameni;
- ◆ **Cehia:** 1.000 de oameni;
- ◆ **Slovacia:** 450 de oameni;
- ◆ **Ungaria:** 350 de oameni.

În total FRRE dispune, la ora actuală, de: 87.000 de oameni (cifra se apropie de 100.000, fiecare țară asigurând rezerve substanțiale în acest sens)⁴⁴.

La vremea respectivă, au fost numeroase discuții privind relațiile FRRE cu NATO. O *armată europeană* nu putea fi percepută ca binevenită, de îndată ce există o *alianță euro-atlantică* foarte puternică și care funcționează foarte bine. Dar, așa cum se știe, FRRE lasă fiecărei țări controlul politic asupra contingentului propriu. Nu este vorba de o armată europeană, ci de o Forță Europeană de Reacție Rapidă, complementară NATO, ceea ce este cu totul altceva.

Pentru ca o astfel de forță să poată avea o mobilitate tactică și strategică necesară și efectivă, era nevoie de achiziționarea a încă 185 de avioane de transport la mare distanță A-400 M și continuarea programului pentru realizarea elicopterului mijlociu NH-90. La acestea se adaugă sisteme de supraveghere în teatru (sateliți, stații terestre și navele corespunzătoare, avioane și alte mijloace), pentru rețeaua senzorilor de informație, supraveghere și recunoaștere (ISR) și mijloace de analiză, în rețelele centrale de conducere. Situația se va ameliora în 2005, după lansarea sateliților Helios 2, SAR Lupe și Cosmos-Skymed Pleiade. Europa este în curs de a-și îmbunătăți semnificativ mijloacele aeriene de transport strategic, precum și sistemele de arme de mare precizie.

⁴⁴ În luna mai 2003, miniștrii apărării din țările UE, reuniți la Bruxelles, au anunțat că FRRE este operațională, fiind în măsură să îndeplinească un „larg evantai” de operații de menținere a păcii - (http://fpfre.peopledaily.com.cn/french/200305/20/fra20030520_61090.htm)

Constituirea FRRE este un prim pas într-un proiect mai ambițios al UE de a-și crea propria componentă militară. Dar constituirea acesteia necesită din partea Europei un nou mod de înțelegere a politicii de securitate și apărare. Statele membre ale UE au un PIB comparabil cu cel al Statelor Unite, însă alocă numai 65%⁴⁵ din cât alocă Washingtonul pentru propriile forțe armate.

Totodată, renunțarea la tradiționala organizare a apărării și a investițiilor în apărare pe nivelul național nu poate să asigure dezvoltarea și fructificarea avantajelor economice ale combinării resurselor statelor UE.

Forța de Răspuns a NATO (NRF)

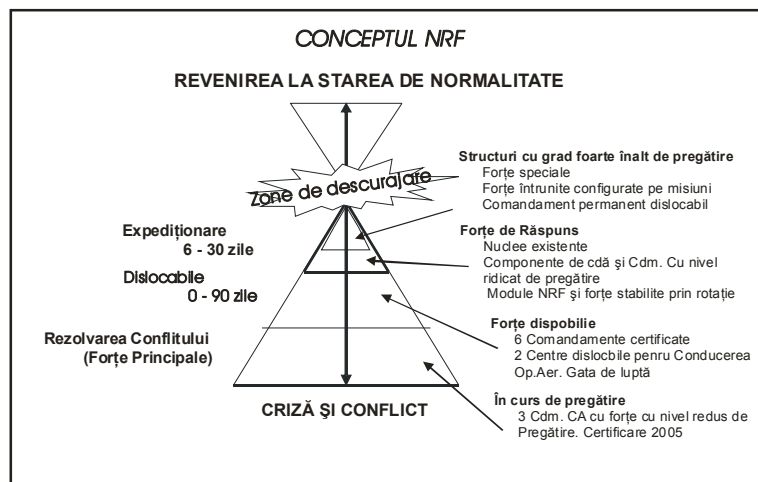
Forța de Răspuns a NATO (NRF) este o structură de tip *joint*, multinațională, *high-tech*, flexibilă, desfășurabilă, interoperabilă și sustenabilă în teatru. Este, adică, acea forță de care are nevoie Alianța pentru a interveni prompt oriunde se ivește o situație de criză și se impune acțiunea prin forță. Această forță este în măsură să acționeze atât izolat, cât și ca element înaintat al unei forțe mult mai puternice, ca o avangardă sau ca o forță de reacție rapidă. De aceea, ea trebuie să fie în măsură să îndeplinească întreaga gamă de misiuni ale Alianței. Se prevede ca, atunci când NATO o va folosi, ea să fie în măsură să se desfășoare în cinci zile și să se poată autosuține în teatru cel puțin o lună. NRF este unul dintre cele mai concrete și mai eficiente elemente ale transformării Alianței. Ea se află în centrul acestei transformări. Iar esența acestei transformări este *reacția rapidă*. Ca și FRR europeană, NRF se constituie prin contribuția țărilor membre NATO. NRF și FRRE sunt privite de toți aliații ca fiind structuri necesare, moderne, compatibile între ele și complementare.

⁴⁵ Olga POPISTAȘU, Oana Maria URSU, *Noua politică de securitate. Noile forțe militare ale NATO și UE*, în **Studii de securitate**, nr. 1/2004, p. 3.

Spre deosebire de FRRE, care este, în principiu (dar nu în exclusivitate), destinată să îndeplinească misiuni de tip Petersberg, NRF este o structură de luptă, destinată să acționeze, în timpul cel mai scurt, pentru îndeplinirea oricărei misiuni din panoplia Alianței, pe cele trei mari paliere:

- ◆ desfășurarea de forțe pentru descurajarea unei agresiuni;
- ◆ desfășurarea ca forță autonomă pentru operații de apărare colectivă tip articol 5 sau non-articol 5 (gestionarea crizelor, operații de stabilitate);
- ◆ desfășurarea ca prim element al unei structuri de forțe mult mai mari.

Decizia pentru constituirea acestei structuri a fost luată de șefii de state și de guverne la summit-ul de la Praga din noiembrie 2002 și a fost aprobată în iunie 2003, cu ocazia reuniunii miniștrilor de externe de la Bruxelles.

Sursa: NATO Response Force, <http://www.dgap.org/biz/veransfaltungPraes>.

La summit-ul de la Praga, s-a convenit ca NRF să devină operațională cel târziu în octombrie 2004, iar capacitatea operațională deplină să fie atinsă până în octombrie 2006. Conceptul NRF trebuie înțeles în contextul eșecului Inițiativei de Capacități de Apărare (DCI) care urmărea reducerea diferențelor dintre capacitățile și tehnologiile militare americane și europene, prin focalizarea achizițiilor comunitare și eforturilor bugetare pe următoarele domenii-cheie⁴⁶:

- mobilitate și dislocabilitate;
- capacitate de susținere în teatru;
- angajare în tot spectrul operațional;
- capacitate de supraviețuire;
- comunicații interoperabile.

Din păcate, alocațiile bugetare europene nu au putut asigura atingerea scopurilor propuse. Summit-ul de la Praga a consfințit înlocuirea conceptului DCI cu PCC (Angajamentul de Capabilitate). Schimbarea numelui nu a fost un act final. Aceasta a fost impusă de înlocuirea a trei scopuri generale: un punct de plecare nou, într-o nouă abordare; concentrarea resurselor asupra capabilităților specifice fiecărui partener; sublinierea angajamentului față de Alianță⁴⁷.

Rolul Forței de Răspuns a NATO îl constituie:

- realizarea unei capacități de reacție cu capabilități de dislocare rapidă pe teritoriile statelor membre, precum și ale altor state, pentru îndeplinirea întregului spectru de misiuni NATO;
- realizarea interoperabilității forțelor prin modernizarea echipamentului și tehnicii;
- operaționalizarea unor concepte și inițiative;

⁴⁶ KUGLER Hans Binnedijk, *Transforming European Force*, în **The International Institute for Strategic Studies**, Survival, vol. 44, nr. 3, 2002, p. 18.

⁴⁷ www.nato.int/shape/news/2003/07/i030716.htm, *NATO lances Response Force*.

- asigurarea capacităților C4I adecvate, securizate și interoperabile;
- optimizarea cheltuielilor militare, reorientarea programelor de achiziții;
- nucleu de forțe care va constitui modelul de bază al forțelor NATO.

Pentru aceasta, s-a prevăzut ca NRF să fie compusă din forțe aeriene, maritime și terestre, care se vor rota la fiecare șase luni. În principiu, această structură se compune din:

- forțe terestre de valoare brigadă;
- forțe maritime până la forța navală a NATO;
- capabilitate aeriană în măsură să asigure până la 200 de ieșiri de luptă pe zi;
- structură de comandament pe măsură.

O astfel de forță s-a prevăzut să aibă în jur de 21.000 de oameni. NRF va fi pregătită, în mod special, pentru a fi în măsură să fie desfășurată în 7-30 de zile în puncte sensibile de pe mapamond și va rămâne operațională până la trei luni.

Incompatibilitățile tehnice și problemele de interoperabilitate vor fi rezolvate prin participarea tuturor, astfel:

- munițiile de precizie vor fi realizate de un consorțiu compus din Olanda, Canada, Belgia, Danemarca și Norvegia;
- vehiculele aeriene fără pilot vor fi furnizate de Italia, Canada, Franța, Spania, Turcia și Olanda;
- mijloacele de identificare NBC și apărarea împotriva acestora vor fi realizate de Ungaria și Polonia;
- elemente ale apărării aeriene vor reveni Olandei și Spaniei;
- va fi folosit, pentru transport, avionul C-17 german, în timp ce un consorțiu va pune la punct un sistem de posibilități de transport aerian comun;

- realizarea mijloacelor de protecție navală împotriva minelor revine Norvegiei și Germaniei.

Structurile de comandă vor fi reorganizate la nivelurile cele mai înalte în cadrul conceptului de transformare a comenzii NATO, rolurile fiind distribuite între Statele Unite și alți membri ai Alianței.

Misiuni pentru FRRE ȘI NRF

<i>FRRE</i>	<i>NRF</i>
▪ misiuni umanitare; ▪ misiuni de salvare; ▪ misiuni de stabilitate; ▪ misiunile forțelor combatante în managementul de criză.	▪ managementul consecințelor (inclusiv NBC); ▪ impunerea păcii (inclusiv gestionarea migrației în masă); ▪ embargo și interdicții; ▪ contraterorismul și operațiuni antiteroriste; ▪ operațiuni de evacuare a noncombatanților; ▪ apărarea antirachetă.

În cadrul modalităților prin care două forțe au fost proiectate, dezvoltate și operaționalizate, există o distincție clară între obiectivele și misiunile repartizate fiecăreia în parte: una se bazează pe „intervenții în cazul conflictelor de intensitate scăzută” („soft power”) iar cealaltă a fost creată și pregătită să rezolve conflictele la un nivel ridicat al spectrului conflictual sau, cu alte cuvinte, să lupte în „conflicte de înaltă intensitate” („hard power”). Pe de altă parte, noua forță a NATO va fi desfășurată în 7 zile, fiind complementară structurilor existente – precum EUROCORP-ul din Strassbourg – și urmează să fie utilizată pentru gestionarea situațiilor critice conflictuale.

NATO și UE caută în prezent căi spre a lărgi cooperarea. Acest lucru s-a întâmplat deja în cazul summit-ului de la Washington, dar este mult mai evident după 11 septembrie 2001. Modul în care se intenționează a fi formate și stabilite relațiile dintre NATO/SUA și UE (Politica Europeană Comună de Securitate și Apărare), cu forțele lor militare – Forța de Răspuns a NATO și Forța Europeană de Reacție Rapidă – va influența securitatea europeană pe termen lung. Preconizata Forță de Răspuns a NATO, creată și formată să lupte în „conflicte de înaltă intensitate”⁴⁸ reprezintă un pas important în adaptarea NATO la noul mediu de securitate.

În ciuda unor discuții și intervenții privind posibila duplicare a eforturilor de apărare și competiția potențială, între *Forța de Răspuns a NATO și Forța Europeană de Reacție Rapidă*, ele sunt, în realitate, complementare. Acestea ar trebui să ducă la o echitabilă împărțire a poverii între NATO și UE și să întărească simultan ambele organizații, permițând statelor implicate să-și modernizeze sistemele militare, crescându-le abilitatea de a opera împreună. În Europa Occidentală sunt operaționalizate sau în curs de operaționalizare structuri de desfășurare rapidă proiectate să fie puse la dispoziția NATO sau UE în caz de necesitate, astfel:

Corpul 1 Germano-Olandez

Marea unitate este pregătită să acționeze în întreaga gamă de misiuni în operații de joasă sau înaltă intensitate, precum și în operații de salvare și înlăturare a urmărilor calamităților naturale. Cei 60.000 de militari aflați în organica acestuia pot fi gata de misiune în 20-30 de zile de la primirea ordinului⁴⁹.

⁴⁸ Owen PENGELLY, *Rapid Reaction Forces: More Questions than Answers* Basic Publications nr. 25, ianuarie 2003.

⁴⁹ Cf. NATO's NATIONS nr. 2/2003, pp. 88-89.

Eurocorpul

Este o structură de acțiune rapidă care poate fi pusă la dispoziția NATO sau UE. Cele trei divizii organizate au în componere unități și tehnică de luptă care provin din toate statele NATO și UE⁵⁰.

Corpul Aliat de Reacție Rapidă (ARRC)

Această structură a fost proiectată să poată executa întreaga gamă de misiuni NATO. Corpul se desfășoară la ordinul SACEUR și are următoarele forțe⁵¹: Divizia 1 Blindată (Marea Britanie); Divizia 1 Blindată (Statele Unite); Divizia 1 Mecanizată (Turcia); Divizia 2 Infanterie Mecanizată (Grecia); Divizia 3 Mecanizată (Italia); Divizia 3 Mecanizată (Marea Britanie).

Corpul Spaniol de Desfășurare Rapidă (NRDC-S)

Acest corp a fost înființat în luna decembrie 2002 și are misiunea să opereze în întreaga gamă de acțiuni NATO sub autoritate regională, subregională și CJTF⁵². Echipamentul celor trei brigăzi din subordine (spaniolă, portugheză și greacă) este pe deplin transportabil cu avioane de transport C-130.

Corpul de Desfășurare Rapidă Italian (NRDC-I)

Acest corp este desfășurabil în 30 de zile. La dispoziția acestuia se află Divizia 1 Mecanizată italiană și o divizie din Marea Britanie (cu scopuri de instrucție)⁵³.

Corpul de Dislocare Rapidă Turc (NRDC-T)

Acest corp poate participa la întreaga gamă de misiuni NATO. În statul major lucrează ofițeri și subofițeri din Canada, Germania, Grecia, Ungaria, Italia, Olanda, Polonia, Spania, Marea Britanie, Turcia și SUA.

⁵⁰ Ibidem, pp.90-91.

⁵¹ Ibidem, pp. 92-93.

⁵² Ibidem, pp. 94-95.

⁵³ Ibidem, pp. 96-97.

NRDC-T are în subordine permanentă: o divizie mecanizată, un regiment mecanizat și un regiment de transmisiuni⁵⁴.

Acestea sunt, la ora actuală, prioritățile europene și euro-atlantice în ceea ce privește reacția rapidă la noile provocări ale mileniului al treilea. Aceste preocupări sunt, totuși, abia la început. Trăim o epocă de mari schimbări, ne aflăm la confluența dintre societatea de tip industrial și cea de tip informațional, iar noua revoluție în domeniul militar încă nu s-a încheiat. Practic, abia începe.

2. Acțiunea rapidă și reacția rapidă în diferite forme de conflicte militare

2.1. Războiul simetric, simetria și asimetria acțiunilor rapide

Războiul modern este foarte costisitor și, de aceea, el nu poate fi o confruntare armată de durată. Indiferent de forma în care s-ar manifesta, războiul cere totdeauna beligeranților un grad de angajare ridicat, adesea greu de suportat. Concepția potrivit căreia forțele care atacă folosesc o *strategie a acțiunilor rapide*, iar cele care se apără preferă *temporizarea acțiunilor și lungirea războiului* nu mai este de actualitate. În general, beligeranții preferă să realizeze rapid scopurile și obiectivele pe care și le propun prin acțiunea militară, să se așeze la masa negocierilor în condiții avantajoase și să consume cât mai puține resurse. Singurele războaie de durată sunt cele civile, în care se înfruntă, pentru putere, forțe aproximativ egale și simetrice sau războaiele de frontieră, specifice în unele țări din Africa. Dar și în cadrul acestora sau în unele operații din lunga

⁵⁴ Ibidem, pp.99-102.

lor desfășurare, se practică acțiunile rapide cu obiective limitate.

Inclusiv războiul declanșat de Hitler a fost, în prima parte, un război rapid, atât prin concepția generală, cât și prin modul concret în care s-au desfășurat acțiunile Wehrmachtului împotriva Poloniei, Belgiei, Olandei și Franței și chiar în primele operații împotriva Uniunii Sovietice. Avem deci de-a face cu noțiunile de:

- război rapid sau război fulger;
- operație de tip rapid;
- acțiune de luptă de tip rapid⁵⁵.

Războiul rapid se declanșează în urma unei decizii politice adecvate și urmărește fie crearea unui *fapt împlinit*, prin realizarea surprinderii strategice, fie nimicirea în scurt timp a forțelor adverse sau punerea lor în imposibilitatea de a reacționa. Un astfel de război se duce, totdeauna, în superioritate tehnologică, de armate cu structuri elastice, moderne, cu mijloace de luptă foarte perfecționate, performante, pregătite din timp în sistemul strategiei acțiunilor rapide. Este un război ofensiv. El presupune:

- supremația informațională;
 - high-tech;
 - realizarea surprinderii strategice sau tactice;
 - coordonarea precisă a loviturilor din aer cu cele ale forțelor terestre și ale forțelor navale;
 - operațiile și acțiunile de luptă de tip rapid.
- Scenariul unui astfel de război ar putea fi următorul:
- realizarea rapidă a supremației informaționale;
 - dezinformarea;
 - lovitura radioelectronică totală și complexă;
 - lovitura aeriană complexă;

⁵⁵ General de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA, **Strategia acțiunilor rapide**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002, pp. 79-80.

- operațiile aeroterestre și aeronavale rapide și surprinzătoare.

Numai Statele Unite ale Americii sunt în măsură, azi, să ducă un astfel de război de tip rapid, oriunde și oricând. Înșă războaie de acest gen au mai existat și înainte. Este vorba de războiul de 6 zile din 1967 dintre Israel, pe de o parte, și Egipt și Iordania, pe de altă parte, dus, mai ales, în superioritate strategică, doctrinară, prin acțiunile rapide ale aviației, care a atacat prin surprindere, dimineața, la o oră când adversarul nu se aștepta și era preocupat de rugăciune, și prin cele ale blindatelor care au realizat pătrunderi adânci, pe direcții, în genul celor făcute de diviziile blindate germane, în al doilea război mondial, în campaniile din Polonia și din Franța.

Dar prima capodoperă modernă a războiului de tip rapid o reprezintă, fără îndoială, acțiunile forței antiirakiene în Golful Persic din ianuarie 1991. Este un nou tip de război, necunoscut până la acea dată în istoria omenirii. S-a obiectat că, de fapt, tot războiul n-a fost decât un spectacol, Irakul nefiind în măsură să riposteze unei asemenea forțe tehnologice. Ceea ce s-a petrecut în campania din martie-aprilie 2003 nu este decât o continuare a strategiei acțiunilor rapide din războiul anterior, de data aceasta punându-se în operă un concept nou, cel al *Războiului bazat pe Rețea*.

Acesta este, de fapt, și elementul central, definitoriu, al războiului de tip rapid: *zădărnicierea reacției*. Atunci când un astfel de obiectiv nu se poate realiza, războiul devine de durată. Atacul Irakului asupra Iranului este iarăși un exemplu edificator. Irakul și-a propus un război de tip rapid, încercând, ca și Israelul în 1967, să-i surprindă pe iranieni cu o lovitură aeriană masivă și puternică. Acțiunea n-a reușit. În primul rând, pentru că n-a fost bine pregătită și, în al doilea rând, pentru că nu s-a asigurat complexitatea și completitudinea unei asemenea lovituri, Irakul fiind lipsit de tehnologiile ultramoderne pe care le presupune războiul rapid și de conceptul strategic necesar. Și

astfel, acest război s-a transformat în unul de durată, de uzură, care a ținut opt ani, fără a duce la vreun rezultat. Pierderile Irakului, în acest război, spre exemplu, au fost de un milion de morți și peste două milioane de răniți.

Operația rapidă se caracterizează, în primul rând, printr-o mare independență, prin capacitate de proiecție și de sustenabilitate în teatru, ceea ce reclamă, pe de o parte, acțiuni complexe, interarme, și, pe de alta, o strictă coordonare a tuturor forțelor participante. Toate operațiile se doresc a fi de tip rapid. Acest lucru nu este însă posibil. O operație de acest tip conține, de fapt, elementele unui război, întrucât, adesea, ea reprezintă punctul culminant al conflictului și vizează crearea *faptului împlinit*.

Acțiunea de luptă de tip rapid poate fi o componentă a operației de tip rapid sau un moment al unei operații obișnuite. Astfel de acțiuni sunt frecvente în teatru și foarte diversificate.

2.2. Războaie și conflicte locale. Anvergură și intensitate

Războaiele locale pot fi războaie de durată (războaiele din Angola, Somalia, Eritreea etc.), mozaic⁵⁶, de tip gherilă, în general, de joasă intensitate (din punct de vedere al situației strategice zonale, regionale și globale), dar deosebit de feroce în ceea ce privește confruntarea propriu-zisă. Deși nu sunt războaie de tip rapid, acțiunile rapide nu lipsesc din acestea, ci, dimpotrivă, sunt foarte numeroase, diversificate și foarte frecvente. Ele se desfășoară prin surprindere și îmbracă forma unor ambuscade, atacuri prin surprindere, raiduri, acțiuni teroriste etc. Aceste războaie sunt sângeroase și, de aceea, acțiunile rapide, care sunt un fel de acțiuni-pumnal, vizează:

- producerea unor pierderi umane și materiale însemnate;

⁵⁶ Este acel tip de război în care se întrebuițează, aleatoriu, acțiuni din întregul spectru al confruntării.

- distrugerea unor obiective, puncte de comandă, mijloace de transmisiuni etc.;
- cucerirea unor forme de teren importante, a unor clădiri și chiar localități;
- distrugerea unor clădiri importante sau chiar a unor localități;
- distrugerea unor lucrări de artă, noduri de comunicații depozite;
- distrugerea unor elemente de infrastructură;
- asasinarea unor comandanți ai adversarului;
- terorizarea populației etc.

Aceste acțiuni sunt desfășurate de subunități mici, adesea de echipe sau grupuri de luptători, fie după un plan bine chibzuit, fie, în funcție de situație, la inspirație sau în mod haotic. Se acționează, în general, noaptea sau în condiții de vizibilitate redusă, pe timp nefavorabil, cu armament individual, aruncătoare de grenade, explozivi, mijloace incendiare, chimice, biologice sau radiologice. Forma clasică a acestor acțiuni este raidul.

2.3. Reacția rapidă în războaie și conflicte militare asimetrice

În Războiul bazat pe Rețea

Războiul bazat pe Rețea (RBR) este caracterizat, între altele, de o integralitate accentuată, atât în ceea ce privește structura de forțe, cât și în ceea ce privește sistemul acțional. Acțiunea este adaptată automat situației concrete, întrucât se bazează pe o informație în timp real, pe o decizie corespunzătoare și pe o capacitate de autoreglare semnificativă. Grila senzorilor transmite, în rețele, instantaneu, imaginea spațiului de luptă, rețeaua centrală C4 asigură posibilități de coordonare a tuturor forțelor și acțiunilor, în timp ce rețeaua platformelor (mijloacelor) de luptă, a executanților, conexează capacitățile de acțiune și de reacție, în funcție de cerințele

efective ale luptei. Într-un astfel de război, luptătorii au acces nu numai la datele transmise de senzori în toate rețelele, ci și la bazele de date conexe la acest spațiu virtual al câmpului de luptă.

Într-o astfel de perspectivă, în care avem de-a face cu un spațiu fizic și virtual integrat, cu structuri specializate sau multirol, cu funcțiuni interdependente, se pare că noțiunea de *acțiune rapidă* va fi înlocuită cu cea de *acțiune adecvată* sau cu cea de *acțiune instantanee*. Acțiunea adecvată este, în esența ei, tot o acțiune de tip rapid dar mult mai flexibilă, desfășurată într-un anumit loc și la momentul potrivit, izolat, independent sau în corelație cu alte acțiuni, astfel încât să fie realizate, cu minimum de eforturi, scopurile și obiectivele propuse. *Acțiunea instantanee* se constituie într-un specific al Războiului bazat pe Rețea, în etapa integrării depline a spațiului de luptă. Ea va fi posibilă atunci când cele trei rețele – grila senzorilor, rețeaua centrală de conducere și rețeaua executanților (a platformelor de luptă) – vor fi ele însele integrate în același concept și în același întreg.

Într-o astfel de etapă a dezvoltării RBR, toate componentele – senzori de informație, structuri ISR, structuri de comandă și control, mijloace de luptă – vor fi interconectate în permanență, prin rețele tip Internet, fiecare îndeplinindu-și instantaneu, într-o relație de strânsă intercondiționare, rolul pe care-l are în funcționarea sistemului. Acest lucru este foarte important, întrucât toate cele trei componente ale practicii strategice – strategia forțelor, strategia mijloacelor și strategia operațională – trebuie să fie integrate în același concept, în aceeași ecuație.

În războiul continuu

Războiul continuu este, de fapt, un război flexibil, caracterizat prin trecerea de la o formă la alta a confruntării. Războiul continuu este un rezultat al ciocnirii violente de

interese, din competiția acerbă pentru dominanță (dar și pentru supraviețuire) informațională, economică, politică, culturală. În epoca globalizării, el se duce, în principal, între două concepții care se află mai mult în raporturi de contrarietate decât de contradicție – cea globalizatoare și cea identitară – se desfășoară în toate palierele acțiunii umane, mai ales prin transformarea crizelor în conflicte economice, sociale, culturale, informaționale și militare. Acest război continuu sau permanent (care este, de fapt, un război-mosaic) folosește două tipuri de strategii:

- strategii ale acțiunilor rapide;
- strategii de uzură.

Punerea în operă a acestor tipuri de strategii ține îndeosebi de arta strategică. Realitatea războiului continuu este atât de complexă, iar posibilitățile de confruntare atât de variate și de diversificate, încât, pentru a se găsi sau sugera unele soluții sau comportamente, a fost nevoie să se apeleze din ce în ce mai mult la teoria sistemelor dinamice complexe, la modele matematice, la teoria haosului.

În războiul geofizic

Războiul geofizic este un concept relativ nou. Pentru unii teoreticieni, el reprezintă o realitate nemijlocită, observabilă și chiar comprehensibilă⁵⁷, în timp ce pentru alții, care nu-i neagă existența, este o formă a războiului continuu. Un astfel de război constă într-o agresiune a unor forțe împotriva altor forțe, prin mijlocirea mediului, prin provocarea artificială de calamități și catastrofe care să producă pierderi mari inamicului, să-i distrugă potențialul și resursele. Se supune unor strategii specifice, de regulă indirecte, în care acțiunea rapidă capătă forme dintre cele mai diversificate, cum ar fi:

- acțiuni în spectrul electromagnetic pentru crearea unor „lentile“ în ionosferă prin care să se amplifice de peste un milion de ori undele radio, transformându-le într-o armă teribilă capabilă, între altele, să schimbe climatul într-o anumită zonă;

- acțiuni (rapide sau elaborate) prin care să se declanșeze uragane, ploi torențiale și alte calamități;

- acțiuni pentru modificarea compoziției aerului, apei și altor elemente vitale, pe suprafețe întinse care să distrugă recoltele, localitățile, vegetația și viața;

- acțiuni, îndeosebi explozii nucleare subterane sau subacvatice, prin care să se declanșeze, în anumite zone, erupția unor vulcani, cutremure, alunecări și dislocări semnificative de teren sau de apă etc.

Aceste acțiuni pot fi de tip rapid sau desfășurate în săptămâni, luni, ani. Reacțiile la astfel de calamități, în cadrul războiului geofizic sunt, însă, totdeauna de tip rapid. Sunt însă *reacții rapide specifice*, la granița dintre civil și militar, la care participă structuri și forțe eterogene.

În războiul împotriva terorismului

Terorismul este el însuși un sistem haotic și aleatoriu de *acțiuni rapide asimetrice*. Aceste acțiuni îmbracă toată gama de forme și procedee, începând cu clasicele atacuri cu bombă sau cu alte mijloace și continuând cu atacurile sinucigașe. Teroriștii își pregătesc cu minuțiozitate și patimă toate acțiunile, care se caracterizează prin: rapiditate; surprindere; grad de violență foarte ridicat; efect psihologic foarte mare. Actele teroriste au ajuns la o asemenea amploare, în ceea ce privește numărul și efectele, încât se poate vorbi de un *război terorist*. Acest tip de război, care este o formă a războiului continuu, atinge intensități mari în perioadele de instabilități, în zonele de falii între civilizații și își extinde aria de cuprindere și asupra unor puncte și zone vitale din tabăra adversă, care se află pe toate continentele. Terorismul constă într-un sistem de acțiuni extrem

⁵⁷ Emil STRĂINU, **Războiul geofizic**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.

de rapide, de violente și de surprinzătoare, unele în mozaic, altele în rețea, care au frecvențe variabile și intensități foarte mari. De aceea, acțiunile pentru contracararea terorismului sunt dificile și greu de organizat și de coordonat⁵⁸. Dacă acțiunile teroriste sunt rapide, surprinzătoare, aleatoare, în mozaic sau în rețele, se înțelege că și acțiunile împotriva terorismului trebuie să fie de același tip, dar de sens opus și potrivit unei alte scale de valori. Nu se ajunge ușor la astfel de *acțiuni rapide adecvate*. Dar există foarte serioase preocupări în acest sens. Noua doctrină americană⁵⁹ de luptă împotriva terorismului a dat deja primele rezultate atât în distrugerea bazelor teroriste din Afghanistan, cât mai ales în realizarea unei coaliții internaționale împotriva terorismului și în declanșarea procesului de elaborare a unor strategii pe măsură.

Terorismul acționează împotriva valorilor, a tuturor valorilor, în timp ce acțiunile împotriva terorismului își au rațiunile în protecția valorilor, a vieții, a ordinii și a normalității relațiilor interumane.

În războiul informațional

Există o rețea informațională care acoperă întreaga planetă. Experții în domeniul strategiei RBR, al conceperii și planificării acțiunilor specifice acestui tip de confruntare afirmă că viitorul război va folosi din plin rețelele Internet și nu doar rețelele proprii, care sunt mari consumatoare de resurse. În aceste condiții, este limpede că *războiul informațional*, ca formă a războiului continuu, va deveni o realitate omniprezentă și omnipotentă.

⁵⁸ Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului**, Editura AISM, București, 2002.

⁵⁹ www.monde-diplomatique.fr/, Francis PISANI, *Une nouvelle doctrine militaire américaine. Guerre en réseaux contre un ennemi diffus*, **Le monde diplomatique**, juin 2002, pp. 12-13.

Prima dintre confruntări se va duce în ciberspațiu. Rețelele Internet care, la ora actuală, sunt aproape scăpate de sub control (sau, în orice caz, nu pot fi eludate sau neglijate) vor funcționa ca un fel de grătar virtual care va acoperi întreaga suprafață a planetei și cosmosul adiacent. În acest spațiu vor avea loc adevărate bătălii informaționale de întâlnire, ambuscade sau capcane informaționale, atacuri prin surprindere, raiduri, incursiuni și diversiuni de tot felul. Aceste bătălii (în spectrul *acțiunilor rapide*, în cel al *acțiunilor de infiltrare* sau în cel al *acțiunilor de virusare și uzură*) vor fi numeroase, iar efectele lor se vor resimți în toate activitățile și domeniile vieții omenești. În acest tip de război, probabil, vor fi folosite, în general două mari tipuri de strategii – directe și indirecte – în funcție de scopuri, obiective și arie de cuprindere. Astfel, în confruntările pentru supremație informațională, vor fi folosite strategii directe. În acest caz, bătăliile se vor duce în rețele, între informații, senzori de date și informații, purtători de informații și canale de informații. Bătăliile informaționale care vizează realizarea supremației informaționale în vederea altor acțiuni (economice, politice, sociale, militare etc.) vor utiliza strategii indirecte.

În războiul economic

Războiul economic este, de fapt, esența sau mobilul oricărui alt tip de război. De aceea, într-o formă sau alta, războiul este strâns legat de factorul economic și răspunde direct sau indirect cerințelor acestuia. Războiul economic are diferite niveluri și diferite sfere de manifestare. El cuprinde, deopotrivă, bătăliile pentru resurse și bătăliile pentru piețe, care sunt, totdeauna, bătălii de mare amploare, fără menajamente și se duc, de când lumea, între state, grupuri de state, corporații naționale sau transnaționale, prin toate mijloacele și sub toate formele și formulele. Și în acest domeniu se folosește cu succes *strategia acțiunilor economice rapide*, prin care se urmărește,

înainte de toate, crearea *faptului împlinit*, controlul resurselor și căilor de acces către acestea.

De multe ori se face apel și la acțiuni militare, urmărindu-se obiective economice precise. Aceste acțiuni sunt, aproape fără excepție, de tip rapid. Ele sunt duse de grupări mobile de forțe, de grupări expediționare, dar și de forțe navale, de forțe aeriene, de forțe speciale etc. Înapoia fiecărei mari acțiuni de tip expediționar din toată istoria omenirii, trebuie căutate scopuri și obiective economice sau legate de interese economice. Este unul dintre principalele motive pentru care marile puteri ale lumii și-au creat forțe strategice, forțe speciale și grupări (strategii) expediționare, care sunt destinate aproape în exclusivitate pentru acțiuni și reacții rapide.

În războiul de gherilă

Războiul de gherilă este, în esența și realitatea lui, o confruntare de uzură – deci, de durată – asimetrică și discontinuă. Acțiunile sunt sporadice, unele foarte intense, altele punctiforme, de tip terorist. Însuși războiul civil este, în desfășurarea lui, terorizant și epuizant. După mai bine de 30 de ani de războaie civile, Somalia și Angola au ajuns în situații extrem de dificile, în țările respective având loc un adevărat genocid.

Totuși, acțiunea și reacția rapidă sunt posibile și necesare și în războaiele de gherilă, în cel puțin două ipostaze:

- ca forme de acțiune între părțile aflate în conflict;
- ca modalități de dezamorsare a conflictului, prin intervenția unor forțe din afara spațiului respectiv, cu sau fără mandat ONU.

Nevoia de reacție rapidă se simte pretutindeni. Spre exemplu, recent, președinții a cinci țării din Africa de Vest – Gana, Senegal, Sierra-Leone, Guineea-Bisau și Nigeria – au hotărât crearea unei Forțe de Reacție Rapidă Permanentă (FRRP) pentru a răspunde războaielor civile și altor urgențe

care macină regiunea⁶⁰. În același timp, ei au hotărât să susțină forța internațională de menținere a păcii desfășurată în Coasta de Fildeș, prin trimiterea unor contingente. Această forță este alcătuită din 1.200 de soldați din țările Comunității Economice a Statelor din Africa de Vest și 4.000 de militari din Legiunea Străină Franceză. Forța de Reacție Rapidă Permanentă va acționa pentru a pune ordine în regiune și a proteja statele și valorile lor împotriva atacurilor rebelilor și războaielor civile.

O astfel de forță de reacție rapidă pentru intervenție în Africa și nu numai este pe punctul de a fi creată de Marea Britanie împreună cu Franța. Pentru această acțiune și-a arătat disponibilitatea și Germania.

3. Acțiunea și reacția rapidă în diferite tipuri de operații militare

3.1. Războiul din generația a patra

Fără a exclude experiența mileniilor de războaie și confruntări militare (care se constituie, totdeauna și pentru totdeauna, într-un patrimoniu valoros al gândirii și practicii militare, dincolo de care nu pot exista nici strategie, nici tactică), trebuie totuși afirmat că războiul și conflictul prezentului și viitorului au caracteristici noi, atât în ceea ce privește universul conceptual, cât și în ceea ce privește dinamismul și dimensiunea practică. Acțiunea militară se integrează în noul concept și aduce, la rândul ei, elemente noi. Așa cum se afirma mai sus (și cum se va demonstra și în continuare) ea devine deosebit de flexibilă, adaptabilă la împrejurări, la acțiunea și reacția inamicului, dependentă de variația condițiilor inițiale, variabilă și diferită ca amploare și

⁶⁰ http://fpfre.peopledaily.com.cn/french/200305/30/fra20030530_61238.html

intensitate, în funcție de tipul de beligeranță, de nivelul tehnologic al războiului și de modul de angajare.

Începând cu anul 1989, în Statele Unite, a fost lansat, sub autoritatea lui W.S. Lind, conceptul de „război al generației a patra“ (Fourth Generation Warfare, prescurtat 4GW)⁶¹. *Războaiele din prima generație* se bazează pe mase umane, pe forțe numeroase dispuse în linii de luptă și coloane. Era epoca muschetelor. Această generație de războaie a atins apogeul în prima mare confruntare mondială din 1914-1918. *Războaiele din generația a doua*, care corespund cu epoca industrială, se bazează pe puterea de foc. În această epocă se dezvoltă blindatele și avioanele. Este adevărat, blindatele și avioanele apăruseră încă din primul război mondial, dar, abia în cel de-al doilea, ele își dovedesc eficiența, readucând în teatru acțiunile rapide⁶² și impunând războiul de mișcare. *Războaiele din generația a treia*, continuând filosofia războiului-fulger (blitzkrieg) din cea de-a doua conflagrație mondială, au pus în operă *principiul manevrei*, dat de puterea tehnologică și de viteză. *Războaiele din cea de a patra generație* corespund epocii informației, inclusiv noii revoluții în domeniul militar. Acestea sunt *războaie extinse*, care cuprind, practic, toate domeniile: politic, economic, social, cultural și militar. Forțele care se confruntă în cadrul războaielor de generația a patra și acțiunile acestora sunt *asimetrice*. De o parte se află puterile *high-tech*, care permit și cultivă conceptul *Război bazat pe Rețea*, ce presupune informație în timp real, arme „inteligente“, rețele numerice reale și virtuale. De cealaltă parte se află, de regulă, actori transnaționali, grupări teroriste, religioase, etnice sau de interese, care folosesc orice mijloc pentru a-și atinge obiectivele, începând cu armele albe și continuând cu

⁶¹ www.infoguerre.com, 13-01-2004, François-Bernard HUYGHE, *Quatrième guerre mondiale ou guerre de quatrième génération*.

⁶² Războiul-fulger.

armamentul cel mai perfecționat, inclusiv cu mijloace nucleare, chimice, biologice și radiologice.

În acest cadru, timpul și spațiul nu vor mai avea valoare egală în pregătirea și ducerea acțiunilor militare. Timpul va deveni mult mai important. Reacția va deveni aproape instantanee acțiunii. Aceasta va urmări nu nimicirea sau capturarea oponentilor, ci crearea de șocuri și confuzii mentale în timp foarte scurt și cu efecte maxime. Teoreticienii apreciază că viteza de reacție sporită conduce la crearea unor dereglări comportamentale la adversar, greu de contracarat. Astfel, apar oportunități, de multe ori fără ca ele să fie dirijate, de a acționa mai performant decât adversarul, datorită încetirii și chiar blocării procesului acestuia de luare a deciziilor.

Progresul tehnologic va fi în continuare determinant în comprimarea timpului de reacție. La reducerea timpului de reacție va contribui în mare măsură schimbarea modului de gândire, organizare și cultură, prin adoptarea unor structuri noi, precum și a unor doctrine și strategii adecvate.

Caracteristica generală a operațiilor viitoare o va constitui interacțiunea dintre categoriile de forțe și, în cadrul acestora, dintre arme și specialități militare.

Caracterul multinațional și interaliat al acțiunilor militare va fi determinant. Va spori interoperabilitatea acțională, tehnică și administrativă dintre structurile militare care aparțin diferitelor state, cerință impusă de necesitatea omogenizării conducerii și execuției operațiilor. Din această perspectivă, structura grupărilor de forțe destinate din timp sau spontan reacției va fi, de regulă, multinațională și de tip *joint*.

Misiunile forțelor de reacție rapidă vor viza:

- crearea unor condiții favorabile pentru proiecția în teatru și desfășurarea forțelor principale;
- realizarea surprinderii tactice și crearea faptului împlinit;
- inducerea inamicului în eroare cu privire la direcția loviturii principale sau la alte acțiuni preconizate;

- lovirea centrelor vitale ale dispozitivului inamic;
- exploatarea succesului unor acțiuni ale aviației, forțelor terestre, forțelor navale sau ale forțelor speciale;
- realizarea unor capete de pod;
- crearea unor condiții favorabile pentru manevra strategică sau tactică etc.

Acțiunile rapide în cadrul operației întrunite capătă din ce în ce mai mult aspectul unor *acțiuni adecvate* și pot fi duse de:

- forțe speciale sau elemente ale acestora;
- forțe de acțiune (reacție, intervenție) rapidă;
- grupări de reacție constituite *ad-hoc* din module capabile să se integreze în astfel de structuri;
- aviație;
- nave de luptă, formațiuni sau grupări navale combinate;
- infanterie marină;
- forțe terestre;
- structuri de forțe interarme și intercategorii de forțe ale armatei constituite în mod special pentru astfel de acțiuni;
- grupări expediționare etc.

Operația întrunită oferă posibilitatea folosirii întregii game de structuri și acțiuni de tip rapid sau adecvat. Aceste acțiuni dau, de fapt, dinamismul propriu-zis al operației, constituindu-se în acea resursă internă, inepuizabilă, care a făcut epocă în vremea lui Napoleon, dând, în toate timpurile, adevărata valoare a artei strategice, înțeleasă în dimensiunea ei novatoare, creatoare. Această dimensiune vine din interiorul sistemului, este o funcție a lui și, de aceea, trebuie cultivată și exersată.

În operații speciale

Operațiile speciale presupun *acțiunea rapidă* (și cu atât mai mult *acțiunea adecvată*) ca făcând parte intrinsecă din structura lor. Aceste operații sunt foarte complexe, de la

extracția unor personalități sau forțe, până la anihilarea unor structuri și rețele teroriste sau a unor baze, noduri de rețea sau centre vitale ale terorismului, crimei organizate sau zonelor generatoare de crize și conflicte și, de aceea, ca și în cazul operațiilor întrunite, includ toată gama de acțiuni aferente respectivului tip de operații. Unele pot fi acțiuni de dezinformare, acțiuni de distrugere rapidă a rețelelor de comunicații ale inamicului, altele pot fi acțiuni de pregătire a unor activități mai ample, acțiuni punctiforme ale aviației și forțelor speciale etc. Important este ca fiecare dintre aceste acțiuni să fie bine elaborată, în conexiune cu celelalte acțiuni rapide sau speciale, cu ansamblul operației și cu forțele participante, în funcție de situație și de specific. Acțiunile rapide (adecvate) în cadrul operațiilor speciale pot fi desfășurate atât de structuri ale acestor forțe speciale, cât și de alte forțe de reacție rapidă. În toate cazurile, planificarea trebuie să fie în același timp riguroasă și flexibilă, să lase suficient spațiu de manevră acestor acțiuni care trebuie să fie, prin excelență, ingenioase.

În operații de răspuns la crize

Operațiile de răspuns la crize au, în general, trei dimensiuni:

- acțiunile sau operațiile preventive, în măsura în care criza a fost sesizată în faza ei incipientă și se consideră că există posibilitatea de a-i opri evoluția prin acțiuni sau chiar printr-o operație de prevenire de tip rapid sau temporizator;
- acțiuni de dezamorsare a crizei;
- acțiuni de gestionare a urmărilor crizei, de oprire a proliferării și de stabilizare a zonei.

În fiecare dintre aceste etape, acțiunile rapide se întrebunțează ca un fel de „lovituri-pumnal“ pentru a extirpa punctele generatoare de tensiuni, pentru a realiza rapid un *fait accompli* și a pune părțile în imposibilitatea de a continua

confruntările (în cazul în care se intervine cu forțe din afara zonei de criză, sub mandat internațional sau prin intervenția promptă a unor structuri de securitate).

Întrucât s-a dovedit că rareori crizele pot fi rezolvate cu forțele angajate în conflict, se consideră că, pentru soluționarea lor, este nevoie de intervenția rapidă a comunității internaționale. Ultima dintre formele de intervenție este cea în forță, adică cea militară. În acest caz, însăși intervenția este, în esența și spiritul ei, o *intervenție rapidă* sau o *intervenție adecvată* pentru a opri un conflict.

La această intervenție, uneori, se alătură și unele elemente ale părților aflate în conflict. Acestea pot participa la acțiuni rapide pentru dezamorsarea conflictului sau, dimpotrivă, pot continua să creeze dificultăți prin acțiuni (tot rapide) de oprire a forțelor internaționale, de combatere a forțelor adverse și de menținere a unei stări de confuzie în care sunt posibile atacuri (ale părților aflate în conflict) cu obiectiv limitat, acțiuni teroriste, acțiuni îndreptate împotriva factorilor de stabilizare a crizei, acțiuni de intimidare a populației etc.

În operații postconflict

Operațiile postconflict fac parte din gama operațiilor de stabilitate. Ele prezintă însă numeroase dificultăți, întrucât nu există o imagine clară nici a situației părților care s-au aflat în conflict, nici a populației, economiei, infrastructurilor etc. În aceste etape de confuzie proliferază acțiunile de jefuire a patrimoniului și celorlalte valori, acțiunile teroriste și cele ale unor bande înarmate. Acțiunile acestora sunt în general rapide, surprinzătoare, punctiforme și extrem de violente. De aceea, ele nu pot fi dezamorsate sau puse sub control decât de forțele care și-au adjudecat victoria sau cele care au intervenit, sub mandat internațional, pentru a sprijini normalizarea.

Cele mai dificile acțiuni sunt cele ale unităților militare care, după încheierea conflictului, rămân să gestioneze zona și

să asigure trecerea de la război la pace. Acestea vor încerca să prevină situațiile conflictuale, dar vor fi tot timpul hărțuite de elemente de rezistență ale perdanților, de grupări teroriste, forțe clandestine, grupuri de interese (situația actuală a forțelor americane și a forțelor coaliției în Irak). Situația este cu atât mai dificilă, cu cât forțele care sprijină normalizarea situației acționează cu structuri și tactici nu totdeauna adecvate structurilor și acțiunilor asimetrice și atipice existente în mediul de securitate, iar timpul necesar pentru a schimba din mers filosofia noii confruntări este cu totul insuficient. Pentru a contracara acest inconvenient, comandamentul american al forțelor din Irak, spre exemplu, a studiat experiența Israelului, a Rusiei din conflictul cecen, precum și alte experiențe, dar reușitele sunt departe de a fi pe deplin mulțumitoare.

Pentru dezamorsarea tensiunilor și reducerea atacurilor subversive irakiene asupra forțelor aliate din Irak s-au folosit, în afara serviciilor de informații, acțiuni rapide în forță asupra punctelor considerate a fi baze ale rezistenței inamice, raiduri ale forțelor speciale desfășurate prin surprindere, acțiuni ale aviației și comandourilor terestre. Acest gen de acțiuni rapide urmează a fi însă mai bine studiat, întrucât este foarte greu să combați un inamic nevăzut, disimulat într-o masă de oameni timorați și necăjiți. Or, tocmai acesta este rolul forțelor speciale: să sesizeze amenințările și să acopere vulnerabilitățile forțelor proprii *prin acțiuni și reacții adecvate*.

3.2. Cerințe și exigențe ale aplicării conceptelor de acțiune rapidă și acțiune adecvată în Armata României

Armata României se află într-un proces de reformă și restructurare, potrivit exigențelor NATO și posibilităților concrete ale țării. Principalele coordonate ale acestui amplu și destul de îndelungat proces sunt determinate de opțiunile politice ale țării, de noul concept de securitate euro-atlantică, de integrarea României în NATO și în Uniunea Europeană, de

riscurile, amenințările și vulnerabilitățile specifice acestei perioade de tranziție și de alți factori care configurează geostrategia spațiului euro-atlantic, eurasiatic și a zonei Mării Negre.

De aproape zece ani, armata română dispune de o experiență destul de bogată în constituirea unei forțe de reacție rapidă, fundamentată teoretic prin studii, lucrări și prin numeroase exerciții și experimentări ale unor structuri destinate acestui scop. De altfel, experiența dobândită stă la baza proiectării Forței Obiectiv 2007 Revizuită Fundamental, concepție pe baza căreia se preconizează viitoarea structură de forțe a armatei române. Între determinările de care ar fi bine să se țină seama în continuare în implementarea conceptelor *acțiune (reacție) rapidă* și, respectiv, *acțiune (reacție) adecvată*, considerăm că ar putea fi avute în vedere și următoarele:

- existența unor structuri de acțiune (reacție, intervenție) rapidă în toate armatele moderne din lume, precum și în alte structuri militare sau civile care au competențe în construcția și stabilitatea mediului de securitate;

- crearea unor noi structuri de reacție rapidă în Uniunea Europeană (FRRE) și în cadrul NATO (NRF) la care România s-a angajat să contribuie cu forțe și mijloace⁶³;

- crearea unor structuri cu care armata română să participe la războiul împotriva terorismului, elaborarea și însușirea conceptului corespunzător privind *acțiunea rapidă* și *reacția specifică* într-o astfel de angajare;

⁶³ În cadrul rotației 3, 4 a Forței de Răspuns a NATO, România participă cu un pluton NBC, în cadrul Batalionului NBC al Republicii Cehe. În perioada 01.02.2004-01.01.2005, subunitatea românească participă la instruirea în comun, apoi, în cadrul rotației 4, se va găsi în *stand-by*. Acesta are obligația să intervină în teatru în 5-30 de zile și să se autosustină 30 de zile.

- cerința de a participa, cu forțe rapide și foarte bine pregătite, transportabile în teatru, la misiuni articol 5 și non-articol 5, acolo unde este nevoie;

- nevoia de flexibilitate în constituirea modulelor și structurilor de acțiune și de reacție.

Realitățile existente, la ora actuală, în România arată că:

- există structuri de acțiune (reacție) rapidă nu numai în cadrul armatei României, ci și la Ministerul Administrației și Internelor și chiar la alte instituții;

- aceste forțe nu sunt coordonate unitar, întrucât misiunile lor par a fi diversificate și specifice, deși aproape toate se integrează în aria misiunilor tip Petersberg;

- nu există o filozofie a *acțiunii* și *reacției rapide* și cu atât mai puțin a *acțiunii* și *reacției adecvate* și, din acest motiv (și din multe altele), cooperarea dintre aceste forțe este greoaie sau lipsește cu desăvârșire, întrucât lipsește interoperabilitatea și conducerea unitară;

- unele dintre aceste forțe au fost create pentru că așa a rezultat din analiza strategică a tendințelor în evoluția structurilor militare, altele au fost impuse efectiv de cerințele de reacție rapidă, îndeosebi pentru protecția obiectivelor, combaterea rețelelor de traficanți și a crimei organizate, îndeplinirea unor misiuni în cadrul forțelor de menținere a păcii etc.

De asemenea, din analiza altor structuri și doctrine de reacție rapidă existente în lume și din cerințele efective ale mediului intern și regional de securitate, la construcția căruia participă și țara noastră, rezultă că, în cadrul viitorului război – care, pentru România, va fi un Război bazat pe Rețea – este necesar să se aibă în vedere un model ceva mai complex de acțiune (reacție, intervenție) rapidă, realizabil în etape și extrem de funcțional. Acest model ar putea viza cel puțin două variante structurale intersanjabile:

1. forțe la dispoziția NATO și UE, care pot fi în general aceleași, constituite pe principiul complementarității misiunilor.

În cadrul Alianței Nord-Atlantice, prezența noastră poate fi solicitată în structurile NRF, atunci când se va planifica generarea forței pentru ciclul 6 și în cadrul Corpurilor de Desfășurare Rapidă, în special al celui de dislocare rapidă turc. Pentru UE, se impune să participăm la constituirea pachetului de forțe al FRRE cel puțin cu forțele puse la dispoziția NRF;

2. reluarea acțiunii de constituire a unei forțe de reacție rapidă pe teritoriul național, alta decât cea pusă la dispoziția NATO și UE, constituită din forțe dislocabile, cu nivelul cel mai înalt de „readiness“.

La baza acestora trebuie să stea forțele speciale, parașutiștii și modulele aeroterestre și aeronavale de transport și lovire corespunzătoare, inclusiv facilități și abilități necesare pentru autosusținere în teatru.

4. Concluzii și propuneri

1. Într-o formă sau alta, acțiunea (reacția) rapidă este prezentă, de-a lungul istoriei, în toate tipurile de războaie și în toate operațiile militare.

2. Evoluția acțiunii rapide a fost tot timpul progresivă, ajungându-se de la simple acțiuni prin surprindere, desfășurate într-un spațiu limitat, la operații ofensive rapide și chiar la războaie rapide, de tipul războiului-fulger.

3. Acțiunile rapide constituie nu doar apanajul armatelor înalt tehnologizate, al războaielor rapide, duse în superioritate tehnologică și informațională, ci ele se găsesc și în reacțiile sau acțiunile desfășurate în inferioritate tehnologică și chiar informațională.

4. Acțiunile rapide sunt prezente și în cadrul terorismului (războiului terorist) și crimei organizate, în războaiele de gherilă și în toate tipurile de conflicte armate.

5. Acțiunile rapide sunt prezente în operații de stabilitate, în operații postconflict, în operații de menținere a păcii, precum și în operațiile desfășurate în urgențe civile și militare.

6. Războiul bazat pe Rețea, războiul economic și cel informațional, alte tipuri de războaie care se prefigurează a se desfășura în secolul al XXI-lea determină, în plan conceptual și acțional, un nou tip de acțiune: *acțiunea adecvată*. Această acțiune se desfășoară mai rapid sau mai lent, în funcție de o mulțime de factori și de capacitatea forțelor de a-și adapta structurile și funcțiunile în raport cu cerințele misiunii (ale situației), cu variația condițiilor inițiale și cu reacțiile inamicului. Acțiunile adecvate sunt specifice războaielor asimetrice și presupun regrupări rapide și eficiente de forțe și mijloace, într-un mediu de securitate informațională maximă, permițând totdeauna o soluție rapidă și eficientă oricărei situații.

7. În noile condiții, armatele au structuri de pace asemănătoare (chiar identice) cu cele de război, cele mai multe dintre ele integrate, și, de aceea, toate aceste forțe sunt, de fapt, forțe de reacție (acțiune, intervenție) rapidă, mai exact, adecvată. De aceea, conceptul *acțiune rapidă* devine unul intrinsec sistemului. Totuși, *acțiunea rapidă*, ca modalitate distinctă de soluționare a unei situații, rămâne și va rămâne totdeauna o prioritate. Forțele și structurile care pot desfășura astfel de acțiuni sunt modulare, aeropurtate, expediționare sau speciale.

8. Pentru armata română este important ca, în procesul profesionalizării și integrării în NATO și în structurile de apărare ale UE, inclusiv în NRF și în FRRE, să se constituie din timp sau să se creeze posibilitatea de constituire rapidă a unor *structuri modulare integrate de reacție adecvată*, conform standardelor NATO, standardelor europene și nevoilor specifice. Se impune însă o distincție între forțele de reacție rapidă ale armatei, care trebuie să se grupeze în ceea ce s-ar

putea numi *Forța de Reacție Adekvată (FRA)*, permanentă sau aleatoare, și cele ale altor categorii de forțe ale sistemului național de apărare și, pe această bază, să se realizeze o distribuție corespunzătoare de roluri și interoperabilitatea necesară.

9. O astfel de Forță de Reacție Adekvată (FRA) ar putea fi compusă din module multirol, în funcție de situația concretă, de cerințele Alianței și ale UE. Propunem ca un astfel de concept, existent deja în armatele moderne, și îndeosebi în armatele țărilor NATO, să fie studiat, inclusiv în Universitatea Națională de Apărare și în academiile categoriilor de forțe, și adaptat la condițiile concrete ale țării noastre.

BIBLIOGRAFIE:

- ◆ Mircea MUREȘAN, Gheorghe TOMA, **Provocările începutului de mileniu**, Editura Universității Naționale de Apărare, 2003.
- ◆ Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, **Războiul bazat pe rețea**, studiu, București, 2003.
- ◆ Gheorghe VĂDUVA, **Strategie militară pentru viitor**, Editura Paideia, 2003.
- ◆ Centrul de Studii Strategice de Securitate, **Terorismul. Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.
- ◆ www.stratisc.org, Edward LUTTWAK, *La renaissance de la puissance aérienne stratégique*.
- ◆ <http://www.college.interarmees.defense.gouv.fr/03/pub/memoire/fich-article/verdierre.pdf>, cdt. VERDIERRE, *L'opération aéroportée au XXI siècle – mythe ou réalité?*

- ◆ Owen PENGELLY, *Rapid Reaction Forces: More Questions than Answers*, Basic Publications nr. 25, ianuarie 2003.
- ◆ General de brigadă (r) dr. Gheorghe VĂDUVA, **Strategia acțiunilor rapide**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.
- ◆ Emil STRĂINU, **Războiul geofizic**, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002.
- ◆ www.monde-diplomatique.fr/, Francis PISANI, *Une nouvelle doctrine militaire américaine. Guerre en réseaux contre un ennemi diffus*, **Le monde diplomatique**, juin 2002.
- ◆ <http://fpfre.peopledaily.com>.
- ◆ www.infoguerre.com, 13-01-2004, François-Bernard HUYGHE, *Quatrième guerre mondiale ou guerre de quatrième génération*.
- ◆ Greg WILCOX, Gary WILSON, *Military response to Fourth Generation Warfare in Afghanistan*, conferința din 5 mai 2002.

ACȚIUNI MILITARE POSTCONFLICT

Dr. Grigore ALEXANDRESCU

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Totdeauna, în activitatea oamenilor se au în vedere atât aspectele de colaborare, cât și cele conflictuale, mai ales cele care țin de conflictul armat. Din această perspectivă, există o bogată literatură și o foarte dezvoltată teorie a conflictelor, care studiază fizionomia, cauzele, condiționările, determinările și implicațiile complexe și multiple ale acestora. Lumea este o entitate a contrastelor, un sistem de sisteme, mai exact, o structură de sisteme care se opun unele altora, creând o unitate dinamică ce își are izvorul în contradicție, în conflict. Astfel, conflictul se prezintă ca ultima etapă a unui lanț al devenirii unui sistem (celelalte fiind deosebirea și opoziția), prin care se marchează o schimbare calitativă profundă, esențială. Toți marii gânditori ai omenirii, de la Platon la Hegel, de la Lao Tzî la Kant au studiat și comentat, de la planul practic la cel filosofic, această conflictualitate a sistemelor, această dialectică a devenirii. Foarte puțini s-au preocupat însă și de etapele de după conflict, adică de modalitatea în care sunt gestionate și soluționate marile probleme ale dezamorsării situației post-conflictuale, reabilitării, refacerii, reconstrucției sistemului care a suportat, generat sau indus conflictul. Etapele postconflict sunt cel puțin la fel de importante ca cele care au precedat conflictul, dacă nu chiar mai importante, întrucât nu vizează distrugerea, ci refacerea. Practica internațională, la granița dintre milenii, a dovedit că ele au o desfășurare complicată, cu inflexiuni traumatizante, adesea dramatice, care lasă urme adânci în devenirea societății omenești. De aceea, teoria conflictului armat a început să le acorde o atenție specială, care se va concretiza din ce în ce mai mult în elaborarea unor modele de soluționare eficientă, civilă-militară, a problemelor extrem de complicate ale acestor etape.

1. Preconflict, conflict, postconflict

De cele mai multe ori, conflictul armat este identificat cu războiul. Desigur, războiul este un fenomen complex, care presupune o angajare de amploare (politică, economică, socială, informațională, militară și chiar culturală) a entităților aflate în conflict. Cu alte cuvinte, războiul este un conflict de maximă intensitate, care se desfășoară în timp și se constituie într-o modalitate de deblocare a unei situații strategice internaționale (zonale) complicate. În evoluția unui fenomen, conflictul este momentul de maximă intensitate pe scala desfășurării acestuia. La rândul lor, și conflictele sunt de diferite tipuri, în funcție de fenomenul respectiv, de gradul de intensitate al procesului pe care îl însoțesc, de sistemele sau structurile care depășesc etapa de opoziție etc.

În funcție de fenomenul (domeniul) în care au loc, conflictele pot fi: *politice, economice, sociale, informaționale, culturale, financiare, etnice, religioase, militare.*

În funcție de spațiul pe care îl cuprind, ele pot fi: *globale, continentale, zonale (regionale), în zone de falii sau în zone de confluență.*

În funcție de zona în care se desfășoară și de entitățile angajate, conflictele pot fi: *naționale* (în interiorul granițelor unui stat); *frontaliere* (între două state care au aceeași frontieră); *internaționale.*

În funcție de calitatea și caracteristicile entităților angajate, pot fi: *interetnice; religioase; inter sau intracivilizaționale; interinstituționale; intercategorii sociale; profesionale.*

În funcție de intensitate, conflictele pot fi: *de joasă intensitate, de intensitate medie și de mare intensitate.*

Toate aceste categorii de conflicte trec prin următoarele etape: *preconflict; conflict; postconflict.*

Etapa preconflictuală cuprinde, în general, două faze: deosebirea și opoziția. Este adevărat, nu totdeauna acestea fac parte din evoluția fenomenului spre conflict. *Deosebirea* nu duce totdeauna la *opozitie*, iar opoziția nu are ca finalitate totdeauna *conflictul*. Uneori, evoluția fenomenului (procesului, sistemului) se limitează la menținerea unui echilibru dinamic între componentele (părțile) care se deosebesc (unitatea se menține mai ales prin diversitate) sau se opun, fără a se ajunge la conflict, întrucât, se știe, conflictul presupune distrugerea definitivă (sau în anumite proporții) a părților și reconstrucția sistemului sau constituirea unui nou sistem (fenomen, proces). Sistemele omogene (în care părțile nu se deosebesc) tind spre entropie zero, deci, spre dispariție. De unde rezultă că starea normală a fenomenelor de toate tipurile, inclusiv a celor sociale, este *conflictualitatea*. Important este ca ea să fie ținută, în limitele pe care le permit legile naturale și sociale, sub control, pentru a se preveni excesele, desfășurarea haotică și distrugerea sistemelor de valori, care aparțin oamenilor. Fiind un produs al activității umane, este normal ca oamenii să aibă grijă ca valorile create de ei să se constituie într-un patrimoniu al omenirii, să nu fie atinse de crize și conflicte, de tipul proletcultismului, distrugerii bibliotecilor și statuilor. Contrastele și contradicțiile nu vizează sistemele de valori, ci sistemele acționale.

Majoritatea fenomenelor și proceselor, trecând prin fazele de deosebire și de opoziție, evoluează deci spre conflictualitate, iar aceasta duce fie la distrugerea, fie la transformarea și devenirea sistemelor care sunt supuse acestor procese.

În domeniul relațiilor internaționale, problemele sunt și mai complexe, întrucât, în afara legiților care guvernează sistemele, fenomenele și procesele de pe mapamond – deci sistemele dinamice complexe – intervin, adesea, voluntarismul, arbitrarul, scopurile și obiectivele ascunse, extremismul,

intoleranța, subiectivismul. Societatea omenească este caracterizată nu numai de sisteme de valori, ci și de interese. Valorile îi dau stabilitate, forță lăuntrică, resurse pentru devenirea ulterioară, în timp ce interesele constituie imboldul acțiunii. Aceste interese sunt concentrate în politici, iar politicile se află totdeauna în relații complexe de confruntare. Acest lucru rezultă din dialectica intereselor, iar interesele aparțin oamenilor și comunităților umane (politice, etnice, civilizaționale, profesionale etc.). Confruntarea dintre politici este normală. Ea provine din deosebirea care există între interese, deci, între politici, evoluează totdeauna spre opoziție (întrucât politicile sunt dinamice, nu statice) și duce, adesea, la conflict.

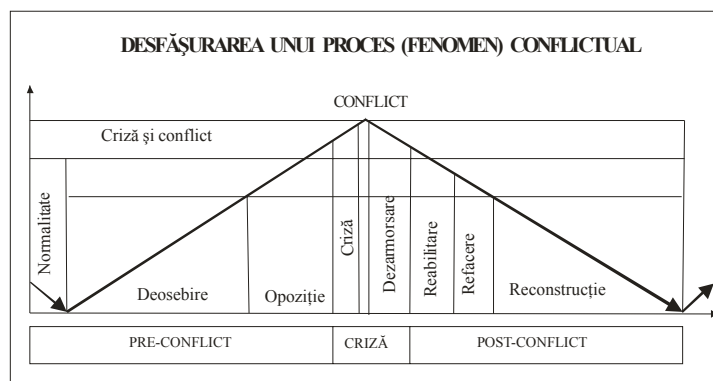
Confruntarea dintre politici constituie motorul dinamicii sociale și economice. Această confruntare (care nu exclude colaborarea, ci, dimpotrivă, o presupune) duce la progres, în timp ce conflictul poate să ducă la război (războiul nefiind altceva decât o continuare a politicii, așa cum scria Clausewitz⁶⁴). În 5.600 de ani de istorie, au avut loc peste 14.520 de războaie, care s-au soldat cu peste 3.640.000.000 de morți și cu pagube de 500 de quintilioane de franci elvețieni⁶⁵. Din cei 5.600 de ani de istorie, doar 292 au fost ani de pace. În acest caz, pacea poate fi înțeleasă, așa cum arată și numele, doar ca încheiere a unui război în vederea obținerii unui răgaz pentru pregătirea altuia. Oricât de dură și de inumană ar părea o astfel de afirmație, ea nu trebuie negată. Niciodată, nici o societate de pe lumea aceasta nu a infirmat-o.

Conflictualitatea este, la rândul ei, o caracteristică flexibilă a societății omenești. Există zone tradițional conflictuale (Balcani, Caucaz, Orientul Apropiat, Asia de Sud-Est, America Latină) și zona în care amploarea conflictelor

⁶⁴ Carl von Clausewitz, **Despre război**, Editura Militară, 1986.

⁶⁵ **România și tratatele internaționale**, Editura Militară, București, 1972, p. XIX.

este, în general, controlată. Zonele tradițional conflictuale au o dezvoltare în valuri, momentele de vârf (conflictuale) alternând cu cele de stabilitate. De aici se desprinde o concluzie foarte interesantă în ceea ce privește gestionarea crizelor și conflictelor: în astfel de zone, după o perioadă mai lungă sau mai scurtă de stabilitate urmează una generatoare de conflict și, ca atare, organizațiile internaționale, organisme și structurile care își asumă responsabilitatea stabilizării acestor zone trebuie să aibă mereu în atenție o anumită periodicitate a situațiilor conflictuale.

2. Fizionomia etapei postconflict

Uneori se crede că lucrul cel mai important într-un conflict armat, indiferent de intensitatea lui, este consumarea ostilităților, adică încheierea conflictului. Când se încheie însă un conflict armat? Când au încetat luptele? Atunci și numai atunci când una dintre părți a capitulat? Când s-a încheiat un armistițiu și s-a semnat un tratat de pace? Dar tratate de pace, practic, nu mai există, întrucât războiul de agresiune a fost scos în afara legii și, ca atare, nu există declarații de război.

Răspunsurile la aceste întrebări par simple. În realitate, ele sunt foarte complicate.

După încheierea Războiului Rece (un război care s-a limitat doar la etapele de opoziție ireconciliantă a părților, de situație conflictuală continuă și, adesea, de criză, fără a se atinge vreodată maximum de intensitate, adică nivelul luptei armate), bipolaritatea s-a spart și au reapărut zeci de situații de criză, generate de numeroasele acumulări de tensiuni, care au declanșat conflicte armate.

S-au ivit, deci, două tipuri de situații (etape) post-conflictuale: *etapa post-Război Rece*, care are implicații globale, și *etapele postconflict* ale numeroaselor confruntări violente și războaie din aproape toate regiunile lumii (Europa, Africa, Asia, Asia de Sud-Est, America Latină), cu implicații zonale și internaționale deosebite. Există anumite caracteristici generale ale etapelor postconflict, dar și numeroase particularități, în funcție de zona geografică, de specificul conflictelor încheiate, de interesele părților care s-au aflat în conflict, de fizionomia lor, de efectele conflictelor respective asupra relațiilor zonale și internaționale, de poziția marilor puteri, a organizațiilor și organismelor internaționale și de noile vulnerabilități, pericole și amenințări care sunt sau pot fi asociate acestora.

2.1. Etapa post-Război Rece

Războiul Rece s-a purtat între doctrina țărilor occidentale democratice și cea comunistă, având ca beligeranți Organizația Tratatului Nord-Atlantic, a cărei forță militară de șoc era reprezentată îndeosebi de Statele Unite și a cărei rațiune era dată de valorile democrației occidentale, și Tratatul de la Varșovia, în centrul căruia se afla Uniunea Sovietică. Adevărata confruntare se ducea însă între cele două superputeri nucleare, care s-au mulțumit cu un echilibru strategic destul de rigid, bazat o descurajare reciprocă, dată îndeosebi de

potențialul strategic nuclear al fiecăreia. În acest război, Statele Unite au aplicat îndeosebi o strategie de îndiguire a Uniunii Sovietice, punând în practică teoria *rimland*-ului a geopoliticianului Nicolas Spykman.

Războiul Rece s-a încheiat prin colapsul comunismului și autodizolvarea Tratatului de la Varșovia. Deși democrația își reintră încet, încet în drepturi și în spațiile dominate, în timpul Războiului Rece de regimurile totalitare comuniste, acest război nu are, practic, câștigători, ci doar efecte. Etapa post-Război Rece se caracterizează prin:

- crearea unei stări de haos, înțeleasă ca o etapă necesară de trecere de la o ordine, fundamentată pe bipolaritate, echilibru strategic la limită (dat de descurajarea nucleară reciprocă), la o nouă ordine, care se dorește a fi multipolară⁶⁶;

- distrugerea, prin implozie revoluționară, a regimurilor politice totalitare comuniste și reinstaurarea, în țările foste comuniste, inclusiv în Federația Rusă, a unor regimuri politice democratice;

- unificarea Germaniei;

- dezmembrarea Uniunii Sovietice și recăpătarea independenței și suveranității naționale de către statele care au făcut parte din aceasta;

- redesenarea hărții Eurasiei prin apariția unor noi state, care nu au existat la încheierea celui de-al doilea război mondial (Ucraina, Republica Moldova, Cehia, Slovacia etc.);

⁶⁶ Huntington arată că *multipolaritatea* este precedată de două alte faze – *unipolaritatea* și *unimultipolaritatea* –, în care Statele Unite ale Americii au un rol foarte important și o mare responsabilitate, întrucât, datorită potențialului de care dispun, sunt nevoite să gestioneze noua situație, să prevină sau să contribuie la rezolvarea conflictelor specifice și să asigure condiții pentru un nou echilibru strategic bazat pe *multipolaritate* (Samuel P. Huntington, *Superputerea solitară*, în Foreign Affairs/ New York Times Syndicate, 1999).

- destrămarea, prin război, a Iugoslaviei, constituirea a cinci state (Serbia și Muntenegru, Croația, Slovenia, Bosnia și Hertșegovina, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei);

- lărgirea NATO cu 10 state (Polonia, Cehia, Ungaria, România, Bulgaria, Slovenia, Slovacia, Lituania, Letonie, Estonia) și transformarea complexă a Alianței dintr-o forță militară opusă Tratatului de la Varșovia, într-o alianță politico-militară, capabilă să participe la gestionarea crizelor și conflictelor, să asigure pacea și stabilitatea arealului său și să descurajeze războaiele și conflictele armate;

- extinderea Uniunii Europene;

- realizarea unor parteneriate strategice între marile entități de care depinde siguranța și stabilitatea situației internaționale;

- proliferarea terorismului și amenințărilor asimetrice și declanșarea războiului antiterorist.

Acestea sunt doar câteva dintre marile mutații strategice produse de încheierea Războiului Rece. Ele au necesitat o serie de acțiuni de mare amploare, desfășurate atât de marile puteri și de toate statele implicate în acest proces complex, cât și de organizațiile și organismele internaționale, care nu au reușit totdeauna să țină pasul cu marile provocări de la granița dintre cele două milenii și să ofere soluții viabile și imediate.

Această etapă se continuă. Obiectivul ei final este acela de a coaliza întreaga lume împotriva terorismului și amenințărilor asimetrice, a ameliora starea de conflictualitate, a preveni conflictele armate sângeroase și a asigura condiții pentru a face față marilor provocări de mai târziu, atât celor care vor veni din interiorul comunităților omenești, cât și celor care vor veni din alte părți (distrugerea mediului, spațiul geofizic, spațiul extraterestru etc.).

2.2. Etapa postconflict

Această etapă – din punct de vedere teoretic, aceeași pentru toată lumea – are, din punct de vedere practic, numeroase particularități, în funcție de condițiile concrete în care au evoluat sistemele sau procesele spre conflict, de intensitatea conflictului armat, de distrugerile provocate, de atitudinea părților, a marilor puteri și a comunității internaționale.

O astfel de etapă cuprinde:

- faza de dezamorsare a conflictului (după ce acesta a atins intensitatea maximă);
- faza de reabilitare a părților aflate în conflict (faza negocierilor și tratativelor);
- faza de refacere a infrastructurilor și structurilor strict necesare continuării supraviețuirii și începutului normalizării situației;
- faza de stabilizare;
- faza de reconstrucție și revenire la normalitate.

Fiecare dintre acestea are o desfășurare specifică, în funcție de condițiile concrete și de interesele tuturor actorilor implicați. Ele au o durată mai mare sau mai scurtă și pot duce la normalitate sau, uneori, la reluarea ostilităților (Somalia, Angola, Congo, Cecenia, Caucaz etc.).

Faza de dezamorsare a conflictului este cea mai importantă în ordinea rezolvării problemelor care au generat confruntarea armată. Ea presupune:

- voința părților de a înceta ostilitățile;
- interesul marilor puteri și al țărilor din zonă de a se pune capăt confruntărilor armate;
- voința comunității internaționale de a se implica în acest proces și de a negocia și, la nevoie, a impune încetarea ostilităților;

- existența mijloacelor care să permită oprirea conflictului;

- existența unor structuri (instituții) specializate care să intervină în acest proces.

Acțiunile care se desfășoară în această fază sunt felurite și presupun:

- negocierea;
- intermedierea;
- impunerea;
- interpunerea;
- embargoul economic;
- blocada navală;
- interdicția aeriană;
- intervenția nemijlocită.

Toate aceste procedee au fost folosite pentru dezamorsarea conflictelor existente sau emergente în ultimul deceniu și jumătate. Acțiunile respective se desfășoară pe toate căile posibile: politice, diplomatice, economice, culturale, militare etc. În funcție de specificul conflictului armat, de părțile angajate, de pericolele și amenințările asociate acestuia, acțiunile pentru dezamorsarea lui sunt flexibile și presupun o bună colaborare între toate forțele care participă: organisme internaționale (mai ales ONU și Consiliul său de Securitate, OSCE, care guvernează aceste acțiuni și emit rezoluțiile necesare), organizații regionale, mari puteri, guverne și organizații neguvernamentale, țări vecine, forțe de menținere sau de impunere a păcii etc. Ultima dintre opțiuni, care se adoptă atunci și numai atunci când toate celelalte acțiuni au eșuat, este intervenția militară. Acțiunile NATO din Kosovo și, ulterior, asupra Iugoslaviei reprezintă un exemplu în acest sens.

Faza de reabilitare a părților aflate în conflict este, de obicei, o fază a negocierilor și tratativelor. În timp ce structurile militare internaționale au efectuat separarea forțelor și se interpun, reprezentanți ai organismelor internaționale

desfășoară o vie activitate de ameliorare a tensiunilor dintre părți, de rezolvare a diferendelor care nu au fost soluționate prin conflict sau care au apărut în urma opririi conflictului. Este o activitate grea și laborioasă care se desfășoară pe toată perioada postconflict, de la oprirea ostilităților, până la instalarea normalității. Ea se derulează însă cu maximă intensitate, imediat după dezamorsarea conflictului, și are ca obiectiv dezarmarea părților și integrarea foștilor combatanți în viața obișnuită (Angola – tabere de încartiruire, depozite de armament). De asemenea, în această etapă, se vizează asigurarea condițiilor necesare pentru refacerea infrastructurilor, stabilizarea situației și trecerea la reconstrucție. Fără reabilitarea (reconcilierea) părților aflate în conflict, acest lucru nu este posibil. Experiența din Angola, din Somalia și din numeroase alte zone conflictuale demonstrează cu prisosință acest adevăr. Actorii principali, în această etapă, sunt organismele internaționale și forțele de menținere a păcii. Acțiunile respective sunt cuprinse în ceea ce numim *operații de restabilire a păcii*, care, ulterior, se transformă în *operații de stabilitate, operații de sprijin și operații de menținere a păcii*.

Comunitatea internațională și-a făcut o datorie de onoare din a interveni, prin toate mijloacele, pentru a opri conflictele distrugătoare de valori și de civilizații și a-i ajuta pe cei implicați să găsească o altă soluție. Acesta este unul dintre cele mai mari succese ale rațiunii umane înregistrat în ultimii ani.

Faza de refacere a infrastructurilor și structurilor strict necesare continuării supraviețuirii și începutului normalizării situației se desfășoară chiar din primele zile în care s-a reușit oprirea ostilităților. Este una dintre primele componente economice, politice și sociale ale acestui proces. Ea se desfășoară sub protecția forței de stabilizare și cuprinde acțiuni de restabilire a comunicațiilor, de reparare a infrastructurilor

distruse sau afectate de război, de repunere în funcțiune a structurilor sociale, politice, de învățământ și cultură.

Faza de stabilizare este dependentă de fazele anterioare și presupune dezamorsarea tuturor ostilităților, combaterea terorismului și a traficantilor, desfășurarea alegerilor democratice, transferul de putere către autoritatea locală și sprijinirea țării (țărilor) respective în începerea și desfășurarea reconstrucției. Acțiunile din această etapă se grupează în ceea ce numim operații de stabilizare. Rolul militarilor, în această fază, este de a asigura condiții pentru ca structurile statului să intre în funcțiune, să se constituie forțe armate proprii și să fie estompate toate rivalitățile.

Faza de reconstrucție și revenire la normalitate este un corolar al celorlalte. Aici sunt implicate îndeosebi mijloace politice, economice, informaționale, sociale și culturale. Se construiesc obiective noi, se elaborează strategii economice și sociale, se revine la normalitate, atât în ceea ce privește viața internă, cât și în relațiile internaționale. Forțele armate participante, atât cele internaționale, cât și cele nou create sunt implicate în ceea ce numim *operații de menținere a păcii*. Aceste operații se încheie în momentul când în zona respectivă s-a revenit la normalitate și există toate garanțiile că nu mai pot fi create condiții, cel puțin pe termen mediu, pentru reizbucnirea conflictului armat. Conflictele cu implicații globale și cele regionale se află însă într-o strânsă dependență. Spre exemplu, „*Marea Mediterană este, în mod tradițional, un spațiu de confruntări regionale mai mult sau mai puțin intense, aceste conflicte regionale mascând, de fapt, jocuri și raporturi de forțe de valoare globală*”⁶⁷. Urmările acestor conflicte, indiferent unde s-ar derula ele, sunt, adesea, imprevizibile și, din această cauză, greu de soluționat. Cu toate măsurile luate,

⁶⁷ www.ac-paris.fr/IMG/html/mediterranee.html, *Conflicts et rapports de force en Méditerranée*, Capitaine de Vaisseau COUSTILLIERE.

teoria și, mai ales, fizionomia reală a conflictelor rămâne una dintre marile provocări ale începutului de secol.

3. Acțiuni militare postconflict

3.1. Determinări politico-strategice

Acțiunile militare postconflict se înscriu în ansamblul acțiunilor care se desfășoară într-un teatru de operații în vederea dezamorsării violențelor armate și asigurării condițiilor necesare pentru revenirea la normalitate.

Literatura de specialitate prezintă acțiunile militare post-conflict, desfășurate în ultima perioadă de timp, ca o urmare firească a activităților anterioare. Deși utilizează în plan operativ și tactic aceleași categorii de personal și aproape aceleași instrumente, ele se deosebesc esențial, în plan strategic, prin scopuri, obiective politice și militare, prin moduri specifice de planificare, desfășurare și susținere. Eficiența acțiunilor statelor, grupărilor de state, organizațiilor și organismelor internaționale care participă la gestionarea unui conflict este cu atât mai mare, cu cât, în politica adoptată, se consideră că *„prevenirea conflictelor trebuie să înceapă ca o parte a reconstrucției postconflict”*⁶⁸.

Aceasta impune ca, în strategia de abordare a soluționării unui conflict existent sau emergent, să fie prevăzute și suficiente resurse umane și materiale pentru reconstrucția post-conflict a zonei afectate de acțiunile militare.

Statele din spațiul euro-atlantic și instituțiile NATO și UE, în complementaritatea programelor ONU, au responsabilități politice speciale în implementarea reabilitării

⁶⁸ Keith KRAUSSE, *Conflict Prevention*, în *International Security: Challenges and Prospects*, Editura Swiss Federal Department of Foreign Affairs, Berna, 2003, p. 20.

postconflictuale a statelor care au trecut prin conflagrații mai mult sau mai puțin devastatoare.

În 1998, secretarul general al ONU prezenta necesitatea continuării activităților peace-keep-erilor după încetarea conflictelor⁶⁹.

Consolidarea păcii, în urma unei confruntări, solicită mai mult decât acțiuni diplomatice și militare exclusive. Eforturile de reconstrucție trebuie să cuprindă, în general, următoarele obiective: crearea și întărirea instituțiilor naționale, monitorizarea alegerilor, promovarea drepturilor omului, elaborarea de programe de reintegrare și reabilitare și crearea de condiții pentru reluarea dezvoltării.

Construcția păcii va necesita, în primul rând, îmbunătățirea sau reorientarea activităților militare și civile în direcția reducerii riscului de reluare a conflictului. În acest mod, se contribuie la crearea condițiilor propice pentru restabilizare, reconciliere și reconstrucție.

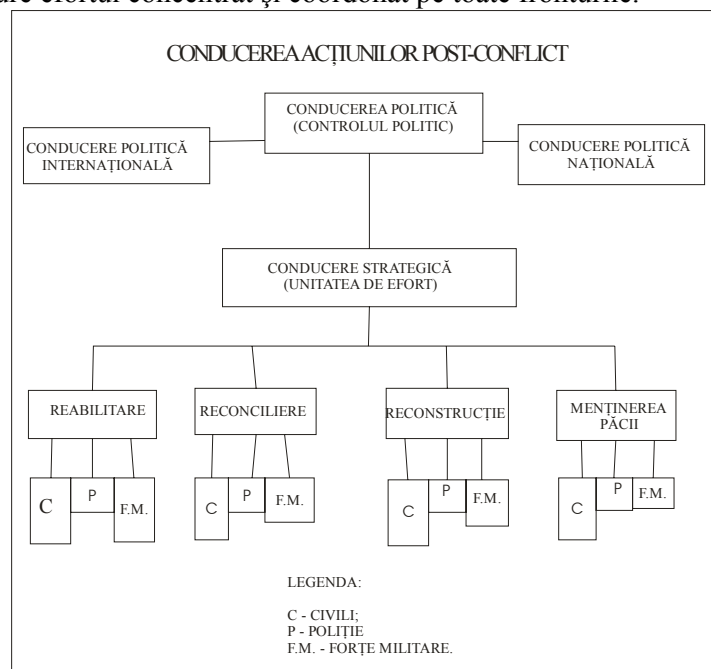
În societățile postconflictuale, reconcilierea trebuie încurajată, respectul față de drepturile omului se cere demonstrat, participarea la noua viață politică – stimulată și unitatea națională – promovată.

Totodată, este necesar un proces progresiv și sigur de repatriere a refugiaților, odată cu readucerea la proprietățile lor a persoanelor transmutate și deportate. O importanță deosebită, în acest proces complicat, o are promovarea unui program de reintegrare în societate a foștilor combatanți.

Armamentul ușor trebuie adunat de la populație și depozitat în locuri sigure. Minele se vor deplanta, aduna și distruge, iar tehnica grea de luptă se va retrage în cazărmi bine păzite.

⁶⁹ Koffi ANNAN, Un Documents/1998/Un Secretary General, *The Causes of Conflict and Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa*.

Concomitent, vor trebui atrase resurse interne și internaționale pentru reluarea vieții economice și ștergerea urmelor conflictului, atât din punct de vedere fizic, cât și psihic. Fiecare dintre aceste acțiuni poate fi corelaționată cu altele care să asigure efortul concentrat și coordonat pe toate fronturile.

Specialiștii consideră că activitatea postconflictuală trebuie declanșată, în primul rând, în sectoarele: securitate, justiție și dezvoltare economică.⁷⁰

Intervenția internațională în zonele postconflictuale este necesară pentru a ajunge în timp scurt la stabilitate și pentru a

⁷⁰ Ministry of Foreign Affairs Canada, *Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, International Development Research Centre, 2004, p. 42.

se preveni declanșarea altui conflict, pe fondul labilității perioadei de tranziție de la starea de război la cea de pace.

Literatura de specialitate, în urma experienței acumulate în ultimii ani, prezintă diferiți parametri pe care îi recomandă drept piloni ai strategiei de rehabilitare postconflictuală⁷¹. Printre aceștia, putem enumera: corelarea percepției amenințării și a reacției, adaptarea unui model optim de rehabilitare post-conflictuală și creșterea solidarității statelor participante la proces.

3.2. Corelarea percepției amenințării și a reacției

Criza din Kosovo a determinat reacția imediată și necondiționată a statelor vest-europene care se vedeau amenințate de o sursă majoră de instabilitate în apropierea hotarelor UE. Percepția unitară a amenințării occidentalilor a determinat apariția unei politici unitare de urmărire și gestionare a conflictului kosovar, din care nu a lipsit susținerea la unison a acțiunilor NATO. Aceasta a compensat timiditatea și slăbiciunea cu care a acționat Consiliul de Securitate al ONU, din care făceau parte, în calitate de membri și membri permanenți, state care au sprijinit acțiunile Alianței Nord-Atlantice.

În conflictul din Irak, nu a mai fost însă resimțită aceeași dorință de implicare. Intervenția coaliției anti-Saddam nu numai că nu a fost sprijinită de ONU, dar a fost și boicotată de unii membri ai Consiliului de Securitate.

În războiul împotriva terorismului, în timp ce SUA și statele participante la coaliție percepeau politica lui Saddam ca o amenințare directă la adresa securității lor, unele țări

⁷¹ Cf. Plamen PENTEV, *Euro-Atlantic Solidarity an Post-Conflict Rehabilitation: Adjusting the Strategic Approaches*, în NATO and EU Approaches to Crisis Management in the Face of Current Security Challenges, Krakovia, 2004, pp. 70-71.

comunitare nu se simțeau amenințate de Bagdad, cel puțin pe termen scurt și mediu.

Această situație a continuat și după încetarea confruntării militare. Divergențele au slăbit, într-un fel, legăturile dintre Europa și America de Nord, repercutându-se asupra eficienței acțiunilor participanților la reconstrucția Irakului.

Desincronizările în percepția amenințării pot avea consecințe grave asupra stabilității globale și securității internaționale⁷². Pe bună dreptate, un cunoscut analist al problemelor de securitate afirma: „*dacă SUA vor avea succes (în reconstrucția Irakului – n.n.), credibilitatea Americii și, în general, a Occidentului se va întări deosebit de mult în mințile inamicilor acestora. Dacă SUA va eșua, atunci cei care au ucis mii de europeni și americani la 11 septembrie vor fi în mod tragic proslăviți*”⁷³. Din această perspectivă, sincronizarea percepțiilor la amenințări sesizate de pe cele două maluri ale Atlanticului trebuie să devină o parte integrantă a procesului de elaborare a deciziilor membrilor NATO și UE, precum și ale statelor partenere.

3.3. Adaptarea unui model optim de reabilitare postconflictuală

Stabilizarea situației și prevenirea reluării ostilităților în statele care au trecut printr-o conflagrație sunt considerate obiective principale ale strategiei postconflictuale. Stabilirea celor mai bune soluții pentru reconstrucție nu presupune folosirea întregii game de acțiuni de reabilitare cunoscute.

⁷² Cf. CSSAS, **Amenințări la adresa securității**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.

⁷³ Julian LINDLEY-FRENCH, *Europe Needs the U.S. to Succeed in Iraq*, in Wall Street Journal Europe, 21 august 2003.

Comunitatea internațională nu își găsește întotdeauna cadența și unisonul de a se implica efectiv și eficient în gestionarea arealelor care îi solicită, explicit sau nu, asistența. Bosnia este unul din puținele cazuri în care aceasta a oferit, unui stat devastat de război, un model de reabilitare post-conflictuală, susținut din plin de resurse multiple și substanțiale. Irakul se află la polul opus. Statul se reabilitează destul de greu, iar reconstrucția efectivă întârzie să apară, fie ca reflex al neimplicării militare, fie, pur și simplu, al unor orgolii interne și externe mai greu de depășit.

Deși sunt situate pe continente diferite, Somalia, Angola, Afghanistanul și Irakul trec prin procese post-conflictuale asemănătoare:

- încă nu au găsit o soluție propice de asamblare a unei conduceri politico-strategice în care civilii și militarii să-și armonizeze deciziile;

- controlul civil asupra militarilor, și în special asupra foștilor combatanți, lipsește cu desăvârșire. Situația poate degenera oricând într-un război fratricid;

- echipele de monitorizare și reconstrucție nu au dat rezultatele scontate, datorită precarității securității lor individuale;

- fondurile pentru reconstrucție sunt insuficiente, iar faptul că acestea se află la dispoziția diferitelor organisme și ONG-uri disipează și diminuează resursele;

- participarea militarilor la acțiunile post-conflictuale nu este sincronizată cu organele locale, ONG-uri și agenții și nu funcționează potrivit principiilor operațiilor tip „Joint”.

După încetarea conflictului, strategia de reajustare funcțională a statului nu trebuie să-și propună obiective maximale de reabilitare a societății și în nici un caz în timp scurt⁷⁴. Elaborarea unor strategii realiste și flexibile cu

⁷⁴ Marina OTTAWAY, *Promoting Democracy After Conflict: The Difficult Choices*, în International Studies Perspectives nr. 4/2003, p. 316.

specificitate locală trebuie să primeze ambițiilor și dorințelor unor actori internaționali, statali sau nu, care, cu toții, se consideră factori esențiali ai reconstrucției fostului teatru de război.

Principalele cerințe ale acțiunii de reabilitare de la care nu este bine să se facă rabat sunt: nici un compromis la drepturile fundamentale ale omului; mobilizarea generală a populației pentru înlăturarea urmărilor conflictului; asumarea de către liderii locali a responsabilității acțiunilor naționale și menținerea cooperării cu forțele internaționale.

Implicarea statelor în acest proces trebuie să se realizeze în strânsă cooperare, pentru a nu risipi forțe, fonduri, influențe și timp. Deciziile și acțiunile contradictorii sau divergente nu fac decât să îngreuneze un proces și așa destul de anevoios și sincopatic.

3.4. Creșterea solidarității statelor participante

Analiza complexității obiectivelor reabilitării, reconcilierii și reconstrucției postconflict, în etapa actuală și în perspectivă, impune regândirea ansamblului relațiilor dintre state și grupări de state ce dau substanță solidarității actorilor internaționali participanți la reconstrucția unor țări care le solicită sprijinul.

Pentru aceasta este necesară o mai bună cooperare și coordonare a acțiunilor între cele două maluri ale Atlanticului, care nu exclud opiniile proprii și diviziunea muncii.

Comunitatea valorilor împărtășite de statele NATO și UE, precum și de partenerii acestora dă vigoare cooperării în acțiunile desfășurate în comun. Nimeni nu se așteaptă la percepții și reacții calchiate ale tuturor statelor, ci la o apropiere a acestora și la o atitudine deschisă cooperării și solidarității, nădăjduim cu toții. În caz contrar, riscurile, pericolele și amenințările secolului al XXI-lea, lăsate la voia întâmplării, se

vor transforma, în cel mai scurt timp, în acțiuni deschise împotriva stabilității și securității planetei.

Dialogul deschis și continuu între actorii internaționali va oferi, în primul rând, garanția realizării securității tuturor, fără de care progresul și bunăstarea locuitorilor planetei nu sunt posibile și, în al doilea rând, va putea pune la dispoziție suficiente resurse pentru stingerea la timp a focarelor de conflict.

Implicarea ONU în acțiunile postconflict, probabil, va fi din ce în ce mai substanțială. Totuși, eoul eforturilor ONU rămâne slab, dacă Organizația nu își va moderniza strategia de acțiune în astfel de situații și dacă nu va reuși să atragă și să stimuleze solidaritatea statelor lumii, în general, și a celor situate pe cele două maluri ale Atlanticului, în special.

3.5. Tipuri de operații și acțiuni militare postconflict

Perioada de după conflict este la fel de complexă și de gravă ca cea care a precedat conflictul. Criza încă nu s-a încheiat, iar confruntarea armată a creat numeroase probleme care nu erau înainte de conflict: pierderi de vieți omenești, invalidități, probleme sociale și psihologice grave, refugiați, distrugerii la nivelul infrastructurilor, situații tensionate, noi posibile focare de crize și conflicte etc.

Experiența internațională arată că, aproape după fiecare confruntare armată, s-au deschis sau redeschis focare de conflict la fel de grave sau chiar mai grave. În ultimele decenii, astfel de conflicte au fost urmate de o recrudescență a terorismului și amenințărilor asimetrice, care necesită strategii de combatere adecvate și, corespunzător, operații postconflict (uneori, de lungă durată), care se definesc printr-o largă colaborare a statelor, agențiilor guvernamentale, organizațiilor neguvernamentale, organizațiilor internaționale și printr-un efort deosebit.

NATO acordă o atenție cu totul specială gestionării crizelor și conflictelor, adaptându-și structurile, funcțiunile, întreaga filozofie și viitoarea fizionomie la provocările secolului al XX-lea. În comunicatul final al summit-ului de la Istanbul se afirmă că s-a continuat să se pună în operă transformarea Alianței și să se definească orientările, cu scopul de a adapta structurile, procedurile și capacitățile NATO la provocările secolului al XXI-lea. Alianța își asumă o întreagă gamă de misiuni, promovând stabilitatea acolo unde este necesar pentru a-și apăra securitatea și valorile⁷⁵.

3.5.1. Operații de restabilire a păcii

Restabilirea păcii (peace-making) „se referă la utilizarea mijloacelor diplomatice pentru a convinge părțile aflate în conflict să înceteze ostilitățile și să negocieze o rezolvare pașnică a conflictului lor. Ca și în cazul acțiunii preventive, Națiunile Unite pot juca un rol numai dacă părțile aflate în conflict sunt de acord s-o facă. Restabilirea păcii exclude astfel utilizarea forței împotriva uneia dintre părți pentru a impune încheierea ostilităților”⁷⁶.

Acțiunile (operațiile) de restabilire a păcii fac parte din ansamblul operațiilor postconflict și anume din *operațiile de stabilitate și de sprijin*. Aceste operații sunt „*integrate în planurile de operații strategice și politice ale statului român sau ale statului pe teritoriul căruia se desfășoară*”⁷⁷.

Ele sunt nonlineare și, adesea, izolate, iar structura de forțe care participă la astfel de operații are un caracter eterogen (unități militare aparținând mai multor națiuni, poliție,

⁷⁵ <http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096f.htm>, *Communiqué du Sommet d'Istanbul*, publicat de ședii de state și de guverne participanți la reuniunea Consiliului Atlanticului de Nord, ținută la Istanbul la 28 iunie 2004.

⁷⁶ *Controlul parlamentar al sectorului de securitate. Principii, mecanisme și practici*. Ghid practic pentru parlamentari, nr. 5 – 2003, p. 120.

⁷⁷ **Doctrina Operațiilor Forțelor Terestre**, București, 2004, p. 170.

pompieri, organizații civile naționale și internaționale, agenții guvernamentale etc.). O astfel de structură trebuie alcătuită în așa fel încât să nu afecteze concentrarea eforturilor pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite. Aceste operații se desfășoară potrivit unor principii specifice (unitatea de efort, siguranța, restricționarea, claritatea obiectivului și a scopului, legitimitatea, perseverența, utilizarea proporțională a forței, prevenirea escaladării, diversitatea și complementaritatea acțiunilor, flexibilitatea, nonprovocarea, transferul de putere și de autoritate către structurile civile). Ele au două componente esențiale, care, în anumite împrejurări, atunci când se acționează defazat, pot fi două tipuri de operații distincte: *operații de stabilitate și operații de sprijin*. De regulă, însă, ele se interpătrund și se prezintă ca un întreg. Nu există stabilitate fără sprijin, iar sprijinul real și eficient nu poate fi acordat decât în condiții de stabilitate.

3.5.2. Operații de menținere a păcii

Menținerea păcii (peace-keeping) „s-a dezvoltat inițial ca o modalitate de gestionare a conflictelor dintre state prin desfășurarea în zonă de personal militar din mai multe țări, sub comanda ONU, pentru menținerea sub control și soluționarea conflictului armat. Astăzi, menținerea păcii se aplică din ce în ce mai mult în situații de conflicte în interiorul statelor și de războaie civile. Sarcinile încredințate forțelor ONU de menținere a păcii – personal militar, poliție civilă și o serie de alți civili – merg de la interpunerea pașnică între beligeranți până la restabilirea conlucrării pașnice”⁷⁸.

Aceste operații sunt cele mai dezvoltate și cele mai complexe. Forțele participante (civile și militare, internaționale și ale țării-gazdă) au menirea să descurajeze și să dezamorseze focarele de tensiune și, în cazul nostru (al operațiilor post-

⁷⁸ *Controlul parlamentar al sectorului de securitate. Principii, mecanisme și practici*. Ghid practic pentru parlamentari, nr. 5 – 2003, p. 121.

conflict), să prevină reizbucnirea confruntărilor armate. Există o foarte bogată experiență în acest sens. Deși o parte dintre aceste operații se desfășoară după ce ostilitățile au încetat sau sunt pe cale de a înceta, ele au și o foarte pronunțată funcție preventivă.

De aceea, se poate spune că ele vizează: descurajarea războiului, rezolvarea conflictului, promovarea păcii și, mai ales, sprijinirea autorităților civile⁷⁹ pentru lichidarea urmărilor confruntărilor armate și crearea condițiilor pentru trecerea la normalitate.

3.5.3. Operații de impunere a păcii

Impunerea păcii (peace-enforcement). Nu totdeauna părțile aflate în conflict sunt dispuse să negocieze. Așa cum s-a întâmplat în criza iugoslavă, mai ales în războiul din Bosnia-Herțegovina, în pofida tuturor avertismentelor și încercării comunității internaționale de a negocia oprirea războiului, ostilitățile au fost continuate. Și atunci Consiliul de Securitate al ONU a fost nevoit să impună, în 1995, o intervenție în forță pentru oprirea ostilităților. În acest caz, Consiliul de Securitate al ONU a conferit statelor membre autoritatea de a lua toate măsurile necesare pentru realizarea unui obiectiv stabilit, chiar și fără consimțământul părților. Astfel de acțiuni s-au mai desfășurat în: Somalia, Ruanda, Haiti, Albania și Timorul de Est. Aceste operații nu sunt, totuși, sub controlul ONU. Ele sunt conduse de o țară sau un grup de țări, de o alianță sau o coaliție. Ele sunt foarte importante, întrucât conflictul, în loc de a fi oprit, poate fi escaladat. Operațiile de impunere a păcii presupun, deci, folosirea forței. Bombardarea Iugoslaviei, fără mandat ONU, în 1999, constituie un astfel de exemplu. Deși nu toate statele au fost de acord cu o astfel de intervenție, soluția s-a dovedit a fi bună, întrucât au fost oprite ostilitățile și s-a

⁷⁹ General-locotenent Eugen BĂDĂLAN, colonel Teodor FRUNZETI, **Acțiunile militare altele decât războiul**, Editura Militară, 2001, p. 10.

trecut la desfășurarea unor acțiuni postconflict eficiente. S-au creat astfel condiții ca, pe termen mediu (10-20 de ani), această zonă, tradițional conflictuală, care este o zonă de falie strategică între religii și civilizații, să fie stabilizată.

3.5.4. Operații de consolidare a păcii

Consolidarea păcii (peace-building) „cuprinde activități menite să ajute națiunile să cultive pacea după un conflict. În cazul acestui tip de operații, mandatul este foarte larg datorită sarcinilor de construcție și reconstrucție a unui stat⁸⁰. Operațiile de consolidare a păcii sunt operații în care componentele militare și civile colaborează în virtutea aceluiași concept ce ține de reducerea vulnerabilităților noilor structuri politice, economice, sociale și militare și de contracararea amenințărilor asimetrice. Societățile care au suferit conflicte armate sunt foarte sensibile și vulnerabile pe termen lung. De aceea, este necesar să intervină în acest proces nu numai organizații de securitate, ci și structuri politice și juridice, agenții guvernamentale, organizații neguvernamentale, programe de dezvoltare și de asistență, de genul Pactului de stabilitate din Sud-Estul Europei, acorduri bilaterale și multilaterale, structuri de securitate regionale. Coordonarea acestor operații este foarte dificilă, datorită diversității structurilor participante, forțelor și mijloacelor implicate, intereselor care proliferază în astfel de zone, fragilității și vulnerabilității țării sau țărilor afectate.

3.5.5. Alte acțiuni specifice perioadei postconflict

3.3.5.1. Acțiuni umanitare

Misiunile umanitare au ca obiectiv acordarea ajutorului umanitar în caz de războaie civile, foamete și dezastre naturale

⁸⁰ *Controlul parlamentar al sectorului de securitate. Principii, mecanisme și practici*. Ghid practic pentru parlamentari, nr. 5 – 2003, p. 121.

– inundații, secete, furtuni și cutremure. Mulți participanți – guverne, organizații neguvernamentale, agenții ale Națiunilor Unite – „caută să răspundă simultan acestui complex de urgență, în care este necesar uneori sprijinul logistic al forțelor armate, ca singura modalitate de aplicare și asigurare a programelor de asistență”⁸¹. Acțiunile umanitare nu reprezintă o etapă distinctă. Ele însoțesc toate operațiile postconflict, de la cele de restabilire a păcii la cele de stabilitate și de menținere a păcii. Atât Alianța Nord-Atlantică, prin conceptul strategic adoptat la summit-ul de la Roma, din 1991, cât și Uniunea Europeană, prin misiunile tip Petersberg, acordă o atenție cu totul deosebită acțiunilor și misiunilor umanitare. Astfel de acțiuni s-au desfășurat pentru ajutorarea a două milioane de refugiați din Kosovo, Ruanda, Congo, Somalia, ca și în urma cutremurelor devastatoare din Turcia, atacurilor teroriste din Madrid și altor situații extrem de grave.

3.5.5.2. Acțiuni de salvare-evacuare

Acțiunile de salvare-evacuare sunt specifice situațiilor complexe cauzate de calamități și dezastre – cutremure, inundații, furtuni, căderi masive de zăpadă și avalanșe, catastrofe ecologice, accidente industriale grave etc. – și se desfășoară de către forțe specializate, îndeosebi de cele ale protecției civile, la care participă însă, efectiv sau doar cu sprijin logistic, și forțe armate. Compunerea acestor forțe este eterogenă, iar conducerea se exercită de către ONU prin mecanismele sale. La astfel de acțiuni participă și numeroase guverne și organizații neguvernamentale, ca expresie a solidarității umane.

4. Încheiere

Acțiunile militare postconflict fac parte din strategia de gestionare a crizelor și conflictelor de către comunitatea internațională prin organizațiile și organismele sale. Ele își propun să oprească la timp confruntările armate violente, să aducă părțile implicate la masa tratatelor, să asigure condiții pentru reabilitarea și refacerea structurilor vitale (politice, economice și sociale) ale zonei (zonelor) afectate, a infrastructurilor și mediului, să participe la reconcilierea părților și la reconstrucția economică, să-i ajute pe cei implicați să intre în normalitate și să mențină pacea și securitatea. Aceste acțiuni fac parte din marile îndatoriri ale comunității internaționale față de soarta fiecărei entități politice, economice, sociale și culturale, a statelor și a fiecărui om în parte. De aceea, ele sunt tratate cu responsabilitate și se bucură de o participare din ce în ce mai substanțială. Acum, în epoca trecerii de la societatea de tip industrial și postindustrial la societatea de tip informațional, când economia, informația și viața politică și socială se globalizează tot mai mult, este absolut necesar ca noile vulnerabilități, pericolele și amenințările, îndeosebi asimetrice, cu care se confruntă planeta să fie tratate cu prioritate, într-o manieră cooperativă și participativă, întrucât orice factor de instabilitate și de criză, orice conflict armat violent și orice problemă rămasă nerezolvată pot crea mari dificultăți pentru toată lumea. Dar, pentru a ne implica în numeroasele și dificilele acțiuni militare postconflict, trebuie să cunoaștem foarte bine filozofia, factologia și fizionomia problemelor, vulnerabilităților și provocărilor postconflictuale.

⁸¹ Ibidem, p. 121.

5. Concluzii și propuneri

1. Conflictelor armate violente sunt numeroase, surprinzătoare și au urmări foarte grave. De regulă, ele se produc fie în interiorul unui stat, între diferitele grupări politice, etnice și sociale, fie la granița dintre două state. În ultimii ani, au proliferat însă și alte tipuri de conflicte armate, greu de gestionat, de controlat și de combătut, cum sunt cele produse de terorism. Situația este foarte complexă, practic, fiecare continent cunoscând numeroase și diversificate tipuri de conflicte armate extrem de violente. Recrudescența violenței face dificilă rezolvarea conflictelor și mai ales lichidarea urmărilor acestora.

2. Conflictelor armate nu rezolvă problemele pentru care s-au declanșat, ci dimpotrivă, accentuează și mai mult tensiunile, vulnerabilitățile sociale, economice și psihologice, produc pierderi de vieți omenești și distrugerii materiale imense, greu de recuperat în decurs de o generație. De aceea, paralel cu politicile și strategiile preventive, este necesar să se continue dezvoltarea și punerea în operă a unor strategii postconflict care să aibă în vedere atât pregătirea forțelor și mijloacelor necesare pentru soluționarea problemelor extrem de complexe care se creează după o confruntare armată, cât și modalitățile concrete de acțiune.

3. Nu toate regiunile de pe planetă au aceeași predispoziție către conflicte. Unele sunt tradițional conflictuale, ceea ce impune un tratament atent al acestora din partea comunității internaționale, un sprijin activ-preventiv, pentru a opri aceste conflicte în faza incipientă sau a le dirija spre forme nonviolente. Este necesară o nouă abordare, de pe poziții internaționale, a conflictualității generale și regionale și o adaptare a strategiilor de soluționare la noile amenințări, îndeosebi teroriste și asimetrice.

4. Țara noastră participă activ, în cadrul Alianței Nord-Atlantice sau ca parte a unor coaliții, la operațiile postconflict. În ultimul timp a fost o experiență bogată, exprimată în noile doctrine operaționale, care cuprind și acțiuni postconflict. Este necesară aprofundarea științifică a domeniului, continuarea monitorizării și evaluării zonelor tensionate și conflictuale, îndeosebi a celor din proximitatea României (Balcani, Transnistria, Caucaz, Orientul Apropiat, Asia Centrală), pentru a se desprinde la timp noile tendințe, pericolele și amenințările care se profilează la orizontul anilor care vor veni.

5. În procesul de învățământ, în special la nivel politico-militar și strategic, este necesar să fie actualizată teoria și practica gestionării situațiilor de criză și conflictelor, prin cursuri, seminarii și ateliere de lucru, pentru o mai bună formare a fondului științific și apercceptiv al celor care vor participa efectiv la conceperea și desfășurarea operațiilor postconflict.

Bibliografie

1. Carl von CLAUSEWITZ, **Despre război**, Editura Militară, 1986.
2. **România și tratatele internaționale**, Editura Militară, București 1972, p. XIX.
3. Samuel P. HUNTINGTON, **Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale**, Editura Antet, 1998.
4. Samuel P. HUNTINGTON, Superputerea solitară, în Foreign Affairs/ New York Times Syndicate, 1999.
5. www.ac-paris.fr/IMG/html/mediterranee.html, *Conflicts et rapports de force en Méditerranée*, Capitaine de Vaisseau COUSTILLIERE.
6. Keith KRAUSSE, *Conflict Prevention*, în International Security: Challenges and Prospects, Editura Swiss Federal Department of Foreign Affairs, Berna, 2003, p. 20.

7. Koffi ANNAN, Un Documents/1998/Un Secretary General, *The Causes of Conflict and Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Africa*.
8. Ministry of Foreign Affairs Canada, *Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, International Development Research Centre, 2004, p. 42.
9. Plamen PENTEV, *Euro-Atlantic Solidarity an Post-Conflict Rehabilitation: Adjusting the Strategic Approaches*, în NATO and EU Approaches to Crisis Management in the Face of Current Security Challenges, Krakovia, 2004, pp. 70-71.
10. CSSAS, **Amenințări la adresa securității**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004.
11. Julian LINDLEY-FRENCH, *Europe Needs the U.S. to Succeed in Iraq*, în Wall Street Journal Europe, 21 august 2003.
12. Marina OTTAWAY, *Promoting Democracy after Conflict: the Difficult Choices*, în International Studies Perspectives nr. 4/2003, p. 316.
13. *Controlul parlamentar al sectorului de securitate. Principii, mecanisme și practici*. Ghid practic pentru parlamentari, Nr. 5 – 2003, p.120.
14. **Doctrina Operațiilor Forțelor Terestre**, București, 2004, p. 170.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE

Redactor: Corina VLADU
 Corector: Camelia MIHĂILESCU
 Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 18.05.2005

Hârtie: A3
 Coli tipar: 10,25

Format: A5
 Coli editură: 5, 125

Lucrarea conține 164 pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
 Telefon: (021) 410.52.20
 Fax: (021) 410.03.64

B. 843/05

C. 269/2005